

OSAAMINEN JA KILPAILU SUOMALAISESSA ALUEPOLITIIKASSA
–aluepoliittisen retoriikan analyysi

Maria Ahvenniemi
Pro gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2011

TIIVISTELMÄ

OSAAMINEN JA KILPAILU SUOMALAISESSA ALUEPOLITIIKASSA

–aluepoliittisen retoriikan analyysi

Maria Ahvenniemi
Valtio-oppi
Pro gradu – tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Marja Keränen
Kevät 2011
104 sivua

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää suomalaisessa aluepolitiikassa ja aluepoliittisessa puhutavassa tapahtuneita muutoksia. Tutkimus lähtee liikkeelle kahdesta taustatekijästä: 1) talouden avautuminen ja voimakas globalisaatiokehitys haastoivat perinteisen suomalaisen aluepolitiikan 1980- ja 1990-luvuilla. Talouden avautuminen yhdistettynä 2) syvenevään integraatioon pakotti valtion muuttamaan toimintalinjaansa. Seurauksena oli yhteiskunnallisen ajattelutavan muutos hyvinvointivaltiota korostavasta ajattelusta kilpailuvaltion suuntaan.

Tutkimuksessa myös oletetaan, että muutos hyvinvointivaltiota painottavasta ajattelusta kilpailuvaltioon tarkoitti uudenlaisen poliittisen puhunnan kehittymistä. 1980-luvulla talouden avautumisen ja globalisaatiokehityksen myötä poliittiseen puheeseen omaksuttiin alun perin yritysmaailmassa käytetty taloudellis-poliittinen sanasto. Tuo taloudellis-poliittinen puhetapa saavutti valta-aseman 1990-luvun aikana.

Tutkimus käyttää tutkimusnäkökulmana retorista analyysia. Analyysissa sovelletaan Kenneth Burken retoriikanäkemyksiä. Retoriikanäkökulma kytkeytyy tutkimusaineistoon, joka koostuu aluepolitiikkaa ja alueiden kehittämistä käsittelevästä tutkimuskirjallisuudesta, Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmasta sekä Uuden läänin keskuksen sijoittamisselvityksestä. Lisäksi vuosien 1993 ja 2002 aluepoliittiset lait muodostavat tärkeän osan tutkimuskirjallisuuden analyysistä.

Uudenlainen poliittinen puhetapa edeltää yhteiskunnallisia muutoksia, jotka puolestaan vahvistuvat ja vakiintuvat lainmuutosten myötä (Alasuutari 2004). Tutkimuksessa osoitetaan, kuinka edellä mainitut kielellis-poliittiset muutokset ovat vaikuttaneet suomalaiseen aluepolitiikkaan. Tutkimuksen kilpailu- ja osaamissanojen kautta tapahtuva aluepoliittisen puhutavan analyysistä käy ilmi, että ”kilpailu” ja ”osaaminen” kuuluvat oleellisesti 2000-luvun aluepoliittiseen puheeseen.

Avainsanat: aluepolitiikka, kilpailu, osaaminen, Kenneth Burke

Sisällys

SISÄLLYS	2
1. JOHDANTO	3
1.1 TUTKIMUKSEN TAUSTATEKIJÄT	3
1.2 ”KILPAILU” JA ”OSAAMINEN” AVAIMINA SUOMALAISEN ALUEPOLITIIKAN RETORISESSA ANALYYSISSÄ.....	5
1.3 TUTKIMUSMETODI, TUTKIMUSKYSYMYS JA TUTKIMUSAINEISTO	7
1.4 TUTKIMUKSEN KULKU	8
2. RETORIikka	10
2.1 KENNETH BURKEN RETORIikkANÄKÖKULMA	12
2.2 RETORIikkAN NELJÄ PERUSTROOPPIA	16
3. KEHITYSALUEISTA ALUEIDEN KEHITTÄMISEEN	22
3.1. ALUEPOLITIikka SUOMESSA –ALUEPOLITIIKAN JA ALUEIDEN KEHITTÄMISEN HISTORIAA	22
3.2 ALUEPOLITIIKAN KUODES LAKI JA ALUEPOLIITTISEN PUHETAVAN MUUTOS	34
3.2.1 <i>Laki alueiden kehittämisestä 1135/1993 –ovi Euroopan unionin jäsenyyteen?</i>	34
3.2.2 <i>Kuudennen aluepoliittisen lain jalostuminen ja taloudellis-poliittisen kielen vakiintuminen</i>	37
3.3 EUROOPAN UNIONIN VAIKUTUS SUOMALAISEEN ALUEPOLITIikkaAN	40
3.3.1 <i>Innovaatio- ja kaupunkipolitiikka</i>	47
3.3.2 <i>Elinkeinopolitiikka</i>	51
4. OHJELMASTA TOIMEENPANOON	54
4.1 ALUEPOLIITTISEN RETORIikkAN ANALYYSIN KULKU.....	54
4.2 ALUEIDEN KILPAILUKYVYN ELEMENTIT	56
4.3 ALUEPOLITIikka MATTI VANHASSEN II HALLITUKSEN OHJELMASSA	60
4.3.1 <i>Hallitusohjelma ja kilpailu</i>	65
4.3.2 <i>Hallitusohjelma ja osaaminen</i>	72
4.4 ALUEPOLIITTINEN RETORIikka UUDEN LÄÄKEALAN KESKUKSEN SJOITTAMISSELVITYKSESSÄ	78
4.4.1 <i>Sijoittamisselvitys ja kilpailu</i>	80
4.4.2 <i>Sijoittamisselvitys ja osaaminen</i>	83
5. POHDINTA	92
5.1 ALUEPOLITIIKAN PUHETAVAT	92
5.2 SUOMALAINEN ALUEPOLITIikka MUUTOKSESSA	95
5.3 ALUEPOLITIIKAN TULEVAISUUS	98
LÄHTEET	101

1. Johdanto

1.1 Tutkimuksen taustatekijät

Tämä aluepoliittisen retoriikan tutkimus lähtee liikkeelle kahdesta taustatekijästä. Ensimmäisenä taustatekijänä pidän 1980- ja 1990-lukujen voimakasta globalisaatiokehitystä ja talouden avautumista, jotka haastoivat perinteisen suomalaisen aluepolitiikan (Esimerkiksi Jauhiainen & Niemenmaa (2006), Vartiainen (1998)). Talouden avautuminen yhdistettynä Euroopan syvenevään integraatioon ja 1990-luvun alun talouslamaan pakottivat valtion muuttamaan toimintalinjaansa, ja tämä linja oli hyvinvointia korostavasta yhteiskunnallisesta ajattelusta kohti kilpailuyhteiskuntaa. Suomalainen aluepolitiikka, joka 1950-luvulta lähtien perustui sotien jälkeiseen infrastruktuurin korjaamiseen ja uuden sodan uhkaan varautumiseen, oli talouden kansainvälistymiskehityksen myötä uudistusten edessä. Talouden kansainvälistymiskehitys nosti *kilpailun* menestyksen edellytykseksi alueilla ja valtioiden välillä.

Siirtymä hyvinvointivaltiokeskeisestä ajattelusta kilpailuyhteiskunnan suuntaan vaikutti yhteiskunnan itsensä ohella myös *poliittiseen kieleen*. Tämä siirtymä on toinen tutkimustani taustoittava tekijä. 1980 -luvun alusta lähtien yritysmaailmasta levittäytyi uudenlainen taloudellis-poliittinen sanasto, joka omaksuttiin politiikan kieleen (Kantola 2006). Tästä poliittisesta sanastosta muodostui 1990-luvulla hegemonisen valta-aseman saanut taloudellis-poliittinen puhetapa.

1990-luvun alun siirtymä hyvinvointikeskeisestä yhteiskunnallisesta ajattelusta kilpailuyhteiskunnaksi ajoittuu hyvin yhteen sen kanssa, mitä Jauhiainen ja Niemenmaa (2006,97) kutsuvat ”*aluepolitiikan kolmanneksi murrokseksi*”. 1970- ja 1980 -luvuilla kansallisen aluepolitiikan pyrkimyksenä oli hyvinvointivaltion vahvistaminen julkisen sektorin kautta ja kehityksen alueellinen tasapainottaminen. 80-luvun lopun nopea talouskasvu sekä sen suurtyöttömyyteen johtanut romahtaminen 1990-luvun alussa vaativat uusien menetelmien soveltamista. Tieto mahdollisesta liittymisestä Euroopan unioniin oli tuolloin jo olemassa. Suomalaiselle aluepolitiikalle tämä tieto tarkoitti suunnanmuutosta. ”Kolmannen murroksen” *ohjelmaerusteisella aluepolitiikalla* valtio pyrki voimistamaan alueiden kilpailukykyä ja oppimista. Kilpailukyvyn vahvistamisen ja oppimisen lisäksi kansallisen aluepoliittisen linjan muutos ”perinteisestä” ohjelmalliseksi vastasi paremmin Euroopan unionin aluepolitiikan periaatteita (Jauhiainen ja Niemenmaa 2006, 97).

Yhteiskunnan muutosprosessi kohti kilpailutaloutta toi mukanaan tutkimuksen kannalta ainakin kaksi keskeistä asiaa. Ensimmäiseksi 1) talouden avautuminen, sen kansainvälistyminen ja talouden levittyminen kaikille yhteiskunnan osa-alueille, muutti niin yhteiskunnan kuin harjoitettavan politiikan luonnetta. Ulkopoliitikassa Suomi oli keskittynyt torjumaan Neuvostoliiton uhkaa, talouspolitiikan merkitys oli kasvanut ja sisäpolitiikassa hyvinvointiyhteiskuntaa korostava ajattelu antoi tilaa kilpailuyhteiskunnalle. Talouden avautumisen ja integraation syvenemisen alkuun saattama prosessi eteni, ja 2) politiikan kieli muuttui niin, että siihen omaksuttiin yritysmaailman käsitteitä ja puhetapoja. Kantolan (2006, 176) mukaan poliittisen kielen muutos merkitsi sitä, että yritysmaailman käsitteiden ja puhetapojen käyttöönoton myötä nämä uudet käsitteet ja puhetapa myös lunastavat keskeisimpien ongelmaratkaisumallien paikan. Tämä kehitys mahdollisti poliittisen kentän hahmottamisen ja kuvaamisen taloudellis-poliittisen kielen kautta. Taloudellis-poliittisen kielen käytön yleistyminen ja laajentuminen kaikille yhteiskunnan osa-alueille on vahvistanut kilpailun asemaa yhteiskunnassamme, sekä muuttanut hiljalleen todellisuuskäsityksiämme.

Tutkimukseni taustatekijät eivät pyri tyhjentävästi esittämään suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia aina 1980-luvulta 2000-luvulle. Oletukseni eivät välttämättä ole yleisesti hyväksytyjä ”totuuksia” vaan tulkintoja, jotka ovat perusteltavissa. Mikään tulkinta ei kykene antamaan tyhjentävää käsitystä ”totuudesta”. Tästä syystä tutkimukseni ei pyri kuvaamaan suomalaista aluepoliittista keskustelua ”niin kuin se on”, vaan esittää asiasta yhden tulkinnan tai kuvan ”todellisuudesta”. Lähtökohta on mielestäni kiinnostava ja mielekäs, sillä retorinen analyysi voi tuottaa uusia näkökulmia ja tulkintoja suomalaisessa aluepolitiikassa (sekä laajemmin yhteiskunnassa) tapahtuneista muutoksista.

Kaikista mahdollisuuksista, miksi lähdin tutkimaan juuri aluepolitiikkaa? Lääkelaitoksen alueellistaminen herätti laajaa poliittista keskustelua niin poliittisten päättäjien kuin kansalaisten keskuudessa vuosina 2008–2009. Sijoittamista/alueellistamista perusteleva kieli ja päätöksen oikeuttamisessa käytetty sanasto kiinnittivät myös minun huomioni. Taloudellis-poliittinen kieli *kilpailu-* ja *osaamissanoineen* herätti minussa joukon hämmentyneitä kysymyksiä alueellistamista, alueiden kehittämistä ja aluepolitiikkaa koskien. Lääkelaitoksen alueellistamiskeskustelu toimi tämän tutkimuksen alkusysäyksenä, ja sen vuoksi Uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvitys on mukana tutkimuksessa. Lääkelaitoksen alueellistamiskeskustelussa käytetty taloudellis-poliittinen kieli on myös syy, miksi valitsin retoriikan työn tutkimusnäkökulmaksi. Kenneth Burken retoriikkanäkemys valikoitui tutkimuksen näkökulmaksi, koska se tuntui soveltuvan hyvin analyysin työkaluksi. Yhtenä valinnan perusteena oli burkelaisen

trooppiretoriikan kautta tapahtuva kielellisten ilmiöiden taustalla vaikuttavan ”totuuden” löytäminen tai kuvaaminen. Toisin sanoen, burkelaisen retoriikanäkökulman avulla voidaan antaa yhdenlainen ”todellisuuden kuvaus”.

Kiinnostukseni alueiden kehittämistä ja aluepolitiikkaa kohtaan on kasvanut pikkuhiljaa opintojeni edetessä. Aluepolitiikkaa on tutkittu, mutta ei ollenkaan samassa mittakaavassa kuin esimerkiksi työmarkkinapolitiikkaa tai puolustuspolitiikkaa. Oman haasteensa aluepolitiikan tutkimukseen tuo sen monialaisuus. Ehkä juuri monialaisuuden mukanaan tuomat ongelmat ovat syy, miksi aluepoliittiseen tutkimukseen on vaikea tarttua. Aluepoliittinen aspekti kun voidaan liittää lähes mihin tahansa poliittisiin toimenpiteisiin, jotka jollain tavalla koskettavat alueita ja niiden tulevaisuusnäkyviä. Minua tämä aluepolitiikan monialaisuus ja kompleksiset vuorovaikutussuhteet kuitenkin kiehtovat.

1.2 ”Kilpailu” ja ”osaaminen” avaimina suomalaisen aluepolitiikan retorisisessa analyysissä

Kuten edellä mainittiin, aluepoliittisen retoriikan analyysi kiinnittyy läheisesti oletukseen kilpailuyhteiskunnan kehittymisestä sekä siihen liittyvistä taloudellis-poliittisen kielen muutoksista. Tutkimuksessa keskeiset aluepoliittiset termit peilautuvat kilpailuyhteiskunnan kautta. Aluepoliittisista termeistä keskityn tarkastelemaan *kilpailua* ja *osaamista*, joita käsittelem retorisessa analyysissä burkelaisen retoriikanäkemyksen kautta. Kenneth Burke tunnetaan kirjallisuudentutkijana ja kriitikkona sekä yhtenä ”retoriikan kunnian palauttajista” Chaim Perelmanin ja Stephen Toulminin rinnalla. Retoriikan tutkimuksessa Burke tunnetaan kuitenkin parhaiten neljästä perustroopistaan, *metonymiasta*, *metaforasta*, *synekdokeesta* ja *ironiasta*. Burke mahdollistaa tropologiallaan (minkä tahansa) tekstin laaja-alaisen retorisen analyysin. Burken (1969) mukaan perustrooppien avulla ilmiöitä voidaan hajottaa osiin ja tarkastella osia kielellisten tai kuvaavien käyttötarkoitusten mukaan.

Burken (1969, 506) tropologiassa metaforat toimivat vertauksina, mutta myös kielellisinä laajennuksina. 1990-luvulta lähtien taloudellis-poliittinen termistö kilpailumetaforineen nostivat tavan kuvata todellisuutta täysin uudelle tasolle. Uusi poliittinen puhetapa kuvasi nyt todellisuutta, johon aikaisempi puhetapa ei kyennyt. Burkelaisittain uutta todellisuutta kuvaava

puhetapa ei kuitenkaan tarkoita, että tämä puhetapa lisäisi puheen *totuudellisuutta*: erilaisten taloudellis-poliittisten metaforien käyttö oli aikaisempaa sopivampaa suhteessa yhteiskunnan ilmiöihin. Edelleen taloudellis-poliittisten termien ja kilpailumetaforien käytön lisääntyminen tuki ja vahvisti yhteiskunnan muutosta hyvinvointivaltiosta kilpailuvaltioksi, sillä mitä enemmän yhteiskuntaa kuvattiin kilpailumetaforien kautta, sitä enemmän yhteiskunnan kausaalisuhteet ilmenivät observoijalle kilpailun kautta. Burken retoriikan tropologiassa metaforat ovat läheisessä yhteydessä perspektivismiin, jolloin totuus tai todellisuus näyttäytyy metaforina: metaforien ollessa liikkeessä, myös totuus ja todellisuus ovat liikkeessä sekä riippuvaisia havainnoitsijan tarkasteluperspektiivistä.

Kilpailu poliittisena puhetapana yleistyi 1990-luvun alussa talouden avautumisen ja globaalien talouskehityksen alkuun sysäämän yhteiskunnallisen muutoksen myötä. Kantola (2006) näkee, että kilpailuorientoitunut ajattelutapa levisi suomalaiseen politiikkaan jo 1980-luvulla. Tämä ”kilpailupuhe” ilmeni siten, että poliittiseen argumentaatioon omaksuttiin *kilpailumetaphoria*. Kilpailumetaforat ovat termejä, joiden avulla poliittista kenttää hahmotetaan kilpailuanalogioilla. Kilpailun kautta poliittista kenttää voidaan ajatella pelinä, jossa toimijoilla on erilaisia poliittisia tavoitteita, jotka kyseiset toimijat pyrkivät saavuttamaan käyttäen eri toimintatapoja ja -menetelmiä.

Taluspoliittiset päätökset ja globaalien maailmantalouden muutokset ovat erittäin olennainen osa aluepolitiikkaa ja ennen kaikkea niitä vaatimuksia, joihin aluepolitiikalla pyritään vastaamaan. Tämän vuoksi talouden vaikutus aluepoliittisten päätösten takana on keskeinen osa tutkimustani. Kari Kulovaaran (2007, 14) mukaan 1980-luvulta alkanut suomalaisen hyvinvointivaltion muutos kilpailuvaltioksi synnytti aivan uudenlaisen taloudellis-poliittisen kielen, joka hyvin nopeasti omaksuttiin yrityssectorilta myös poliittiseen puheeseen. Kun kilpailukyky-yhteiskuntaan viittaavat ”avainsanat” levittyivät poliittiseen puheeseen, kyseisten käsitteiden sisällöt muuttuivat ja laajenivat. Poliittisen puheen avainkäsitteiksi muodostuivat muun muassa *muutos*, *kilpailukyky*, *osaaminen ja innovaatiot* (Kulovaara (2007), Kantola (2006)). Kyseiset käsitteet siirtyivät valtiolliseen politiikkaan ja hallitusohjelmiin, joista edelleen myös aluepolitiikkaan.

2000-luvulle tultaessa *osaamissanat* ovat yleistyneet aluepoliittisessa puheessa. Kilpailun viitekehityksen vaikuttaessa aluepoliittisen puheen taustalla uutta poliittista todellisuutta rakennetaan *osaamisella*. Kilpailun yhä toimiessa sateenvarjokäsitteenä, eri variaatiot osaamissanoista valtaavat alaa aluepoliittisessa puheessa. ”Osaaminen” on vienyt todellisuuden kuvaamisen tasolle, johon aikaisemmat poliittisen puheen tavat eivät ole yltäneet. Oletettavasti

osaamissanojen käyttö yleistyi vastaamaan yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia. Nämä muutokset voidaan liittää teknologiapainotteisten toimialojen kehittymiseen ja menestymiseen.

1990-luvun alun siirtymä hyvinvointiyhteiskuntaa korostavasta ajattelusta kilpailuyhteiskuntaan toi mukanaan uudentyypin taloudellis-poliittiseen retoriikkaan painottuvan poliittisen kielen, joka vaikutti aluepolitiikan sisällölliseen muutokseen sekä aluepolitiikassa käytettyyn poliittiseen kieleen. Uusi taloudellis-poliittinen kieli tehosti osaltaan aluepolitiikan ”uutta” ohjelmaperusteista linjaa, jonka tavoitteena oli yhteensopivuus EU:n alue- ja rakennepoliitiikan kanssa. Taloudellis-poliittinen kielen vahvistuminen ja yleistyminen yhdessä aluepolitiikan murroksen kanssa on mahdollistanut aluepolitiittisen retoriikan kehityksen 2000-luvulla suuntaan, jossa *kilpailu* yhdessä *osaamisen* kanssa muodostaa aluepolitiittisen diskurssin ”kovan ytimen”. Tutkimuksessa pyritään ”saamaan ote” suomalaisesta aluepolitiikassa tapahtuneista muutoksista *kilpailu- ja osaamissanojen* tarkastelun avulla. Analysoimalla tämän sanaston käyttöä pyritään myös kuvaamaan suomalaisen aluepolitiikan ”todellisuutta”.

1.3 Tutkimusmetodi, tutkimuskysymys ja tutkimusaineisto

Tutkimuksen näkökulmana on retorinen analyysi. Analyysi perustuu Kenneth Burken retoriikkateoriaan, painottuen hänen tropologiaansa. Työni ei noudata orjallisesti burkelaista retoriikkanäkemyksiä enkä analysoi tutkimusaineistoa suoraan Burken nojaten. Burken retoriikkanäkökulma ja hänen ajatuksensa kielen merkityksestä poliittisena toimintana toimivat tässä tutkimuksessa eräänlaisena taustana tai peilinä, jota vasten lukija voi lukemaansa heijastaa. Keskeistä burkelaisessa retoriikkanäkemysessä on kieli ja sen käyttö. Näkökulmaa vaihtamalla kielellä voidaan luoda erilaisia todellisuuksia, todellisuuskuvia.

Burken perustroopeista *metafora* toimii näkökulmana ilmiöön, toisin sanoen se on *perspektiivi*, jossa asiaa tai ilmiötä pyritään ymmärtämään jostain toisesta näkökulmasta. Työssäni käytän lähinnä *metafora*-trooppimaista ”näkökulmaa” syystä, että se mahdollistaa suomalaisen aluepolitiikan eri osa-alueiden tarkastelun kahden eri termin kautta. Tarkastelemalla suomalaisen aluepolitiikan eri osa-alueita ja kehittymistä *kilpailun* ja *osaamisen* avulla, tutkimuksessa pyritään löytämään vastauksia aluepolitiittisen kielen muutoksen syille.

Työllä on kolme tutkimuskysymystä. Ensimmäinen kysymys kuuluu, että miten kilpailun ja osaamisen sanastoa on käytetty suomalaisessa aluepoliittisessa retoriikassa? Toinen tutkimuskysymys käsittelee aluepolitiikassa käytetyn retoriikan muuttumista. Tutkimuksessa siis kysytään, että onko suomalaisessa aluepoliittisessa retoriikassa tapahtunut muutosta ja jos on, niin miten kyseinen retoriikka on muuttunut? Aluepolitiikan ja alueiden kehittämisen painotusten muutos ajassa on keskeinen asia tämän kysymyksen kohdalla. Entä miten hallitusohjelman retoriikka siirtyy toimeenpanoon? Tämä kolmas tutkimuskysymys pyrkii löytämään vastauksia siihen, että millä tavalla hallitusohjelmassa käytetty retoriikka näkyy Uuden lääkealan sijoittamisselvityksessä.

Tutkimusaineisto koostuu tutkimuskirjallisuudesta, Matti Vanhasen II hallitusohjelmasta sekä Uuden lääkealan perustamisen sijoittamisselvityksestä. Tutkimuskirjallisuuden analyysissä huomioidaan myös aluepoliittisen lainsäädännön muutokset. Lainmuutoksia ja niiden vaikutuksia aluepolitiikkaan tarkastellaan osana tutkimuskirjallisuuden analyysiä. Tutkimuskirjallisuus koostuu aluepolitiikkaa käsittelevistä artikkeleista, julkaisuista, opetusmateriaalista sekä viranomaislähteistä (esim. työ- ja elinkeinoministeriön internet-sivut). Aluepoliittisen lainsäädännön tarkastelu keskittyy ”kuudenteen” ja ”seitsemänteen” aluepoliittiseen lakiin, *alueiden kehittämislakiin 602/2002* ja *lakiin alueiden kehittämisestä 1135/1993*. Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmaa tarkastelen aluepolitiikan ja alueiden kehittämisen näkökulmasta. Käytän kilpailu- ja osaamissanoja avaimena hallitusohjelman ja sijoittamisselvityksen analyysin. Hallitusohjelman analyysin tavoitteena on havainnollistaa aluepoliittisen kielen siirtymistä ohjelmasta toimeenpanoon. Uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvitys toimii tässä eräänlaisena hallitusohjelman tavoitteita toimeenpanevana sovelluksena ja 2000-luvun aluepoliittisen puhutavan ilmentäjänä.

1.4 Tutkimuksen kulku

Tämä tutkimus jakautuu viiteen päälukuun. Kappale 2, jossa selvitän työn *tutkimusnäkökulmaa*, koostuu kolmesta alaluvusta. Tämän osion ensimmäisessä alaluvussa käyn läpi, mitä retoriikalla voidaan yleisesti ottaen ymmärtää ja sivuan myös hieman suomalaisen retoriikan perinnettä. Tutkimusnäkökulmaluvun tärkein osuus löytyy alaluvusta 2.2, jossa esittelen ja tarkastelen Kenneth Burken retoriikan analysoinnin käsitteistöä. Alaluku 2.2 etenee Burkelaisen retoriikka-ajattelun ja sen keskeisimpien termien esittelystä neljän päätroopin, *metaforan*, *metonymian*, *synekdokeen* ja *ironian* maailmaan, joista Burke varmaankin parhaiten tunnetaan.

Työn luvut 3 ja 4 käsittelevät aluepoliittisen retoriikan analyysia. Analyysilukujen tavoitteena on muodostaa eräänlainen löyhä aikajana, keskittyen tarkastelemaan aluepoliittisessa retoriikassa tapahtuneita muutoksia 1980-luvulta 2000-luvulle. Luku 3 analysoi aluepolitiikkaa ja alueiden kehittämistä käsittelevää tutkimuskirjallisuutta. Luvun tarkoituksena on luoda lukijalle kuvaa suomalaisen aluepolitiikan historiasta ja alueiden kehittämisen eri vaiheista. Tarkastelun tavoitteena on löytää syitä ja selityksiä aluepoliittisen retoriikan muutoksille. Yksi tärkeä osa 3. luvun analyysia on aluekehittämislainsäädäntö ja lakimuutosten vaikutus aluepoliittiseen retoriikkaan. Jauhiainen & Niemenmaa (2006) painottavat lainsäädännön roolia alueiden kehittämisessä. Heidän mukaansa aluepolitiikkaa toteutetaan alueiden kehittämistä koskevien lakien kautta. Aluekehittämislaita tarkastelen lähemmin vuoden 1993 lakia, jota tutkimuskirjallisuudessa pidetään aluepoliittisena murroksena. Lain sisällöllisen tarkastelun lisäksi kiinnitän huomiota aluepoliittisen lainsäädännön kielellisiin muutoksiin. Kielellisten muutosten tarkastelu tapahtuu tutkimuskysymysten asettelun kautta eli mittaan kielellistä muutosta vuoden 1993 aluekehittämislaita kilpailu- ja osaamistermien käytön kautta.

Tutkimuskirjallisuuden tarkastelulla pyrin osoittamaan mahdollisen yhteyden aluepoliittisen puheen muutosten ja aluekehittämislakien muutosten välillä. Perusteet, joilla olen valinnut tarkasteltavan tutkimuskirjallisuuden, noudattavat ”parhaan soveltuvuuden periaatetta”. Toisin sanoen, tutkimuskirjallisuus koostuu joukosta teoksia, artikkeleita ja muita lähteitä, jotka mielestäni tukivat parhaiten tutkimuksen tavoitteita.

Tutkimuksen 4. luvussa analysoidaan 2000-luvun aluepolitiikkaa Uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvityksessä ja Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa. Käytän Sotaraudan & all (2001) esittämiä näkemyksiä alueiden kehittämisestä hallitusohjelman ja sijoittamisselvityksen tarkastelussa. Syy, miksi otan Sotaraudan & all näkemykset esiin vasta tutkimuksen tässä vaiheessa on se, että heidän tutkimuksensa sisältö ja sen vaikutus näkyy hyvin vahvasti niin Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa kuin Uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvityksessä. Suomen kuntaliiton julkaisu *Alueiden kilpailukyvyyn kahdeksan elementtiä* ja sen sisältämä Sotaraudan & all tutkimus ilmentävät myös 2000-luvun aluepolitiikan kieltä. Tässä luvussa selvitän, miten aluepoliittinen retoriikka siirtyy tutkimuksesta hallitusohjelman politiikkalinjauksiin ja edelleen toimeenpanoon sijoittamisselvityksen muodossa. Luvussa 5 tutkimuksen annista kootaan yhteenveto pohdintoineen.

2. Retoriikka

”Retoriikka, oppi siitä miten asia esitetään vakuuttavasti ja suostuttelevasti puhutun sanan keinoin” (Haapanen 1998, 23).

Palosen ja Summan (1998,9) mukaan retoriikka voidaan jakaa karkeasti kahteen koulukuntaan: antiikin kaunopuheisuutta korostavaan retoriikkaan ja niin kutsuttuun uuteen retoriikan näkökulmaan. Uusi näkökulma pyrkii korostamaan retoriikkaa ajatusmuotona, joka on kilpailevassa asemassa filosofian kanssa. Lisäksi tämä uusi näkökulma korostaa antiikin retoriikan perinteen latistumista pelkäksi kaunopuheiseksi figuurien retoriikaksi. Retoriikan historiassa antiikin näkemystä retoriikasta filosofian täydentäjänä edustavat muun muassa Aristoteles ja Cicero, jota pidetään koulukunnan ”arkkityyppinä”.

Antiikin retoriikan kaunopuheisuutta korostavalla ja puheen muodoilla leikkivällä lähestymistavalla on nyky-yhteiskunnassa usein negatiivinen konnotaatio. Monissa tapauksissa (poliittista) puhetta pidetään ”pelkkänä retoriikkana”, jolloin kuulija tai lukija pitää tekstiä sisällöllisesti merkityksettömänä. Palosen ja Summan (1998, 13–14) mukaan Burkenkin edustama retoriikan uusi lähestymistapa pyrkii löytämään puheen takaa (piilo)merkityksiä, joka sitouttaa ja siten jaottelee tekstin esittäjää suhteessa yleisöönsä. Näin ollen retoriikan uusi näkemys painottaa yleisön vastuuta ja peräänkuuluttaa hyvää poliittista lukutaitoa. Se myös edellyttää erilaisten kielellisten konstruktoiden tunnistamista ja kykyä havaita oleellisuuksia.

Palonen (1997, 2–3) viittaa argumentissaan J.G.A. Pocockiin sanomalla, että retoriikkaa ”voidaan pitää yhtenä politologisen tutkimuksen kielenä, jolla on oma sanastonsa ja oma historiansa”. Hän pitää retoriikkaa tai paremminkin retorista terminologiaa välineenä avata näköaloja ilmiöihin. Tutkimuksellisenä kielenä retoriikka jakautuu lukuisiin idiomeihin, minkä vuoksi sitä on vaikea rajata suhteessa muihin tutkimusotteisiin. Tästä syystä on mahdotonta määrittää absoluuttisesti mikä on retoriikkaa ja mikä ei. Retoriikkaa ei siis pitäisi nimetä varsinaiseksi metodiksi. Retoriikka onkin moniulotteinen ajattelu- ja tarkastelutapa, joka voidaan väljemmässä mielessä käsittää politiikan kielen tai kielen poliittisuuden tutkimiseksi. Tässä suomalaista aluepolitiikkaa tarkastelevassa tutkimuksessa on sovellettu Palosen käsitystä retoriikasta politiikan kielen tutkimuksena.

Chaïm Perelman lukeutuu modernin retoriikan teoreetikoihin, joka yhdessä Burken ja Stephen Toulminin kanssa revitalisoi retoriikan. Perelmanin tutkimuksessa argumentaatio on

ongelmanasettelun keskiössä, kun taas Burke keskittyi inhimillisen toiminnan ymmärtämiseen retoriikan tutkimuksen kautta. Perelmanin kiinnostus argumentaation tutkimukseen sai kimmokkeen arvopäätelmien hyvyden tai huonouden järjellisen arvioinnin mahdollisuudesta. Perelmanin suurimmaksi ansioksi voidaan laskea retoriikan pelkkään kaunopuheisuuteen rajoittuvan merkityksen kumoamisen ja sen palauttaminen klassiseen yhteyteensä, päättelyn ja vakuuttamisen tutkimiseksi. (Summa 1998, 63). Lähtökohtana retoriikassa Perelman pitää demonstratiivisen päättelyn ja argumentaation erottamista toisistaan. Demonstraatio toimii varmasti ”oikeaan” lopputulokseen johdattavana menetelmänä eli se on tapa todistaa oikea päätelmä ilman, että kukaan olisi valmis hyväksymään lopputulosta. Argumentaatio puolestaan pyrkii järjellisen päättelyn kautta tapahtuvaan ajatusten fuusioon ja sitoutumiseen väitteen tai ehdotuksen kontekstiin. Selkein argumentaatiota ja demonstraatiota erottava tekijä on yleisö: argumentoinnin tavoitteena on yleisön hyväksynnän saavuttaminen. Tämä yleisö voi olla ennalta määritelty tai määrittämätön eli universaali. Argumentaatio nojaa (edes osittaiseen) yhteisymmärryksen vallitsemiseen. (emt, 65–66).

Perelmanilaisen retoriikan tulkinta ja käyttö on ollut laajaa viimeiset vuosikymmenet. Perelmanilainen retoriikanäkökulma on selkeä ja suoraviivainen. Se korostaa yleisön ja puhujan välistä vuorovaikutusta. Se ei erottele puheen tai kirjoituksen ”sisältöä” sen ”ulkoisesta muodosta”, vaan yhdessä muoto ja sisältö kietoutuvat päättelyn ja vakuuttamisen elementeiksi. (Summa 1998, 63–65). Palosen (1997, 3,6) mukaan retoriikassa ei ole kysymys väljemmän rationaalisuuden teoriasta, Perelmaniin viitaten, vaan ajattelutyylistä. Retoriikka on siten ajattelutyylä, joka pyrkii käsitteellistämään vallitsevaa ”epäjärjestystä”, jota Palonen luonnehtii maailman kontingenttisuudeksi.

Retoriikasta voidaan erotella tasoja ja pyrkiä luokitteluun muun muassa huomioimalla kielenkäytön taso. Puheiden tai esitysten retoriikkaa voidaan näin ollen käsitellä yhtenä retoriikan tasona, argumentoinnin retoriikkaa toisena sekä trooppien tai kielikuvien retoriikkaa kolmantena. Ensimmäisessä tasossa keskitytään tarkastelemaan esimerkiksi puheita tai tekstejä kokonaisuuksina arvioiden niiden taidokkuutta tai vaikuttavuutta suhteessa yleisöön. Argumentoinnilla kiinnitetään huomiota retoriikkaesitysten puoliin, joilla yleisön käsityksiä asioista pyritään muuttamaan tai vahvistamaan. Kolmatta tasoa eli trooppiretoriikkaa voidaan tarkastella argumentoinnin välineenä tai taidonilmaisuna, mutta se sisältää myös välineitä jonkin tekstin, kirjoittajan tai aikakauden kielelle tyypillisten ajatusmuotojen tai tyylien tutkimiseen. (Palonen & Summa 1998, 10).

2.1 Kenneth Burken retoriikkanäkökulma

Kenneth Burke (1897–1994) oli poikkitieteellisistä tutkimuksistaan tunnettu kirjallisuudentutkija ja kriitikko. Tuotteliaana kielen, kulttuurin ja politiikan ilmiöiden tutkijana Burkea pidettiin aikalaiskommentaattoreiden sekä lukijoiden keskuudessa kurittomana tieteentekijänä. Hänen tunnetuimmat retoriikkaa käsittelevät teoksensa ovat *A Grammar of Motives* sekä *A Rhetoric of Motives* (RM), joista erityistä huomiota on saanut *A Grammar of Motives* (GM) –kirjan liite *The Four Master Tropes*. Burken tarkoituksena oli täydentää kielioppia ja retoriikkaa käsitteleviä teoksiaan kielen symboliikkaan pureutuvalla *A Symbolic of Motives* –teoksella. Symbolien luomisen sekä käytön tulkinta näyttäytyvät hänelle tärkeänä osana tieteellisen analyysin tekemistä –ja kaikki inhimillinen toiminta, sekä kielellinen että ei-kielellinen, on Burken mukaan symbolien käyttöä. Hänelle kielioppi on lähtökohta, josta retoriikan ja symboliikan tarkastelu aloitetaan. Symbolien ja symboliikan tulkitsemisen tärkeydestä huolimatta Burke ei kuitenkaan koskaan palannut aiheeseen, mikä jätti hänen retoriikan trilogiansa kahden teoksen mittaiseksi. Teoksissaan Burke pyrkii tutkimaan inhimillisen toiminnan yleisiä ehtoja ja niiden perusteita, eli retorisia motiiveja. Hän on kiinnostuneempi retoriikan merkityksestä inhimillisen toiminnan kielellisenä osana kuin vakuuttamisena tai suostutteluna. Inhimillisen toiminnan keskiössä on kokemusten, toiminnan ja aikomusten pukeminen kielellisiksi ilmaisuiksi. Näin ollen kielenkäyttö näyttäytyy hänelle ensisijaisesti sosiaalisen toiminnan muotona. Ihmisen havainnoima maailma on kielen ja ilmiöiden maailma. Jotta voidaan ymmärtää ihmisten, kielen ja ilmiöiden toimintaa, eli retorista toimintaa, on tutkittava näiden välistä vuorovaikutusta.

Burken teoreettiset ajatukset kielestä ja retoriikasta kiteytyvät hänen neljään perustrooppiinsa. Hänen lähestymistapansa retoriikan ja (politiikan) kielen tutkimukseen on paljon muutakin kuin neljä perustrooppia. Ennen neljän perustroopin lähempää tarkastelua on syytä luoda perustaa tarkastelemalla hänen tuotantoaan ja näkemyksiään hieman laajemmin.

A Grammar of Motives –teos pureutuu *ajattelun perusmuotoja* ilmentävien motiivien ominaisuuksien tarkasteluun. Ajattelun perusmuodot ovat läsnä metafysisissä rakenteissa, politiikassa, tieteellisissä tutkimuksissa, uutisissa ja sattumanvaraisesti esitetyissä huhupuheissa. Burke (1969, XV GM) lähestyy ajattelun perusmuotoja termien *act*, *scene*, *agent*, *agency* ja *purpose* kautta. Ajattelun ja kannanoton taustalta löytyy aina sana, joka nimeää 1) *teon (act)*. Teko nimeää sen mikä tapahtui, ja se voi olla joko ajatus tai toteutunut teko. Taustalta löytyy myös sana, joka nimeää

2) teon tai tapahtuman kontekstin –*tilanteen, jossa teko aktualisoituu (scene)*. 3) *Teon tekijällä (agent)* Burke tarkoittaa henkilöä tai asiaa, joka toteuttaa teon. Teon suorittamiseksi tarvitaan 4) *keinoja tai instrumentteja (agency)*. Viimeinen ajattelun taustalta löytyvä termi on 5) *tarkoitus (purpose)*, eli tekoon johtaneet motiivit sekä se, mitä teolla halutaan aikaansaada. Kaikista ajattelun vaiheista voidaan olla eri mieltä. Tekoa tarkastelevat osapuolet voivat kiistellä teon tarkoituksiperistä ja tekijän motiiveista. Mielipiteet vaikuttavat jokaiseen ”ajattelun” vaiheeseen, ja jokaisen vaiheen todenmukaisuutta voidaan epäillä. Toisin sanoen, mihin tahansa julkilausumaan voidaan löytää vastauksia näiden viiden termin kautta. Burkelle (1969, XVI GM) nämä viisi termiä ovat yleistäviä periaatteita, joilla pyritään yksinkertaisuuteen. Ne kuitenkin tarjoavat mahdollisuuden myös syvempään ja kompleksisempaan teon/tapahtuman tarkasteluun yksinkertaistavasta ja generalisoivasta pyrkimyksestään huolimatta.

Motiivien kieliopin (grammar of motives) kapea-alainen merkitys koskee yksin termejä. Burke (1969, XVI–XVII GM) riisuu termit mahdollisuuksista, eli miten niitä on käytetty tai miten niitä voidaan hyödyntää motiiveista kumpuavissa toteutuksissa. Laajassa merkityksessä mitä tahansa lausumaa, jossa ”kieliopillisia resursseja” käytetään tietyllä tavalla hyväksi, voidaan kutsua filosofiaksi. Filosofiset lausumat ovat aika- ja kulttuurisidonnaisia. Filosofisten lausumien termistö saattaa synnyttää uuden oletuksen taustoista jossain toisessa filosofiassa, ja lausumien välille voidaan johtaa analogioita tai vertailla niitä keskenään. Filosofien aikasidonnaisuus voidaan havaita esimerkiksi sanatrendeinä. Sanatrendit tuottavat yhdelle termille useita merkityssisältöjä, kun aikaisemmin yhden filosofian lausumaa laajennetaan.

Kieliopilliset resurssit voidaan siis ajatella perusoletuksina, ja filosofiat puolestaan saivarteluna (casuistries), jotka soveltavat perusoletuksia (aikasidonnaisiin) tilanteisiin. Esimerkiksi aluepolitiikkaa voitaisiin pitää kattoterminä kuvaamaan/taustoittamaan tilannetta yleisellä tasolla, samalla nimeten minkä tahansa tilanteen johon teko (act) tai tekijät (agents) sijoitetaan. Yksinkertaisemmin sanottuna, mitä tahansa tekoa voidaan nimittää aluepolitiikaksi, jos teko tai sen tekijä(t) katsotaan aluepolitiikan piiriin kuuluvaksi. Teon tai tekijän määrittäminen tai nimeäminen joksikin on kieliopillista. Filosofiaa burkelaisessa merkityksessä on, kun huomataan toimijan käyttävän tiettyä termiä perustelemaan toimintaansa. Aluepolitiikan kentässä joku voisi siis käyttää kilpailukykyä toimintaa perustelevana tekijänä, kun taas toinen käyttäisi terminä tasa-arvoa. Filosofisten lausumien (idiom) käyttö altistaa perusoletukset avoimemmalle keskustelulle. Termien valinta on prosessi, joka paljastaa teon tai tekijän taustaolettamuksia. Jokainen filosofinen lausuma (idiom) tuottaa erilaisen taustanäkökulman: nimeämisellä on painolastinsa.

Karl Marxilla ja hänen teorioillaan on nähtävästi ollut suuri vaikutus Burken ajatteluun. Burke nostaa esiin mm. kysymyksiä yksityisomistuksesta ja kapitalistisesta järjestelmästä *A Grammar of Motives* –teoksessaan. Aktiivisen kiinnostuksensa sekä kontribuutionsa ansiosta Burkea voitaisiin kutsua marxismin tutkijaksi. GM –teoksen kontekstissa Burke (1969, 110 GM) keskustelee rahan roolista ja merkityksestä toiminnan (action) motivaattorina. Jumaltermi koskee Burken ajattelussa nimen omaan rahan ominaisuuksia ja sen vaikutusta ihmisen käyttäytymiseen. Kenneth Burke kehittää rahan ”jumaluutta” historian kautta, huomioiden mm. luokkajaon vaikutuksen kansantaloudellisen kehitykseen.

Burke (1969, 109–110) väittää rahan toimivan Jumalan substituuttina. Hän esittää hypoteettisen mallin universumista, jossa vallitsevat Jumalan filosofia ja Luonto. On kuitenkin olemassa maailma, jota Burke nimittää ”toiseksi luonnoksi”. Tässä maailmassa vallitsevat olosuhteet ovat materiaalistien rajoitusten vuoksi luonteeltaan reduktiivisia. Burke tarkoittaa tällä sitä, että Luonnon materiaalit eroavat ”toisen luonnon” materiaaleista, sillä ”toisen luonnon” materiaalit ovat ihmisen tuottamia. Ihmisen kyky kehittyä ja tehdä innovaatioita kumpuaa tarpeesta. Tämä tarve puolestaan ilmentää ihmisen materialistisuutta, joka itsessään näyttäytyy ideaalina. Toisin sanoen se, mitä ihmiset pitävät ideaalina muodostuu heidän omista materialistista vaatimuksistaan. Materialistisista vaatimuksista kehittyy kompleksinen ja vaikeasti hallittava kokonaisuus. Ymmärtääkseen ja hallitakseen ihmiset tarvitsevat kompleksisuutta yksinkertaistavan välineen, joka Burkelle kulminoituu rahan muotoon. Suuri kompleksisuus siis redusoituu yksinkertaiseen ”jumaltermiin”, rahaan, joka toimii niin luokka- kuin valtiorajat ylittävänä yhteisenä kielenä ja nimittäjänä. Tekojen (act) ja toiminnan (action) vaihtelevat motiivit redusoituvat yhteiseen rationaalisuuteen. Yhteinen rationaalisuus ja motiivien reduktio tapahtuu rahan ehdoilla. Toisin sanoen yksilöiden toiminnan motiivien monimuotoisuus siis perustuu yhteiseen materiaan, jota raha ”Jumalana” representoi.

Summa (1998, 51) katsoo Burken edustavan niin kutsuttua retoriikan uutta koulukuntaa, vaikka Burke pohjaa ajattelunsa vahvasti antiikin retoriikan teoreetikoihin. Burke käsittelee edellä mainituissa teoksissaan antiikin teorioita ja teoreetikkoja omista lähtökohdistaan luoden eroa antiikin koulukunnan retoriikan teorioiden kulmakiveen suostutteluun (persuasion). Hän nostaa uuden ajan retoriikan tutkimuksen lähtökohdaksi *identifikaation* eli samaistumisen. Identifikaatio on *A Rhetoric of Motives* –teoksen keskeinen teema. Identifikaatioon sekä perustrooppeihin perustuvan uuden tutkimusnäkökulman esittäjänä Kenneth Burke luetaan yhdeksi maailmansodissa ryvettyneen retoriikan perinteen kunnian palauttajista.

Identifikaatio eli samaistuminen kuuluu Burken avainkäsitteisiin (1969, 24 RM). Identifikaatio on prosessi, jossa henkilö tavoitteidensa ja toimintansa kautta samaistuu esimerkiksi toiseen ryhmään tai laajempaan kokonaisuuteen. Siellä, missä identifikaatio ja sen vastinpari erottautuminen esiintyvät saman aikaisesti, on retoriikkaa. Identifikaatiota ja erottautumista ei voi kuitenkaan kiistatta käsitellä vastinparina. Käsitteitä tarkasteltaessa ei voida selvästi määritellä mistä erottautuminen alkaa ja mihin samaistuminen loppuu. Tämä ”välimaasto” nostaa retoriikan mukaan tarkasteluun. Burken identifikaatio-ajattelu voitaisiin kiteyttää sanomalla, että retorisuus on läsnä tilanteissa, joissa kilpaileville identifikaatioille sekä erotteluille on mahdollisuus.

Burke (1969, 22–23 RM) lähestyy retoriikan ja identifikaation välistä vuorovaikutusta sattuman-käsitteen (odds) kautta. Burkelle ihmisten välinen vuorovaikutus on enemmän tai vähemmän sattuman ohjailemaa. Sattuma määrittää, kenen kanssa ihmiset ovat kanssakäymisissä, tai mihin ryhmiin he samaistuvat. Mutta eikö samaistuminen jo luonnostaan ohjaa sitä, kenen kanssa ihminen on vuorovaikutuksessa? Burken mukaan näin ei ole, sillä identifikaatioon liittyy myös erottumisen (division) vaikutukset. Ironisesti samaistumalla johonkin samanaikaisesti erottautuu toisesta asiayhteydestä. Identifikaatio on siis erottumista kompensoiva: jos ihmisten välillä ei olisi eroavaisuuksia, ei olisi retorisesti tarvetta vaatia heidän ykseyttään. Edelleen, jos ihmiset olisivat yksi substanssi, vallitsisi täydellinen kommunikaatio, eikä uudelle taivutteluun pyrkivälle retoriikalle olisi tarvetta. Retoriikkaa kuitenkin on ja sitä tarvitaan, sillä kilpailu on ihmisille tyypillistä toimintaa. Ihmisten ja intressiryhmien väliseen kilpailuun liittyy konfliktin mahdollisuus. Burkelle siellä missä on konflikti on myös retoriikkaa.

Burke (1969, 25 RM) nostaa esimerkin partnereiden välisestä yhteistyöstä ja hyväksikäytöstä: kuka voi varmuudella sanoa, mihin yhteistyö loppuu ja mistä hyväksikäyttö alkaa. Raja on häilyvä. Aluepoliittisten toimien taustalta voidaan usein löytää samankaltainen asettelu. Lääkelaitoksen siirron tapauksessa voidaankin kysyä, että missä määrin hallitus ja sen selvityshenkilöt ovat toimineet yhteistyössä Pohjois-Savon maakunnan liiton kanssa, tai että missä määrin Vanhasen II-hallitus on hyväksikäyttänyt Itä-Suomen vaikeaa tilannetta hallitusohjelman alueellistamistavoitteiden täyttämiseksi. Retoriikan avulla voidaan tarkastella, mihin hallituksen edustajat identifioituvat ja mihin he samanaikaisesti tekevät ”pesäeroa”. Tarkastelu on kuitenkin hyvin vaikeaa, sillä vaikka hallitus on koostunut samoihin tavoitteisiin identifioituneista henkilöistä, he ovat samanaikaisesti taustoiltaan erilaisia motiiveja omaavia individuaaleja. Samaistumisen ja erottautumisen välistä rajaa voidaan siis pyrkiä piirtämään retoriikan avulla, mutta tarkastelunäkökulmasta riippuen raja voi piirtyä eri tavoin.

Burkelle (RM 1969) retoriikka näyttäytyy ihmisten tai ihmisryhmien välisissä ristiriitatilanteissa ilmiönä, joka äärimuodoissaan saa enemmän konfliktin kuin järjestäytyneen toiminnan muotoja. Retoriikka sisältää aina jonkin asteista puolueellisuutta sekä valtapyrkimyksiä – ei-harmoniset tilanteet ovat retoriikan pelikenttää. Retoriikan sisäänrakennettujen piirteiden havainnollistaminen ja paljastaminen on Burken retoriikan tutkimuksen keskiössä. Tämä tutkimus keskittyy tarkastelemaan suomalaisen aluepoliittisen retoriikan muutoksia burkelaisen retoriikanäkemyksen mukaan.

2.2 Retoriikan neljä perustrooppia

A Grammar of Motives teoksen keskeisintä antia tarjoaa essee neljästä perustroopista (master tropes). Burke kutsuu näitä perustrooppeja *metaforaksi*, *metonymiaksi*, *synekdokeeksi* ja *ironiaksi*. Perustrooppeja voidaan pitää ajattelun ja ymmärtämisen perusolottuvuuksina, jotka kuvittavat kielellisiä ilmiöitä sekä ilmaisua. Burkelle perustrooppien rooli ja tarkoitus on kielellisten ilmiöiden taustalla vaikuttavan ”totuuden” löytäminen ja kuvaaminen. Perustrooppien kautta ilmiöt voidaan hajottaa osiin, osiin jotka jakaantuvat kuvaavien ja kielellisten käyttötarkoitusten mukaan. Osien väliset rajat ovat häilyviä, aivan kuten perustrooppienkin väliset rajat.

Ennen trooppien yksityiskohtaisempaa tarkastelua on syytä kuvata kenttää, johon Burke sitoo nämä retoriikan tutkimuksen termsä. Burke (1969, 504–505 GM) jaottelee realismin tieteelliseksi (scientific realism) ja runolliseksi (poetic realism). Tämän jaottelun takaa voidaan löytää pyrkimys erottaa kaksi tapaa havainnollistaa ilmiöiden tutkimusta. Runollinen realismi muistuttaa vanhaa realismin teoriaa keskittyen tarkastelemaan ilmiöitä kuvauksellisesti ja useista eri näkökulmista. Tieteellinen realismi taas edustaa modernimpaa suuntausta, jossa kuvauksesta pyritään poistamaan kaikki *perspektivismi* ja *relativismi*, tarkoituksenaan tuottaa objektiivisiin syihin ja seurauksiin perustuva totuudenmukainen tieteellinen kuvaus. Tieteellisen realismin luonne on prosessoiva ja se ei huomioi motivaatiota. Korrelaatio, ja sen etsiminen asioiden välisestä vuorovaikutuksesta, on keskeistä tieteelliselle realismille. Tieteellisen realismin tarjoama näkökulma korrelaation kautta ei kuitenkaan riitä selittämään sosiaalisen toiminnan kenttää. Runollinen realismi puolestaan keskittyy tarkastelemaan toimintaa, ajattelua ja ilmiöitä näkökulmien vaihtamisen kautta, mikä kasvattaa sen merkitystä ihmisten välisten suhteiden ja toiminnan tarkastelussa. Runollinen realismi pyrkii suhteuttamaan toiminnan motiivit potentiaaliseen ja toteutuneeseen toimintaan.

Runollinen realismi soveltuu paremmin ihmistieteiden ilmiöiden selittämiseen, sillä ihmisen toiminnoille löytyy aina useampi kuin yksi aiheuttaja. Näin ollen ilmiöiden kuvaamisessa on useita eri selitysmalleja, jotka ovat riippuvaisia tulkitsijan näkökulmasta. Tulkinnan ja tulkintojen näkökulmien vuoksi ”totuus” on *suhteellista* ja riippuvainen *perspektivismistä*.

Runollinen realismi sisältää vaikutteita tieteellisestä realismista, mutta Burken teoriassa runollinen aspekti on keskeinen. Retoriikka määrittelee funktion, joka toimii termejä ohjaavana tekijänä. Burkelle (1969, 43–44 RM) kielellinen funktio on luonnostaan realistinen, mutta lukeudu realismiin. Retoriikka on realistinen kielellisenä tekona (act), mutta koska kielellistä tekoa ei voi määrittää ”oikeaksi” tai ”vääräksi”, se eroaa tieteellisestä realismista. Asioiden tai ilmiöiden kuvaamisessa ei ole kyse siitä, mikä on todellista ja mikä ei vaan siitä, miten hyvin havainnoijan kuvaus sopii ilmiöön (emt., 504 GM). Tapa, jolla ilmiötä kuvataan, ilmentää hänelle olemisen eri asteita. Objektiivisen totuuden sijaan havainnoitsijan on turvauduttava selitys- ja kuvausmalleihin, joiden kautta hän voi tuottaa enemmän tai vähemmän ”totuudenmukaisen” kuvauksen ilmiöstä. Toisin sanoen, reaali maailmassa tapahtuva ilmiö ja kuvaus tästä ilmiöstä eivät ole koskaan identtiset. Olemme siis riippuvaisia sanoista, jotka toimivat välittäjinä ja havainnollistajina kielellisesti käsitettävän ja havaittavan maailmamme välillä.

Perustrooppeja voidaan käyttää myös muilla nimillä. Tässä yhteydessä Burke (1969, 503 GM) käyttää substituution käsitettä kuvaamaan muutosta, joka syntyy asian toiseksi nimeämisestä. GM-teoksessa metafora voidaan korvata *näkökulmalla* (perspective), metonymia *heikennyksellä eli reduktiolla* (reduction), synekdokee *representaatiolla* (representation) ja ironia *dialektiikalla* (dialectic). Perustrooppien substituutio on oikeutettu, sillä perustrooppien tapaan ne (substituutiot) asettuvat osittain päällekkäin. Esimerkkinä Burke antaa dialektiikan, jonka tarkoitus on tuottaa representaatio käyttämällä sidoksissa olevia tai vuorovaikutuksellisia näkökulmia (perspectives). Tuotettu ”näkökulmien näkökulma” on puolestaan kapea-alaisempi (reduction) kuin alkuperäisten näkökulmien summa. Perustrooppien substituutio toimii eräänlaisena derivointina, jonka tavoitteena on asteittain selvittää vuorovaikutussuhteita sekä pyrkimyksiä sanojen takana. Substituution asteittaisella etenemisellä voidaan saada selville piileviä totuuksia.

Metafora on keino nähdä jotakin suhteessa johonkin muuhun. Metaforan käsitettä ehkä selkeyttää, jos sitä tarkastellaan luonne-sanana (character) kautta. Luonne on yleinen termi kaikelle sille, joka erottaa luonnetta kuvaavia ja sille ominaisia piirteitä muista, eli luonne on erottava tekijä. Metafora voi siis kertoa meille jotain (jostain) luonteesta, jota tarkastellaan ”toisen luonteen” näkökulmasta. Metafora on siis yksinkertaista A:n tarkastelua B:n näkökulmasta, eli käytetään B:tä

näkökulmana A:han. (Burke 1969, 503–504 GM). Metafora on siis jonkin asian kuvaamista toisenlaisena, jonakin muuna. Se on myös asiantilan, ilmiön tai toiminnan luonnehdintaa, värittämistä sekä tiedonantoa. Metaforan avulla voidaan kertoa asiantila ja samanaikaisesti yhdistää kaksi yhteensopimatonta asiaa keskenään. Lisäksi tulkitsijan tai asian kuvailijan oma näkökulma ja asenne kuvattavaan ilmiöön tulevat ilmi käytetyssä metaforassa. Tämä taas mahdollistaa saman ilmiön tai asiantilan kuvaamisen useasta eri näkökulmasta. Ei olekaan yllättävää, että Burke rinnastaa metaforan sanan *perspektiivi* kanssa: metaforat voivat olla epäidenttiset suhteessa kuvattavaan asiaan tai ilmiöön, mutta subjektiivisesta näkökulmasta ne tuottavat yhtä ”todelliset” kuvaukset. Metaforilla kuvaus voidaan viedä tasolle, johon tieteellinen kuvaus ei yltäisi ja tätä Burke (emt. 506) kutsuu kielelliseksi laajennukseksi.

Summa (1998,54) tiivistää metaforan idean tarkoittavan asian ymmärtämistä jonkin toisen asian kautta. Näin ollen metafora on havainto ’tämän tuollaisuudesta tai tuon tällaisuudesta’. Burken (1969, 504 GM) mukaan on liian tavanomaista ajatella objektiivisen todellisuuden rakentuvan näkökulmien vaihtamisen tuottamasta asioiden suhteellisuudesta. Burke kuitenkin nostaa tavanomaista lähestymistapaa vastakkaisen näkemyksen, sillä luomme kohteen todellisuuden tarkastelemalla kohdetta mahdollisimman monesta näkökulmasta. Tilanteessa, jossa tarkasteltavasta objektista ei ole varmuutta, ihminen pyrkii tarkoituksenmukaisesti ajattelemaan objektia niin monen asian suhteen kuin mahdollista.

Burke (1969,506 GM) kutsuu **metonymian** strategiaksi sitä, kun jotain abstraktia ja aineetonta kuvaillaan käsin kosketeltavin ja aineellisin termein. Esimerkiksi kun puhutaan tunteista ja nimetään tämä abstrakti käsite sydämeksi, kyse on metonymiasta. Toisin sanoen metonymiassa vaihdetaan käytettävän termin nimeä, jolloin vaikeasti käsitettävästä ja kuvattavasta abstraktista konstruktiosta saadaan helpommin ymmärrettävä kokonaisuus. Burken esimerkissä sydän on aineellinen ja jopa kosketeltavissa oleva sana, jota käytettäessä sopivassa yhteydessä voidaan käyttää abstraktin tunteiden substituuttina. Aineellinen, korvaava sana ei välttämättä suoraan ole niin sanotusti saman arvoinen abstraktin käsitteen kanssa, mutta tarkoituksena on hahmotettavissa.

Kieli kehittyy muutoksin. Lainaukset, metaforien laajennukset sekä analogiat aineettomien ja aineellisten termien kesken muokkaavat sanojen merkityssisältöjä. Metonymian avulla kielen rikkautta ja monimerkityksellisyyttä voidaan lisätä. Ajan myötä termien merkityssisällöt muuttuvat käytössä usein niin paljon, että niiden alkuperäinen (aineellinen) merkitys unohtuu. Termin käyttö autenttisessa merkityksessään on hankalaa myös (kielellisen) ympäristön muutoksen vuoksi. Kun kielellinen kehitys on metaforisten laajennuksien myötä kulkenut tarpeeksi kauas,

tapahtuu ”carrying-over” reaktio. Ensimmäisessä ”carrying-over” reaktiossa epäkonkreettisesta tulee taas konkreettista ja toisessa ”carrying-over” vaiheessa aineettomasta aineellista. ”Carrying-over” on palauttava mekanismi, jonka avulla löydetään termin ”vanhanaikainen” merkitys. Tätä ”vanhanaikaistamista” Burke kutsuu *metonymiaksi*. (emt, 506 GM).

Tyypillisen sanakirjaselityksen mukaan metonymia merkitsee sanan korvaamista oleellisesti samaa tarkoittavalla sanalla. Burken mukaan metonymia voi merkitä myös reduktiota, joka tässä kontekstissa on lähinnä kielellisten merkitysten vähenemistä tai merkitysten muuntumista toisiksi. Metonymian kahden eri funktion vuoksi se toimii sekä runollisen että tieteellisen realismin työkaluna. Metonymia on runollisen realismin työkalu, kun taas reduktio on yhteydessä tieteelliseen realismiin. Runollinen realismi käyttää metonymiaa terminologisena reduktiona, kun taas tieteellinen realismi pitää omaa käsitystään reduktiosta ”oikeana” reduktiona. Tämän erottelun Burke (1969, 507 GM) johdattelee behavioralismin kautta: runolliselle realismille mielentiloja toiminnan motiivina ei voida redusoida materiaalisin termein. Eli mielen tiloja ei voi kuvata materiaalisesti. Mikäli metonymiaa tarkastellaan sen reduktiivisesta näkökulmasta tullaan lähelle tieteellistä realismia. Ilmiöiden selittäminen nähdään tieteellisen realismin piirissä onnistuneeksi, kun monimerkityksellisyys pystytään karsimaan tulkinnasta. Selkeyden tavoittelussa ja kielen rönsyjen minimoinnissa päädytään helposti kuvaamaan ilmiöitä tai toimintaa tavalla, joka kääntyy itseään ja tarkoitustaan vastaan. Tämä selkeyden tavoittelu näkyy esimerkiksi virkakielessä, jonka kuivakkaa jargonia voikin olla vaikea ymmärtää, kun kaikki kielen kuvallisuus on siivottu tekstistä pois.

Kun lasketaan myös reduktio tavaksi esittää asioita, metonymia tulee lähelle kolmatta perustrooppia, **synekdokeeta**. Synekdokeeta voidaan pitää osana kokonaisuudesta, syynä seuraukselle, seurauksena syyllä tai vallitsevana asiantilana, joka representoi kokonaisuutta. Kaikki edellisten kaltaiset kääntyvät termiparit kertovat kokonaisvaltaisesta vuorovaikutussuhteesta termien välillä. ”Ajatustapana, asioiden ymmärtämisenä tai hallinnan periaatteena synekdokee tarkoittaa ymmärtämistä jonkin toisen, ’edustajan’ välityksellä” (Summa 1998, 54–55). Reduktio (metonymy) on representaatio ja se on päällekkäinen metaforan (perspective) kanssa samalla tavalla kuten se on päällekkäinen synekdokeen (representation) kanssa. Ideaali synekdokee voidaankin löytää doktriineista, joissa yksilöä kohdellaan universumin kopiona, tai toisin päin. Antiikin Kreikassa ihmisen olemusta verrattiin maailmankaikkeuteen ja mikrokosmos yhdistettiin makrokosmukseen, jolloin kaikki nämä selittivät toisiaan ja toistensa olemusta. Burken (1969, 507–508 GM) mukaan kumpikaan, osa kokonaisuudesta tai kokonaisuus osasta, ei voi kuitenkaan representoida osien tai asioiden välistä vuorovaikutusta. Samankaltainen synekdokeen muoto on löydettävissä myös poliittisesta representaatiosta. Kompleksisissa yhteiskunnissa mikä tahansa representoiva teko viittaa

automaattisesti synekdoottiseen vuorovaikutussuhteeseen. Esimerkiksi parlamenttipolitiikassa jotain toimielintä pidetään koko yhteiskuntaa representoivana auktoriteettina.

Burken (1969, 509 GM) mukaan metonymiaa voidaan pitää synekdokeen erityisenä sovelluksena. Burke asettaa esimerkissään kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen ”synekdoottiseksi pariiksi”, jolloin toinen ja vain toinen parin termeistä voidaan korvata. Tällöin kyseessä olisi metonymia. Kun representaatio (synekdokee) painottaa termiparin välistä yhteyttä, metonymia katkaisee (reduktiolla) tämän yhteyden. Jos toinen termipareista kiinnitetään, tarkastelu voidaan keskittää jäljelle jääneeseen vuorovaikutussuhteeseen. Asetetaan vuorovaikutuspariksi kilpailukyky ja aluepolitiikka. Näin ollen kilpailukyky on osa aluepolitiikkaa ja aluepolitiikka on osa kilpailukykyä. Jos reduktiolla kiinnitetään jälkimmäinen suuntaus, tarkasteltavaksi jää vuorovaikutussuhde kilpailukyky osana aluepolitiikkaa. Burkelle keskeinen runollinen realismi ei tosin pysty käsittelemään representaatiota tässä metonymisessa, yksisuuntaisessa mielessä. Burken omien sanojen mukaan synekdokee onkin kuin kaksisuuntainen tie, jota kvantitatiiviset ja kvalitatiiviset ominaisuudet kulkevat vastakkain. Metonymia reduktiona on puolestaan kuin yksisuuntainen tie, jossa kvalitatiivisista ominaisuuksista kuljetaan kohti määrällisiä ominaisuuksia. Siinä, missä synekdokee ilmaisee suhdetta tai kahden asian liittymistä toisiinsa, niin metonymia soveltuu paremmin asioiden yksinkertaistamiseen ja täsmentämiseen.

Kuten edellä on jo käynyt ilmi, Burken neljä perustrooppia ovat läheisessä suhteessa toisiinsa. Representatiiviset anekdootit, joiden taustalta löytyy reduktiivisia pyrkimyksiä, eivät tosiasiaassa ole representatiivisia. Tällaisten anekdoottien taustalta löytyy erityisen yksinkertaistava (redusoiva) tarkoitus (emt, 510 GM). Anekdootille annetaan uusi terminologinen merkitys, eli siitä tehdään metafora. Uuden metaforan luomisen seurauksena uudenlainen luokittelu on mahdollinen. Jos tehdyn terminologian muutosta ei ymmärrä, anekdoottia voidaan soveltaa väärin. Ennen tulkintojen tekemistä ihmisen pitäisi olla tietoinen taustoista sekä tilanteesta. Käytettäessä erikoisterminologiaa, ja sitä sovellettaessa käytännönläheisempään toimintaan, erikoisterminologia tulisi saattaa yleisölle helpommin ymmärrettävään muotoon (emt, 511 GM).

Ironia ja dialektiikka -parin avaaminen lähtee Burkella (1969, 511–513 GM) liikkeelle dialektiikan ja draaman välisestä suhteesta sekä ihmisen roolin tarkastelusta. Hänen mukaansa dialektiikka sekoitetaan usein relativismiin, joka väittää että mikä tahansa termi voidaan nähdä minkä tahansa muun termin näkökulmasta. Relativismi onkin ainainen houkutus sekä dialektiikalle että draamalle. Ihmisen rooli on aina ”draamaa”, joka kiteytyy ”ideoihin”, jotka luonnehtivat toimijan suhdetta tilanteeseen tai strategiaan. Burkelle draamallisuus on läsnä kaikessa toiminnassa, ja tästä

syystä inhimillisten toimintojen kuvaaminen on oleellisesti myös niiden dramatisointia. Draamallisuus on erityisen kiinteästi läsnä Burken näkemyksissä ajattelun perusoletuksista. Ihmisen toimintaa kuvaavat ideat sisältävät ominaisuuksia agentista itsestään sekä muista tekijöistä, joihin toimija on vuorovaikutuksessa. Ironialla on taipumus kirjaimellisuuden yksinkertaistamiseen. Tällä Burke (1969, 516 GM) tarkoittaa sitä, että vaikka kaikki draaman ja dialektiikan kehitykseen vaikuttavat piirteet ovat välttämättömiä määrittelyn kannalta, usein löytyy yksi *primus inter pares* – roolia kantava luonne(character). Tämä piirre toimii ainoastaan kehitystä tiivistävänä välineenä tai synekdoottisena representoijana.

”Where the ideas are in action, we have drama; where the agents are in ideation, we have dialectic.”(Burke 1969, 512 GM).

Ironia syntyy, kun termien välisestä vuorovaikutuksesta yritetään tuottaa kehitystä, joka käyttää kaikkia termejä. Summa (1998, 55) tulkitsee ironian ilmauksena, jossa yhden perspektiivin edustavuus kielletään kyseenalaistamalla se ja tuomalla kuvaan täysin vastakkaisen perspektiivin mahdollisuus. Burkelle (1969, 512 GM) ironia on ’näkökulmien näkökulma’, jonka ala-näkökulmia (sub-perspectives) ei voida määrittellä täysin oikeiksi tai täysin vääriksi. Toisin sanoen tämä ’metanäkökulma’ kieltää yksittäisen (ala-)näkökulman oikeutuksen.

3. Kehitysalueista alueiden kehittämiseen

3.1. Aluepolitiikka Suomessa –aluepolitiikan ja alueiden kehittämisen historiaa

Suomalaisen aluepolitiikan muotoutuminen on sidoksissa aikaan ja yhteiskunnalliseen kehitykseen. Tarkastelemassani tutkimuskirjallisuudessa aluepolitiikan ja -kehityksen vaiheita peilataan yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin, joilla on ollut vaikutusta harjoitettavan politiikan ja kehittämisen suuntaan. Tämän luvun tarkoituksena on tarkastella, miten kansallinen aluepolitiikka ja -kehittäminen ovat muotoutuneet sellaisiksi, joina kyseiset käsitteet 2000-luvulla ymmärrämme. Toisin sanoen, luku 3 tarkastelee suomalaisen aluepolitiikan ja -kehittämisen vaiheita ajassa. Tutkimuksessa kiinnitetään huomiota tutkimuskirjallisuudessa käytettyyn kieleen ja sen muutoksiin eri aluepolitiikan kehityksen vaiheissa.

Olen koonnut alueiden kehittämistä ja aluepolitiikkaa käsittelevistä tutkimuksista luvun, joka pyrkii antamaan lukijalle kuvaa suomalaisen aluepolitiikan ja -kehittämisen vaiheista. Poimin tutkimuskirjallisuudesta mielestäni tämän tutkimuksen kannalta oleellisimpia vaiheita aluepolitiikan historiasta. Tutkimuskirjallisuuden analyysillä ja aluepolitiikan historiallisella tarkastelulla on osaltaan myös muita analyysiosioita ja tutkimusaineistoa selittävä luonne. Miksi tämän kaltainen tarkastelu on mielekästä? Katson, että suomalaisen aluepolitiikan historian läpikäyminen tarkastelemalla tutkimuskirjallisuudessa käytetyn kielen muutosta antaa vertailupohjaa tutkimuksen analyysiin. Samalla aluepolitiikan kehitysvaiheiden tarkastelu toimii eräänlaisena kontekstina koko tutkimukselle.

Suomen aluepolitiikan juuret ulottuvat 1800-luvulle, jolloin maamme oli vielä osa Venäjää. Tässä yhteydessä aluekehityksellä oli/on vahvasti poliittinen luonne. Tuon aikaiseen aluepolitiikkaan liittyi kiinteästi geopolitiikka, vaikka nytkään maantieteen merkitystä ei voida ohittaa. Maantieteen ja maantieteellisen sijainnin merkitys oli kuitenkin suurempi Suomen aluepolitiikan alkuvaiheessa. Alueiden kehittyneisyyden kartoittamisesta tuli osa yhtenäisen ja itsenäisen Suomen rakentamista (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 71).

Jauhiainen ja Niemenmaa (2006, 72–77) tarkastelevat alkutuotannon merkitystä alueelliselle kehittyneisyydelle. Alkutuotanto kattoi suuren osuuden Suomen bruttokansantuotteesta 1900-luvun alusta aina 1960-luvulle saakka. Alkutuotanto on pysynyt merkittävänä aluepolitiikan

suuntaajana, vaikka aluekehittämisen painopiste siirtyi vahvemmin teollistumiseen 1960-luvulta 1990-luvulle. Tutkimuskirjallisuudessa viitataan pitkään aluepolitiikka tutkineeseen Pentti Yli-Jokipiisiin (2005, 9–10), jonka mukaan systemaattisen aluepolitiikan perustana voidaan pitää alueellisen kehittyneisyyden tutkimusta. Alueellisen kehittyneisyyden tutkimuksen kohteina ovat olleet luonnonresurssit ja ihmisten sosiaaliset olot.

Jo hyvin varhaisessa vaiheessa oli tiedossa, että Suomessa oli alueellisia kehittyneisyseroja: Suomi jaettiin 1920 -luvulla Luonnon-Suomen ja Kulttuuri-Suomen alueisiin, ja tämä jako on ollut varsin pysyvä. (Jauhiaisen ja Niemenmaan (2006, 75) mukaan tämän yleistävän jaon maamme kehittyneisyseroista esitteli J.G. Granö Suomen Kartastossa vuonna 1925.) Luonnon-Suomen ja Kulttuuri-Suomen välinen linja kulki suunnilleen Lappeenrannasta Tornioon, ja sen eteläpuolista osaa pidettiin selvästi kehittyneempänä. Luonnon-Suomen resursseina nähtiin maatalous sekä ennen kaikkea metsäteollisuus, jolle riitti raaka-ainetta. 1960-luvulla edellä mainittua jakoa täydennettiin lohkaisemalla Kulttuuri-Suomen alueesta edelleen Ydin-Suomi. Ydin-Suomen linja kulki Porin, Tampereen ja Kymenlaakson seuduilta etelään. Siihen lukeutui myös alueita maan keskiosista. Ydin-Suomessa sijaitsivat maamme suotuisimmat viljely- ja elinolosuhteet. Teollisen Suomen tärkeimmät paikkakunnat sijaitsivatkin eteläisessä Suomessa.

Aluepolitiikan varhaisia vaiheita kuvaillessaan Jauhiainen ja Niemenmaa (emt) käyttävät runsaasti maantieteeseen viittaavia termejä. Tämä on varsin loogista, sillä aluekehittämistä ja alueellisen kehittyneisyyden kartoittamista tehtiin maantiedettä apuna käyttäen. Käyttämässään kielessä on myös paljon maatalouteen liittyvää sanastoa, mikä kertoo meille yhteiskunnan tilasta. Rungas ja monipuolinen maataloussanasto havainnollistaa maatalouden tärkeää asemaa suomalaisen aluepolitiikan varhaisessa vaiheessa.

Maailmansotien välisenä aikana valtio harjoitti aluepoliittista toimintaa, jonka tarkoituksena oli maan hankinnan järjestäminen ja sääntely, ja sitä kautta maatalouden ja teollisuuden alueellinen kehittäminen (Jauhiainen ja Niemenmaa 2006; 77, 83). Laajempia kokonaisuuksia käsittelevä alueellinen suunnittelu eli *seutusunnittelu* käynnistyi toisen maailmansodan jälkeen. Seutukaavoitus nähtiin kahdessa eri valossa. Toiset pitivät sitä tiheästi asuttujen kaupunkiseutujen *asemakaavoituksen* apuvälineenä ja toiset laajempien seutujen yleisenä *maankäytön kehittämisen* välineenä. Toisin kuin oli suunniteltu, *seutukaavoista* ei tullut tärkeitä aluekehittämisen välineitä, vaan ne jäivät lähes pelkästään *maankäytön ohjaajiksi*.

Valtiovallan asemaa alueiden kokonaisvaltaisena kehittäjänä ja tasaajana tuki hyvinvointivaltion rakentaminen. Vuoteen 1952 asti ulottuneet sotakorvaukset ajoivat valtiota kehittämään alueita tasaisesti. Jauhiainen ja Niemenmaa (2006, 81–83) pitävät presidentti Urho Kekkosen valtakautta aluekehityksen kannalta merkittävänä. Jo ennen virkaanastumistaan Kekkonen kiinnitti huomiota alueellisiin kehityseroihin sekä niiden tasaamiseen pääasiassa teollistamisen kautta. Vuonna 1956 perustettu Valtakunnansuunnittelutoimisto oli keskeinen teollisuuden sekä aluekehittämisen toimija aina vuoteen 1973 saakka. Valtakunnansuunnittelu mahdollisti alueellisen kehittyneisyyden järjestelmällisemmän arvioinnin, suunnittelun sekä ohjaamisen. Kekkosen valtakauden aikana korostettiin vaatimattomuutta ja säästäväisyyttä kaikessa toiminnassa, minkä takana oli valtiojohtoinen säännöstelytalous. Tuolloin tavoitteena oli kehittää maata valtion tuella luomalla perusinfrastruktuuria sekä teollisuutta myös syrjäseuduille. Muun muassa Ouluun perustetun yliopiston tarkoituksena oli tukea maan tasaista kehitystä. Lisäksi Kekkosen ajan aluepolitiikan ensisijaisena tavoitteena oli turvata vientitarvikkeiden tuotanto, sillä vientiteollisuuden katsottiin olevan tärkein hyvinvoinnin tuottaja.

Tutkimuskirjallisuuden perusteella maailmansotien jälkeen suomalaisessa aluepolitiikassa oli vaihe, jossa *suunnittelu*, *säännöstely* ja *ohjaaminen* muodostivat aluekehittämisen kovan ytimen. Edellä mainitut sanat liitettiin yhä kiinteästi maatalouteen ja maankäyttöön, mutta *suunnittelun*, *säännöstelyn* ja *ohjaamisen* taustalla vaikuttimena toimi pyrkimys teollisuuden edellytysten kehittämiseen. Kielellisesti näillä sanoilla on toimintaa rajaava luonne. Tällä tarkoitan sitä, että suunnittelu, säännöstely sekä ohjaaminen indikoivat jonkin ”toisen” käskyvallan alla olemista. Näin ollen näiden maailman sotien välisen ajan aluepolitiikan ”tunnussanojen” voidaan ajatella heijastavan vahvaa valtion kontribuutiota alueiden kehittämiseen. Maailmansotien välisenä aikana aluepolitiikan kuvaamisessa käytetty tutkimuskirjallisuuden kieli näyttäisi tukevan yleistä käsitystä kaudesta, jolloin alueiden kehitys oli valtion säätelemää ja suunnittelemaa.

Varsinaisen kansallisen aluepolitiikan alkuvaiheet ajoittuvat 1960- ja 1970 -lukujen taitteeseen, ainakin mikäli luotamme Jauhiaisen ja Niemenmaan (2006, 84) tulkintaan. Tätä ajoitusta he perustelevat suomalaisen aluepolitiikan erityispiirteellä järjestää alueellinen kehittäminen lakien ja asetusten kautta. Ensimmäinen aluepoliittinen laki, *kehitysaluelaki*, laadittiin vuonna 1966. Ensimmäistä aluepoliittista lakia, kehitysaluelakia, seurasivat toinen (1969/70) ja kolmas (1975) laki, joissa aluepolitiikka määriteltiin ensisijaisesti *alueellisiksi tulonsiirroiksi* ja *kansantalouden kasvattamiseksi* teollistamisen avulla. Lainsäädännössä määriteltiin aluepolitiikan tavoitteet,

menetelmät, suunnittelu, käytännön toteutus ja viranomaisten vastualueet, sekä välineet, joilla eri hallinnonalojen viranomaiset toteuttivat aluepolitiikkaa.

Vuoden 1966 kehitysaluelain tavoitteena oli Jauhiaisen ja Niemenmaan (2006, 84) mukaan taata laajat mahdollisuudet alueelliselle kehittämiselle tuotannosta palveluihin. Laki mahdollisti vähemmän kehittyneiden alueiden eli kehitysalueiden tukemisen muun muassa investointien korkotukina sekä teollisuuden verohuojennuksina. Alueellista kehittyneisyyttä mitattiin erityisesti teollistuneisuuden avulla. Mitä monipuolisemmin eri teollisuuden alat olivat edustettuina ja mitä suurempi oli niiden volyymi, sitä kehittyneempänä aluetta pidettiin.

Uuden teollistamiseen keskittyvän aluepolitiikan taustalla oli ajatus kaupungeista ja niiden vaikutusalueista. Jauhiaisen ja Niemenmaan (2006, 85–86) mukaan ohjaamalla erikokoisten paikkakuntien eli keskusten kehitystä Suomeen pyrittiin luomaan kattavampi hierarkkinen aluerakenne. Tällainen alueellinen kehittyminen edellytti valtiolta sitä, että se olisi kykenevä rajoittamaan liian nopeasti kehittyviä keskuksia ja vastaavasti taas tukemaan niitä keskuksia, jotka jäävät jälkeen kehityksestä. Valtion tavoitteena oli pieni keskusten määrä, mitä tuli 1960-luvun lopussa suoritettu koko Suomen kattava aluehierarkkinen luokittelu. Suomen aluehierarkia tuli käsittämään viisi pääluokkaa: pääkaupunkitaso, valtakunnan osan taso (mm. Turku, Tampere), maakuntataso (14 kaupunkia, mm. Jyväskylä, Rovaniemi, Joensuu), kaupunkitaso ja kuntataso. Aluehierarkkiseen aluerakenteeseen siirtyminen aloitti aktiivisen alueiden kehittämisen kauden. Aktiivinen alueiden kehittäminen konkretisoitui erityisesti kaupunki- ja kuntatasoilla. Kaupungit ja kunnat pyrkivät täyttämään palvelutuotannossa (esimerkiksi uimahallin rakentaminen) ne puutteet, jotka mahdollistivat ”ylenemisen” seuraavalle aluehierarkian tasolle.

Ensimmäisen aluepoliittisen lain säätäminen oli murrosvaihe suomalaisen aluepolitiikan historiassa. Lainsäädäntö legitimoit alueiden kehittämisen sekä poliittisen toiminnan, jolla pyrittiin tasaamaan alueiden välisiä eroja. Lisäksi lainsäädännön myötä alueiden kehittämisestä ja aluepolitiikasta tuli määritellysti oma lohkonsa. Aluepolitiikan poliittisuus myös vahvistui, kun se määriteltiin. Jauhiaisen ja Niemenmaan (2006, 87) kirjoittavat, että aluepolitiikan poliittisuus ilmentyi enenevässä määrin osana sisäpolitiikkaa. Aluepoliittisen lainsäädännön myötä myös aluepolitiikan ja puoluepolitiikan välinen yhteys vahvistui. Maalaisliitto oli keskeisessä asemassa suomalaisen aluepolitiikan kehittämisen varhaisessa vaiheessa 1950- ja 1960-luvuilla.

Jauhiaisen ja Niemenmaan (2006, 89) mukaan suomalaisen aluepolitiikan samanaikaista painotusta toisaalta maaseudun kehittämiseen ja toisaalta kasvaviin kaupunkiseutuihin voidaan selittää puoluepolitiikan kautta. Maalaisliiton ollessa huolestunut maaseudun tulevaisuusnäkymistä,

sosiaalidemokraatit kannattivat ideologiaa teollistuvista kasvukeskuksista. Tätä puoluepolitiikan ja aluepolitiikan yhteyttä voidaan tulkita Burken (1969) näkemyksillä *identifikaatiosta* eli samaistumisesta. Maaseudulla äänestäjät samaistuivat Maalaisliiton (ja presidentti Kekkonen) ajamaan aluepoliittiseen linjaan, joka pyrki tasoittamaan alueiden välisiä eroja, takaamaan tasa-arvoiset elinolosuhteet asuinseudusta riippumatta sekä turvaamaan maaseutuelinkeinojen pysyvyyden. Kaupungin työläiset olivat puolestaan kiinnostuneita sosiaalidemokraattien ajatuksista synnyttää kasvukeskuksiin uusia teollisuuden työpaikkoja. Ihmiset/äänestäjät siis samaistuivat poliittiseen puolueeseen, joka ajoi heidän intressien ja etujen mukaista aluepolitiikkaa. Burkelaisella identifikaatiolla voidaan siis selittää aluepolitiikan maaseudun kehittämisen ja kasvavien kaupunkiseutujen painotusta, jota Jauhiainen ja Niemenmaa (2006, 89) nimittävät suomalaisen aluepolitiikan *erityisyydeksi*.

Tutkimuskirjallisuuden perusteella voidaan olettaa, että puoluepoliittisella retoriikalla oli vaikutusta suomalaista aluepolitiikkaa koskevaan puheeseen. Puolue- ja aluepolitiikan läheinen yhteys on mahdollistanut puoluepoliittisten tavoitteiden, alueiden kehittämistä koskevien näkemysten sekä käytetyn kielen siirtymisen politiikkalohkoilta toiselle. Uskon, että Maalaisliiton ajamat maaseudun kehittämisen ajatukset on nähtävissä aluepoliittisessa retoriikassa puheena alueiden välisestä tasaisuudesta eli sosiaalisesta tasavertaisuudesta (sosiaalisesta tasavertaisuudesta ks. Ahokas 2007, 6–7). Samalla tavalla voidaan perustella alueellista keskittämistä ja toimintojen keskittymistä painottava puheen olevan sosiaalidemokraattista alkuperää. Nämä kaksi erilaista tavoitetta ovat yhä näkyvissä suomalaisessa aluepoliittisessa puheessa, vaikka aluepolitiikan ja eri puolueiden väliset yhteydet eivät ole enää yhtä selkeästi havaittavissa.

Jauhiaisen ja Niemenmaan (2006, 84) tulkinta varsinaisen kansallisen aluepolitiikan alkuvaiheista tuntuu uskottavalta. Siirtymää valtiojohtoisesta *suunnittelusta, säännöstelystä* ja *ohjauksesta* kohti lakiperusteista alueiden kehittämisen hallintaa voidaan pitää merkittävänä muutoksena kansallisen aluepolitiikan harjoittamisessa. Tutkimuskirjallisuudessa käytetyssä kielessä on havaittavissa edellä kuvatun siirtymän kanssa samanaikainen muutos: kirjoittaessaan suomalaisen aluepolitiikan erityispiirteestä, jolla tässä tarkoitetaan alueiden kehittämisen järjestämistä lakien ja asetusten kautta, Jauhiainen ja Niemenmaa (emt) käyttävät toistuvasti sanaa *kehitys* eri muodoissaan. Muun muassa *alueellinen kehittäminen, kehittyneisyys* ja *kehitysalue* esiintyvät runsaasti Jauhiaisen ja Niemenmaan kielenkäytössä kuvaillessaan 1960- ja 1970-lukujen aluepolitiikkaa. Näyttäisikin siltä, että Suomessa alkoi aktiivisen (alueiden) kehittämisen aika ensimmäisen aluepoliittisen lainsäädännön myötä vuonna 1966.

Ensimmäisen aluepoliittisen lain nimeäminen *kehitysaluelaksi* on retorisesti mielenkiintoista. 2000-luvun kontekstissa *kehitysalueesta* tulee mieleen esimerkiksi *kehitysmää, kolmas maailma* ja *köyhyys*. Ensimmäisen aluepoliittisen lain nimi, *kehitysaluelaki*, onkin esimerkki burkelaisesta motiivien kieliopista ja kieliopillisten resurssien aikasidonnaisuudesta. Burken (1969, XVI–XVII, GM) mukaan teon (act) tai tekijän (agent) nimeäminen joksikin on kapea-alaisessa merkityksessä kieliopillista. Asioiden nimeäminen joksikin puolestaan kumpuaa sen taustalla vaikuttavista motiiveista. Lausumissa käytettyjä termejä/sanastoa eli kieliopillisia resursseja voidaan laaja-alaisessa mielessä kutsua filosofiaksi. Lausumien kieliopilliset resurssit voivat synnyttää uudenlaisia oletuksia lausumien taustoista jossain toisessa filosofiassa. Tiivistetysti voidaan sanoa, että tämä burkelainen näkemys asioiden ja tekojen nimeämisestä on riippuvainen ajasta. Nimeämisen taustalla siis vaikuttavat erilaiset kieliopilliset resurssit ja motiivit, jotka varioivat ajassa ja mahdollistavat lausumien välisen vertailun esimerkiksi analogioiden johtamisen kautta.

Jos verrataan vuoden 1966 aluepoliittisen lain nimeä vaikkapa 1993 aluepoliittisen lakiin, niin huomaamme nimimuutoksen lakien välillä. Vuoden 1966 *kehitysaluelaista* on 1990 –luvulle tultaessa tullut *laki alueiden kehittämisestä*. *Kehitysalue* saa näennäisesti *aluekehitystä* negatiivisemmän konnotaation. *Kehitysalue* synnyttää analogian *kehitysmään, köyhyyden ja kolmannen maailman* kaltaisten kieliopillisten resurssien kanssa 2000 –luvun filosofiassa. Se, että *kehitysalue* –termin yllä on negatiivisempi konnotaatio kuin *aluekehitys*-termillä, selittyy osittain aika- ja kulttuurisidonnaisuudella. 1960-luvulla vallitsi erilainen terminologia ja aluepoliittinen kieli oli erilaista. Lisäksi Suomessa oli hyvin köyhiä ja alikehittyneitä alueita vielä 1960-luvulla (Ks. Suomen väestö 2007, Toimittanut Koskinen & all), mikä osaltaan perustelee ensimmäisen aluepoliittisen lain nimeämistä *kehitysaluelaksi*. On hyvin vaikea kuvitella, että 2000-luvulla käyttäisimme *kehitysalue*-termiä puhuessamme *aluekehittämisestä*. Suomen ja suomalaisten elinolosuhteet ovat kehittyneet viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana. On loogista, että aluepoliittinen kieli ja sen sanasto ovat muuttuneet ajassa vastaamaan yhteiskunnallista muutosta. Toisin sanoen, 1960-luvun aluepolitiikan haasteet olivat erilaisia kuin 2000-luvulla ja tästä syystä aluepolitiikkaa harjoitettiin erilaisella kielellä kuin nykyään.

”Kansallista aluepolitiikkaa uudistettiin toisessa aluepolitiikan laissa vuosina 1970-1975. Tavoitteeksi tuli sijoittaa teollisuutta kehitysalueille, erityisesti niiden keskuksiin teollisuuskyliin.”(Jauhiainen ja Niemenmaa 2006, 89).

Jos ensimmäisen, vuoden 1966, *kehitysaluelain* tavoitteena oli mahdollistaa tuotannon ja palveluiden alueellinen kehittäminen, niin toinen laki keskittyi teollisuuden edellytysten tukemiseen. Jauhiainen ja Niemenmaa (2006, 89–90) huomioivat lakimuutoksen olevan yhteydessä

1960-luvun runsaaseen maassamuuttoon. Muuttoliike suuntautui maalta kaupunkeihin, jonka ensisijaiseksi syyksi Koskinen & all (2007, 250) antavat maa- ja metsäelinkeinojen supistumisen. Lakimuutoksen ja teollisuuden poliittisen tukemisen ansiosta väestönkasvu painottui kaupunkeihin ja niiden esikaupunkikuntiin.

Suomalaiselle aluepolitiikalle ja alueiden kehittämislle 1960- ja 1970-luvut olivat haasteellista aikaa, sillä yhteiskunnassa tapahtui suuria rakenteellisia muutoksia. Tällä tarkoitan sitä, että 1960-luvulla alkutuotannon osuus laski voimakkaasti teollistumisen seurauksena, ja 1970-luvulla teollisuudesta väheni työpaikkoja sekä öljykriisin että teknologisen kehityksen vuoksi. Aluepolitiikan lakeja muutettiin 1960- ja 1970-luvuilla noin viiden vuoden välein vastaamaan yhteiskunnallisen kehityksen tendenssejä. Useat lakimuutokset tukevat edellä mainittua Jauhiaisen ja Niemenmaan (2006, 84) käsitystä suomalaisen aluepolitiikan ohjaamisesta lainsäädännön kautta.

Aluepolitiikassa tapahtui merkittävä käsitteellinen muutos vuonna 1975 (Jauhiainen ja Niemenmaa 2006, 90). Tuolloin laadittiin *kolmas aluepoliittinen laki*. Kolmannen aluepoliittisen lain myötä *kehitysaluepolitiikasta* tuli *aluepolitiikkaa*. Toisin sanoen, aluepolitiikan käsitteellinen muutos voidaan ajoittaa aluepolitiikan kolmanteen lakiin, joka oli voimassa vuosina 1975–1982. Kolmannen aluepolitiikan lain aikana aluepolitiikassa keskityttiin kehityksessään jälkeen jääneisiin (esim. heikko työllisyyskehitys, negatiivinen muuttoliike) alueisiin. Aluepolitiikan tavoitteeksi muodostui *kehityksen alueellinen tasapainottaminen*, joka on pysynyt aluepolitiikan tavoitteena aina 2000-luvulle saakka.

Jauhiainen ja Niemenmaa (2006, 90–92) pitävät 1970- ja 1980 -lukuja suomalaisen aluepolitiikan ”kukoistuskautena”. Tällöin julkisen sektorin kautta pyrittiin vahvistamaan Suomea hyvinvointivaltiona. Vuosina 1982–1988 voimassa olleen *aluepolitiikan neljännen lain* myötä (aluepolitiikan) ”uudeksi teemaksi” muotoutui *aluekehityksen hallinta*. Aluekehityksen hallinta konkretisoitui aluekehittämisen käytäntöjä ja investointeja koskevan päätöksenteon hajauttamiseen. Alueellistamistoimilla perustettiin uusia valtion ja kunnan virkoja, jolloin alueellinen väliportaahan hallinto kasvoi. Alueellisen väliportaahan hallinnon kasvu näkyi muun muassa lääninhallitusten henkilöstön sekä hallintovastuun lisäyksenä. Suurentuneet julkiset virastot vahvistivat myös maakuntakeskuksia ja niiden vaikutusvaltaa. Syrjäisimpien seutujen kehittämisessä aluepolitiikka nojasi tuolloin laaja-alaisen teollistamiseen ja maaseutupolitiikkaan, mutta palveluelinkeinot jatkoivat kasvuaan työllistäjinä. Talouden kasvu oli yhä prioriteettilistan kärjessä, mutta nyt aluepolitiikassa alettiin kiinnittää enenevässä määrin huomiota laadulliseen kasvuun eli ei pyritty kasvattamaan

pelkästään teollisuuden tuotannon volyymia vaan luomaan politiikkatoimenpitein edellytyksiä kestäväälle ja kilpailukykyiselle talouden kehitykselle.

Julkisista palveluista ja maatalouden kehittämisestä muotoutui aluepolitiikan välineitä teollisuuspolitiikan rinnalle. 1980-luvun lopulle tultaessa aluepolitiikasta oli tullut tärkeä osa kansallista talous- ja teollisuuspolitiikkaa. Toisin sanoen, aluepolitiikan tavoitteena oli tasapainottaa sekä turvata maan taloudellinen että kansalaisten tasa-arvoinen sosiaalinen kehitys asuinpaikasta riippumatta. Jauhiainen ja Niemenmaa (2006,92) huomauttavat, että alueiden ominaispiirteisiin kiinnitettiin 1980-luvulla enenevässä määrin huomiota. Teollisuuden työpaikkojen vähentyessä suurilla kaupunkiseuduilla ja vastavuoroisesti palvelualojen voimakas kasvu ohjasi aluekehittämistä pirstaleisempaan suuntaan. Pirstaloitumisella tarkoitan sitä, että aikaisemmin aluepolitiikassa noudatettiin karkeita Luonnon–Suomen, Kulttuuri–Suomen ja Ydin–Suomen rajoja, mutta 1980-loppupuolella elinkeinorakenteen muutoksen ja yleisen yhteiskunnan kehittymisen vuoksi vanhat aluepoliittiset linjat eivät enää vastanneet aluekehittämisen tarpeita.

1970- ja 1980 -luvuilla aluepolitiikka keskittyi teollisuuden sekä alueiden kehittämisen hallintaan. Nämä kaksi aluepolitiikan teemaa näkyivät aluepoliittisen lainsäädännön tavoitteissa. *Teollisuus, teollistuminen ja teollisuuspolitiikka* toistuvat myös Jauhiaisen ja Niemenmaan (2006) käyttämässä kielessä heidän tarkastellessaan suomalaisen aluepolitiikan tapahtumia ja muutoksia 1970 -luvulla. Aluepolitiikka olikin tietyllä tapaa teollisuuspolitiikan toteuttamisen väline tai ainakin kanava, jonka kautta teollisuuden kehittymistä ja teollisuuspolitiikan tavoitteita tuettiin aluepoliittisin keinoin. 1980 -lukua tarkastellessaan Jauhiainen ja Niemenmaa (emt) käyttävät edelleen runsaasti *teollisuuteen* viittaavia sanoja, mutta kun verrataan heidän kielellistä kuvaustaan 1970- ja 1980 -lukujen aluepolitiikan painopisteiden välillä, on havaittavissa eroja. Tämä 1970- ja 1980 -lukujen kuvausten välinen kielellinen ero selittyy osittain yhteiskunnan rakenteessa tapahtuneilla muutoksilla. Suomen elinkeinorakenne muuttui voimakkaasti 1980-luvulla siten, että työllisyys lisääntyi voimakkaasti palvelualoilla, väheni alkutuotannossa teollisten työpaikkojen säilyessä kutakuinkin ennallaan (Ks. Koskinen & all, 2007). Kieli ei voinut keskittyä *teollisuuteen* ja *teollisuuspolitiikkaan*, sillä yhteiskunnallinen muutos nosti uusia aiheita kansallisen keskustelun keskiöön.

”Aluepolitiikan viidennen lain aika vuodesta 1988 vuoteen 1993 oli murrosvaihe Suomessa.”

(Jauhiainen ja Niemenmaa 2006, 93).

Edellisessä lainauksessa väitetään, että suomalaisessa aluepolitiikassa tapahtui murros 1990-luvun taitteessa. 1980-luvun lopun nopea talouden kasvu ja sitä seurannut lama johtivat muodonmuutoksiin teollisuuden sisällä, mikä ajoittuu samaan ajanjaksoon myös aluepolitiikan

sisällöllisen muutoksen kanssa. Aluepolitiikassa painopiste siirtyi suurteollisuudesta pieniin ja keskisuuriin yrityksiin. Aluepolitiikan *alueellisen tasavertaisuuden* tavoite säilytti asemansa ja jopa korostui työttömyyden voimakkaan kasvun seurauksena. Aluekehittämisen projektiluontoisuus lisääntyi, mikä tarkoitti sitä, ennen kansallisesti koordinoituja aluekehittämistoimenpiteitä aloitettiin toteuttaa yksittäisinä, spesifimpinä kokonaisuuksina projektien muodossa. Kaikki ne elementit, joihin aikaisempi aluepolitiikka oli luottanut ja panostanut (mm. alueiden kehittämisen toteuttaminen teollisuuden ja maatalouselinkeinojen tukemisen kautta) ajautuivat muutosten eteen. Aluepolitiikan toimintamenetelmien ”vanhentumisen” seurauksena aluepolitiikasta tuli ohjelmallisempaa. Ohjelmallisuutta pidetään merkittävänä aluepolitiikan sisällöllisenä muutoksena. Lemola (2006, 23–24) täsmentää Jauhiaisien ja Niemenmaan sivuaman aluekehittämisen ohjelmallisuuden tarkoittaneen sitä, että yksittäisiä projekteja sekä hankkeita koottiin useampivuotisiksi ohjelmiksi. Aluekehittämisen ohjelmat puolestaan perustuivat aluepolitiikan strategiaan ja määriteltyihin tavoitteisiin. Nämä ohjelmat toimivat aluekehittämisen välineinä.

Aluepolitiikan viidennen lain ja aluepoliittisen murroksen samanaikaisuus sekä niiden vuorovaikutussuhteen osoittaminen jää Jauhiaisella ja Niemenmaalla (2006,93) toteamisen tasolle. He eivät osoita sitä, aiheuttiko aluepolitiikan viides laki sinällään aluepoliittisen murroksen. Todennäköisempää on, että viides laki toimi yhtenä murroksen mahdollistavana tekijänä. 1980-luvun lopun nopea talouskasvu ja sitä seurannut 1990-luvun alun lama loivat muospainetta koko yhteiskuntaan sekä harjoitettavaan politiikkaan. Aluepolitiikan ja myös aluepoliittisen lainsäädännön oli uudistuttava vastaamaan yhteiskunnassa ja talouselämässä tapahtuneita muutoksia. Aluepolitiikan aikaisempien toimintamenetelmien ”vanhentuminen” ja aluekehittämisen ohjelmallisuuden lisääntyminen puolestaan konkretisoituivat kuudennessa aluepoliittisessa laissa: yhteiskunnan ja talouselämän muutosten myötä myös aluepoliittisen lainsäädännön sisältö muuttui korostamaan aluekehittämisen ohjelmallisuutta.

Tutkimuskirjallisuudessa käytetty *murros*-retoriikka on höveliä ja linjatonta. Tarkoitan tällä sitä, että Jauhainen ja Niemenmaa (2006) käyttävät *murros*-termiä lähes jokaisen aluepoliittisen lain yhteydessä. Ei voi olla niin, että jokaisen aluepoliittisen lain säätämisen ja käyttöönoton yhteydessä ja suomalaisessa yhteiskunnassa ja aluepolitiikassa olisi tapahtunut mullistava *murros*. Jauhainen ja Niemenmaa (emt) kuvaavat *murroksella* niin aluepoliittisen lain kuin suomalaisen aluepolitiikan muutoksia. Burkelaian retoriikanäkemyksen mukaan *murrosta* voidaan pitää *metonymiana*, jolla pyritään havainnollistamaan *muutoksen* abstraktia luonnetta. Oma käsitykseni siitä, mitä *murroksella* tarkoitetaan, kuvaa asian tai konkreettisen esineen hajoamista kahdeksi tai useammaksi kappaleeksi. Sanan punneisuus ja painoarvo vähenevät, kun Jauhainen ja Niemenmaa

(emt) käyttävät *murros*-termiä kuvaamaan lähes jokaisen aluepoliittisen lain aiheuttamaa muutosta. Tutkimuskirjallisuuden tavalla käyttää ”*murrosta*” kuvaamaan aluepoliittisen lainsäädännön sisällön ja suomalaisen aluepolitiikan muutosta on siis *redusoiva* vaikutus.

Talouslaman ja elinkeinorakenteen muutoksen lisäksi 1990-luvun suomalaista aluepolitiikkaa ravisteli Euroopan unioniin liittyminen vuonna 1995. Avoimen talouden ja rahaliiton vaatimusten täyttämiseksi Suomi siirtyi perusteellisuuden ja -infrastruktuurin investoinneista *innovaatiopolitiikkaan*, tavoitteenaan *kilpailukyky* maailmanmarkkinoilla. Jauhiainen ja Niemenmaa (2006, 95) toteavat, että uudet eurooppalaiset aluepolitiikan käytännöt syrjäyttivät julkisen sektorin valtiovetosiin tulonsiirtoihin perustuneen syrjäseutujen tukipolitiikan ja kasvukeskusten teollistamisen keskittämispolitiikan. Talouden avautumisen, kansainvälistymisen ja globalisaation myötä ”innovaatiopolitiikasta ja osaamisperusteisesta taloudesta tuli taloudellisen kehittämisen ohjenuora ja teknologiasta merkittävä vientivetoinen elinkeino.” (emt). Näin ollen Euroopan unioniin liittyminen, ja sen edellyttämien ehtojen täyttäminen, päätti 1950-luvulta alkaneen vahvasti valtion ohjaukseen sekä subventioihin perustuneen aluepolitiikan.

Aluepolitiikan kuudes laki astui voimaan vuonna 1994. Tässä yhteydessä on perusteltua käyttää metonymiaa *murros*, sillä aluepolitiikan kuudes laki otti sekä sisällöllisesti että kielellisesti edistysaskeleen kohti tulevaisuutta. Suomen liittyminen EU:hun vuoden 1995 alussa oli tiedossa kuudetta aluepoliittista laadittaessa. Jauhiaisen ja Niemenmaan (2006, 97) mukaan aluepolitiikan kuudennen lain aluekehittämisen painopisteinä olivat alueiden sisäsyntyinen kehitys, innovaatiot ja ohjelmallisuus. Tämä kuudes aluepoliittinen laki, *Laki alueiden kehittämisestä* 1135/1993 osaamiskeskuspolitiikkoineen oli merkittävä aluepoliittinen avaus pois passiivisesta vauraiden ja köyhempien alueiden välisestä tulonsiirtopolitiikasta.

Euroopan unioniin liittyminen edellytti kansallisen alueellisen hallinnon uudistamista. Keskushallinnon uudistaminen oli kuitenkin käynnistynyt jo ennen 1990-luvun aluepoliittista murrosta (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 93–94). Vastuu aluepoliittisesta suunnittelusta siirtyi valtioneuvoston kansliasta sisäasiainministeriöön ja sen aluepoliittiseen osastoon. Samanaikaisesti läänien kautta tapahtuva alueellinen suunnittelu jäi sivuun, mikä myös vähensi läänien (ja ”maaseudun”) aluehallinnollista asemaa ja valtaa. Läänit olivat vahvimpia alueiden kehittäjiä, ennen 1990 -luvun hallintouudistusta, jolloin läänien määrä putosi 12:sta kuuteen. Uudistuksen myötä niiden merkitys aluekehityksen kannalta väheni. Nykyisten läänien tehtäviksi muodostuivat yleiset hallinto- ja turvallisuustehtävät sekä laillisuusvalvonta. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 206–207). Selitys, miksi lääneistä ei tullut johtavia aluekehityksen organisaatioita, saattaa johtua läänien

syntyvästä: läänit ovat syntyneet keskusvallan intressien pohjalta. Alueiden kehittämisessä haluttiin korostaa alueita itsessään ja myös niiden omia kehittymispyrkimyksiä. Keskusvallan intressejä tukevia läänejä ei näin ollen katsottu ”sopiviksi” aluekehittämisen organisaatioiksi. (Kirkinen 1991, 128).

Kuudetta aluepolitiikan lakia edelsi vaihe, jossa yhteiskunnallisten ja talouselämän muutosten myötä aluepolitiikan aikaisemmat toimintamenetelmät (kuten läänien aluekehittämisorganisaatioina) vanhentuivat. *Talouden avautuminen* ja *globalisaatiokehitys* ovat myös ajoitettavissa aikaan ennen kuudetta aluepoliittista lakia. Kuudennen aluepoliittisen lain tullessa voimaan vuonna 1994 liittyminen Euroopan unioniin oli tiedossa, kuten edellä jo mainittiin. Järkeenkäypä selitys niin sisällölliselle kuin ajalliselle aluepoliittisen lain muutokselle liittyikin juuri EU:hun ja sen alue- ja rakennepolitiikkaan. Aluepoliittista lainsäädäntöä oli uudistettava, jotta Suomi olisi pystynyt vastaamaan aluepolitiikassaan yhteiskunnallisiin ja talouselämän muutoksiin sekä täyttämään EU:n liittymisvaatimukset. Kuudennen aluepoliittisen lain *ohjelmallisuus* mahdollisti kansallisen aluepolitiikan ja -kehittämisen tavoitteiden yhteensovittamisen Euroopan unionin alue- ja rakennepoliittisiin tavoitteisiin.

Kansallinen aluekehitys ja sen ohjaus kuuluu nykyisellään vuonna 2008 toimintansa aloittaneen työ- ja elinkeinoministeriön alaisuuteen. 1990-luvun aluekehittämisen ohjelmien teemat ovat hyvin lähellä nykyisiä 2000-luvun aluekehityksen tavoitteita. Jo 1990-luvun alussa osaamiskeskukset lukeutuivat aluekehityksen ohjelmiin. Aluekehittämisen ohjelmiksi lukeutuvat muun muassa *osaamiskeskusohjelma*, *aluekeskusohjelma*, suurten kaupunkien politiikkakokonaisuus, maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma sekä EU:n ohjelmista niin kutsutut tavoiteohjelmat.

Suomen poliittiset päättäjät ovat pyrkineet pitämään maan kauttaaltaan asuttuna, mikä johtuu Kangasharjun (1999, 2) mukaan strategisista ja kulttuurisidonnaisista syistä. Aluepolitiikka voidaankin nähdä yleisempien yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamisen välineenä, mutta myös kustannuksena. Lumijärvi (1983, 6) kirjoittaa, että suurin maamme tasapainoisen alueellisen kehityksen ongelma on työvoiman kysynnän ja tarjonnan epätasapaino, mikä on seurausta voimakkaasta elinkeinorakenteen muutoksesta. Siirtyminen maatalousyhteiskunnasta teollisuusyhteiskuntaan on laajentanut kaupunkielinkeinoja ja tukenut alueellista keskittymistä. Samanaikaisesti maatalousvaltaiset alueet ovat kohdanneet työllisyysongelmia, lähtömuuttoa ja edelleen väestörakenteen muuttumista. 2000-luvulla aluepoliittiset ongelmat ovat pysytelleet pohjimmiltaan samankaltaisina. Muun muassa näiden mainittujen ongelmien pohjalta aluepolitiikassa on pyritty edistämään taantuvien alueiden elinkeinoelämää.

Tutkimuskirjallisuudessa Jauhiaisen ja Niemenmaan (2006) käyttämä puhetapa muuttuu selkeästi heidän kuvaillessaan suomalaista aluepolitiikkaa ja sen vaiheita. Puheen muutos on yhteydessä yhteiskunnallisiin tapahtumiin ja tässä tapauksessa erityisesti aluepolitiikassa tapahtuneisiin murroksiin. Aluepolitiikan murrokset puolestaan näyttävät sijoittuvan ajankohtiin, jolloin aluepoliittiseen lainsäädäntöön on tehty muutoksia. Jauhiaisen ja Niemenmaan (emt) käyttämä puhetapa muuttuu termistöltään harppauksin, heidän tarkastellessaan eri aluepoliittisia lakeja. Tutkimuskirjallisuudessa havaitsemani puhetavan muutos viittaa *lainsäädännön korreloivan kielellisiä muutoksia*.. Tutkimuskirjallisuuden perusteella näyttää siltä, että aluepoliittisen lainsäädännön muutokset ovat yhteydessä yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. Yhteiskunnallisten tapahtumien ja aluepoliittisen lainsäädännön muutosten välistä yhteyttä ei kuitenkaan suoranaisesti osoiteta.. Ei voida sanoa, että aluepoliittinen puhetapa olisi muuttunut nimenomaan lakimuutosten myötä. Ehkä parhaiten tätä kielellisen, yhteiskunnallisen ja lainsäädännöllisen muutoksen välistä yhteyttä kuvaa ajatus siitä, että aluepoliittinen lainsäädäntö dokumentoi yhteiskunnallista ja kielellistä muutosta lakitekstin muodossa. On todennäköistä, että niin yhteiskunnalliset kuin aluepoliittisen lainsäädännön muutokset tapahtuvat osittain samanaikaisesti. Olisi uskottavaa, että aluepoliittiset lait reagoisivat yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin niin sisällöllisesti kuin kielellisestikin.

“Vaikka siirtymä suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen näyttää lähteneen liikkeelle kansainvälisten vaikutteiden myötä julkisuuteen tulleista uusista puhetavoista, siirtymää myötäilleet lainmuutokset ovat monella tapaa keskeisessä asemassa.” (Alasuutari, Pertti 2004, 36).

Yllä olevassa lainauksessa Alasuutari (emt) yhdistää *yhteiskunnallisen siirtymän, uudenlaisen puhetavan ja lainmuutokset*. Mielestäni tämä Alasuutarin pohdinta osoittaa *muutoksen ja kielen* vuorovaikutuksen. Vuorovaikutuksen, joka on tämän tutkimuksen näkökulmasta erittäin keskeinen. Mielenkiintoista on myös ”kansainvälisten vaikutteiden myötä julkisuuteen” tulleet uudenlaiset puhetavat, joiden alkusyy on 1990-luvun taitteen *talouden avautumisessa* ja kasvavassa *globalisaatiokehityksessä*. Taustalla voidaan nähdä myös suomalaisen aluepoliittisen lainsäädännön muutos kohti *ohjelma-perusteisuutta* eli Euroopan unionin alue- ja rakennepoliittista linjaa. Lainauksessa nähdään myös, miten burkelaisen tropologian ja *metaforien* kautta voidaan kuvata uudenlaista todellisuutta. Tällä tarkoitan sitä, että *suunnittelu- ja kilpailutalouden* kaltaisilla metaforilla lukijaa voidaan auttaa ymmärtämään asioita jonkin toisen asian kautta. Alasuutari havainnollistaa yhteiskunnallista muutosta ja *siirtymää suunnittelu- ja kilpailutalouden metaforien* avulla. Lainausta antaa viitteen talouden merkityksen tärkeydestä ja siitä, että vahvasti omissa käsissä olleesta *suunnittelutaloudesta* siirryttiin markkinavoimien säätelyyn *kilpailutalouteen*.

Alasuutarin (2004, 36) lainauksesta voidaan havaita myös ajallinen suhteellisuus yhteiskunnallisen siirtymän, uudenlaisen puhetavan ja lainmuutoksen välillä. Tulkitsen Alasuutaria siten, että hänelle *uudenlainen kansainvälisiä vaikutteita sisältänyt puhetapa edelsi yhteiskunnallista siirtymää* suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen. Lisäksi tulkitsen, että Alasuutari pitää *lainmuutoksia siirtymää tukevana tai sitä vahvistavana* elementtinä. Kun ajatellaan Burken näkemyksiä *metaforien* avaamista erilaisten näkökulmien mahdollisuuksista, Alasuutari todellakin avaa oman näkemyksensä yhteiskunnallisesta siirtymästä käyttämällä *suunnittelutalouden* ja *kilpailutalouden* metaforia.

3.2 Aluepolitiikan kuudes laki ja aluepoliittisen puhetavan muutos

3.2.1 Laki alueiden kehittämisestä 1135/1993 –ovi Euroopan unionin jäsenyyteen?

Lakikeskeisyys on tyypillistä suomalaisen politiikan ohjaukselle, mistä aluepolitiikka ei tee poikkeusta. Lakikeskeisyyden voidaan katsoa olevan voimakkaan valtiokeskeisen politiikkaohjauksen väline toteuttaa tavoitteitaan (Vertaa mm. Jauhiainen ja Niemenmaa 2006,84). 1990-luvun puolivälissä aluepolitiikka eli murrosvaihettaan. Talouden avautumisen ja globalisaatiokehityksen mukanaan tuomat haasteet ja mahdollisuudet elivät poliittisessa diskurssissa ja siirtyivät sieltä myös lainsäädäntöön. Tässä alaluvussa keskityn tarkastelemaan sisällöllisesti vuoden 1993 Lakia alueiden kehittämisestä. Pyrin selvittämään tutkimuskirjallisuutta analysoimalla, miksi tätä aluepolitiikan kuudetta lakia pidetään vedenjakajana suomalaisen aluepolitiikan historiassa.

Laissa alueiden kehittämisestä 1135/1993 1§ säädetään seuraavaa:

”Tämän lain tavoitteena on edistää maan alueiden omaehtoista kehittämistä ja tasapainoista alueellista kehitystä”. (Viitattu 7.6.2010. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1993/19931135>).

Tähän tavoitteeseen pyritään turvaamalla alueiden väestön elinolojen kehitys sekä tärkeiden palvelujen saatavuus, turvaamalla alueellisen kehityksen vaatima perusrakenne, uudistamalla alueiden tuotantorakennetta ja vahvistamalla alueiden talouden sekä väestön osaamisen perustaa (emt.)

Kuudes aluepoliittinen laki 1135/1993 keskittyy sisällöllisesti selkiyttämään aluekehittämisen toimijoiden (valtio, kunnat, maakunnat) vastuualueita sekä määrittelemään ohjelmaperusteisen aluekehittämisen toimintamekanismia ja tavoitteita. Jauhiaisen ja Niemenmaan (ks. 2006, 93–95) kuvailema 1990-luvun alun aluepoliittinen muutos, jossa siis aluekehittämisen vastuuta hajautettiin keskushallinnolta (valtio) aluehallinnoille (läänit, ja edelleen maakunnat), näkyy vuoden 1993 laissa alueiden kehittämisestä. Muutos näkyy muun muassa lain 1135/1993 2§, 3§, 6§ ja 9§ pykälissä, joissa aluekehitysviranomaisten vastuualueet, tehtävät ja yhteistyö sekä aluekehitysrahojen jakaminen määritellään uudelleen.

Tämän tavoitteen saavuttamiseksi laissa määritellään keinoja ja toimia, johon alueiden kehittämisessä tulee kiinnittää huomiota. 1135/1993 lain 1§ ensimmäisen momentin mukaan tavoitteiden saavuttamiseksi pyritään turvaamaan väestön elinolojen kehitys ja palveluiden saatavuus eri alueilla. Ainut lain sisältämä ”osaaminen” löytyy tavoitteiden neljännessä momentista: ”Tavoitteiden saavuttamiseksi...vahvistetaan muutoin alueiden talouden ja väestön osaamisen perustaa.”(Laki alueiden kehittämisestä 1135/1993 1§). Toisin sanoen, kuudennessa aluepoliittisessa laissa *osaaminen* on osa tavoitteita ja keinoja, joilla alueellista kehitystä viedään eteenpäin. Väestön *osaamistason* nostaminen aluekehityksen edellytyksenä huomioidaan vuoden 1993 laissa alueiden kehittämisestä, mutta osaamissanasto ei saa keskeistä roolia lain tavoitteiden saavuttamisessa.

Jauhiaisen ja Niemenmaan (2006, 97) mukaan kuudetta aluepoliittista lakia valmisteltaessa Suomen liittyminen Euroopan unioniin oli tiedossa. Tämä näkyy vuoden 1993 laissa alueiden kehittämisestä ohjelmallisuuden ja aluekehitysvastuun uudelleenjaon muodossa. Toisin sanoen, laki alueiden kehittämisestä 1135/1993 toimi suomalaisen aluekehittämisperinteen mukauttajana ja valmistelijana, tavoitteenaan yhtenäisempi linja Euroopan unionin aluepolitiikan kanssa. *Innovaatiosta, alueiden sisäsyntyisestä kehityksestä ja ohjelmallisuudesta* muodostui kuudennen aluepoliittisen lain asiasanoja. Näillä termeillä rakennettiin alueiden kehittämisen viitekehys.

Mitä alueiden kehittämisen *ohjelmallisuus* oikeastaan tarkoitti? Ohjelmaperusteisella aluepolitiikalla yhdistettiin paikallisia alueiden kehittämisen projekteja osaksi laajempaa *strategiaa*. Ohjelmaperusteinen aluepolitiikka oli EU:n aluepoliittinen periaate, jonka nojalla Suomen alueiden kehittäminen siirtyi ensimmäistä kertaa suurten kaupunkiseutujen painottamiseen (Jauhainen ja Niemenmaa 2006, 97). Alueiden kehittämisen ohjelmallisuus ja viranomaisvastuun uudelleen organisointi olivat jotain täysin uutta suomalaisen aluepolitiikan ja -kehittämisen historiassa.

Vuoden 1993 aluepoliittisessa laissa ei ole mainintaa Euroopan yhteisön alue- ja rakennepoliittisista tavoitteista eikä siten myöskään tarpeesta huomioida niiden vaikutusta Suomen kansallisen aluepolitiikan linjoihin. On loogista, ettei Euroopan unionia ja sen aluepoliittisia tavoitteita ole dokumentoitu kuudenteen aluepoliittiseen lakiin. Lakia säädettäessä ei voitu asettaa suoria määräyksiä suomalaisen aluepolitiikan ja EU:n alue- ja rakennepoliitiikan yhteensovittamisesta, sillä Suomi ei ollut Euroopan unionin jäsenmaa. Käänteentekevää laissa oli se, että sen tavoitteena oli valmistella ja varmistaa suomalaisen aluepolitiikan ja alueiden kehittämisen toimintojen sekä tavoitteiden samansuuntaisuus Euroopan unionin alue- ja rakennepoliittisen tavoitteiden kanssa. Toisin sanoen, *Laki alueiden kehittämisestä 1135/1993* oli aluepolitiikan näkökulmasta ovi Euroopan unioniin.

Suomalaisen aluepolitiikan ja alueiden kehittämisen tavoitteet ovat läheisessä yhteydessä aluepoliittisen lainsäädännön muutoksiin. Ensinnäkin aluepoliittisen lain laatiminen vuonna 1966 käynnisti aluepolitiikan. Toiseksi, vuoden 1975 *kolmas aluepoliittinen laki* laajensi aluepolitiikkaa teollistamisen ja teollisuuden suuntaan. Ja kolmanneksi, *kuudes aluepoliittinen laki* otti *ohjelmaerusteisuudellaan* askeleen kohti kansainvälistä kenttää ja Euroopan unionin jäsenvaatimukseen sopeutumista. Nämä kolme lakia ja hetkeä ovat olleet (Jauhiaisen ja Niemenmaan näkemyksiä mukaillen) merkittäviä *murroksia* suomalaisen aluepolitiikan historiassa.

Tutkimuskirjallisuuden perusteella sekä kuudennen aluepoliittisen lain tavoitteita että aluekehittämisen ohjelmallisuutta voidaan pitää merkittävänä sisällöllisenä muutoksena verrattaessa aikaisempaan aluepoliittiseen lainsäädäntöön. Mielenkiintoista on myös se, että Jauhiainen ja Niemenmaa (2006, 97) puhuvat ohjelmallisuuden yhteydessä ensimmäisen kerran *innovaatio-* ja *kaupunkipolitiikasta*. Tulkitsen tätä havaintoa siten, että kuudennen aluepoliittisen lain myötä *aluepolitiikasta alettiin irrottaa uusia politiikkalohkoja*. Aluepolitiikkaan tuotiin täysin uudenlaisia käsitteitä, joiden merkityssisällöt vastasivat *ohjelmaerusteisen* alueiden kehittämisen mukanaan tuomiin haasteisiin.

Laki alueiden kehittämisestä 1135/1993 dokumentoi muutosta suomalaissa aluepolitiikassa. Tutkimuskirjallisuus keskittyy kuudennen aluepoliittisen lain sisällön analysointiin sekä sen merkityksen arviointiin suomalaisen aluepolitiikan kehittämisen näkökulmasta. Vuoden 1993 aluepoliittinen laki yhdessä aluepoliittisen lain kehittämisen (1966) ja sen laajentamisen (1975) kanssa toimivat todisteina siitä, että suomalaisessa aluepolitiikassa on tapahtunut muutoksia. Nämä muutokset ovat olleet ennen kaikkea sisällöllisiä. Sanaston ja lausumien käytössä on kuitenkin tapahtunut muutoksia, jotta sisällölliset muutokset ovat olleet mahdollisia.

3.2.2 Kuudennen aluepoliittisen lain jalostuminen ja taloudellis-poliittisen kielen vakiintuminen

Jos vuoden 1993 *laissa alueiden kehittämisestä* on havaittavissa Jauhaisen ja Niemenmaankin tyypittelemä ohjelmallisuuden painotus, niin vuoden 2002 *alueiden kehittämislaissa* painottuu kokonaisvaltainen alueellinen kehittäminen, joka huomioi ja pyrkii harmonisoimaan paikallisen, kansallisen ja kansainvälisen tason aluepoliittisia tavoitteita. Tutkimuskirjallisuuden sekä kuudennen ja seitsemännen aluepoliittisen lain perusteella voidaan sanoa, että *Alueiden kehittämislaki 602/2002* on vuoden 1993 lain jalostettu versio.

Tässä luvussa tarkastelen aluepoliittisten lakien puhetapojen ja sisällön muutosta 1990- ja 2000 -luvuilla. Lainsäädännön mahdollisten muutosten tarkastelu on perusteltua, sillä aluepoliittiset lait toimivat suomalaisen aluepolitiikan kulmakivinä. Aluepoliittisen lainsäädännön muutoksen vertailu 1990- ja 2000-lukujen välillä on toteutettu tarkastelemalla lakipykälien välisiä eroja. Erityisesti olen kiinnittänyt huomiota sanavalintoihin sekä osaamiseen ja kilpailuun viittaavien sanojen esiintymiseen lakiteksteissä.

Voimassaolevan, ja kuudennen aluepoliittisen lain 1135/1993 kumonneen, *Alueiden kehittämislain 602/2002* 1§:n mukaan lain tavoitteena on:

”luoda edellytyksiä alueiden kilpailukykyyn ja hyvinvoinnin takaavalle osaamiseen ja kestäväan kehitykseen perustuvalle taloudelliselle kasvulle, elinkeinotoiminnan kehitykselle ja työllisyyden parantamiselle. Lisäksi tavoitteena on vähentää alueiden kehittyneisyseroja ja parantaa väestön elinoloja sekä edistää alueiden tasapainoista kehittämistä”. (Viitattu 7.6.2010. <http://finlex.fi/filaki/ajantasa/2002/2002602>).

Toisin sanoen, vuoden 2002 laki alueiden kehittämisestä säilytti julkisen sektorin tehtävänä säädellä alueiden kehittämistä tasapainoisesti pyrkien edelleen kaventamaan alueiden välisiä kehittyneisyseroja. Vuosien 1993 ja 2002 aluepoliittisten lakien tavoitteen merkittävimmät sisällölliset erot löytyvät niiden lähestymistavassa koskien alueiden kehittämisen omaehtoisuutta ja taloutta: vuoden 1993 korostaa alueiden omaehtoista kehittämistä, kun taas vuoden 2002 lain tavoitteissa painotetaan talouden kasvun edellytysten turvaamista. Lisäksi huomattavaa on, että 602/2002 laki on tekstinä huomattavasti laajempi, kattavampi sekä tarkempi kuin vuoden 1993 laki.

Alueiden kehittämislaki on 602/2002 on edeltäjänsä laajempi niin konkreettisesti sivumäärältään kuin sisällöltään. Tämä johtuu aluepolitiikan ulottuvuuden kasvattamisella, kuten edellä kerrotaan. Pääosin vuoden 2002 alueiden kehittämislain laajuus selittyy kuitenkin Euroopan unioniin liittymisellä ja talouden avautumisen myötä kasvaneella *talouden merkityksellisyydellä*.

EU:n omat aluekehittämisen tavoitteet oli yhteen sovitettava kansallisten aluekehittämisen tavoitteiden kanssa: tavoitteiden yhteensovittaminen on selkeästi havaittavissa alueiden kehittämislain 602/2002 1§:ssä ja 2§:ssä.

Tutkimuksen kannalta yllättävä havainto on, että *Laki alueiden kehittämisestä* 1135/1993 ei sisällä ainuttakaan kilpailusanaa ja ”osaaminenkin” esiintyy vain kerran. Tutkimuskirjallisuudessa painotettu suomalaisen aluepolitiikan *murros* ja linjanmuutos kohti *ohjelmaperusteista* alueiden kehittämisen ohjausta ilmenevät kuudennen aluepoliittisen lain kielessä varsin maltillisesti. Talouden avautuminen ja globaali kehitys vaikuttivat taloudellis-poliittisen kielen kehittymiseen ja siirtymä hyvinvointivaltiosta kilpailuvaltioon käyvät ajallisesti hyvin yksiin kuudennen aluepoliittisen lain kanssa. Uudenlaiset kielelliset resurssit tai filosofiset lausumat eivät kuitenkaan näy selkeästi vuoden 1993 laissa alueiden kehittämisestä. Esimerkiksi kilpailukyky- tai hyvinvointi-termejä ei esiinny 1135/1993 laissa lainkaan, vaan on käytetty sanamuotoja ”yritysten toimintaedellytysten parantaminen” sekä ”elinolojen turvaaminen”.

Alueiden kehittämislaki 602/2002 sisältää yhden kilpailumetaforan, *kilpailukyvyyn* muodossa. Alueiden kehittämislain *kilpailukykyyn* viittaavat sanat on vahvasti sidottu alueellisuuteen. Alueellisuuden lisäksi *kilpailukyky* on sisällöllisesti yhteydessä kansainvälisyyteen ja osaamiseen:

”Osaamiskeskusohjelman tavoitteena on parantaa kansainvälisesti kilpailukykyisen, korkeaa osaamista vaativan yritys- ja tutkimustoiminnan sijoittumisen ja kehittämisen edellytyksiä.”
(Alueiden kehittämislaki 602/2002, 15§).

Vuoden 2002 alueiden kehittämislaki painottaa tavoitteissaan eri asioita eri käsitteillä verrattaessa vuoden 1993 säädökseen. 602/2002 laissa alueellisen kehittämisen keskiöön on nostettu *kilpailukyisyys* ja *hyvinvoinnin* takaaminen. Verrattaessa kuudennen ja seitsemännen aluepoliittisen lain tavoitteita havaitaan ”*osaamisen*” painottamisen ja merkityksellisyyden kasvu. Jos ”osaaminen” oli niin sanotusti uutena nousijana hieman sivuroolissa alueiden kehittämislain 1135/1993 tavoitteissa, niin vuoteen 2002 mennessä se saavutti keskeisen aseman alueiden kehittämislain tavoitteissa. Alueiden kehittämislain 602/2002 osaamissanat ja niiden esiintyminen jakautuivat siten, että *osaaminen* mainittiin kahdesti, *osaamiskeskus* kerran ja *osaamiskeskusohjelma* kaksi kertaa. Osaaminen mainittiin siis kerran alueiden kehittämislain tavoitteiden määrittelyssä, ja loput osaamissanat esiintyivät pykälissä 14 ja 15, jotka käsitelivät aluekehittämisen erityisohjelmia sekä niiden tavoitteita. Alueiden kehittämislain 602/2002 tavoitteissa ”osaaminen” asetetaan, kestävän kehityksen rinnalla, taloudellisen kasvun, elinkeinotoiminnan ja työllisyyden parantamisen perustaksi.

Jauhiaisen ja Niemenmaan aluepolitiikan ja alueellisen kehityksen tarkastelussa ”kilpailu” ja ”osaaminen” esiintyvät ensi kertaa heidän arvioidessaan Euroopan unionin vaikutusta Suomen aluepolitiikkaan (2006, 95–97). Ajallisesti he liittävät kilpailu- ja osaamisanaston lainsäädännön muutokseen: aluepolitiikan kuuden laki eli *Laki alueiden kehittämisestä 1135/1993* sisälsi aluepoliittisen linjan suunnan muutoksen kohti avoimempaa ja yhtenäisempää eurooppalaista alueiden kehittämistä.

2000-luvulla *osaamisesta* on tullut kansallinen kilpailuvalttimme globaaleilla markkinoilla. Osaamiseen panostetaan ja sitä kehitetään kaiken aikaa. Tätä osaamisen kehityskulkua tuetaan aluepoliittisin keinoin muun muassa osaamiskeskus-ohjelmalla. Mutta mitä merkittävää osaamisen esiintymisessä aluepoliittisessa lainsäädännössä on? Osaamisanojen lukumääräinen vähäisyys tarkastelluissa aluepoliittisissa laeissa on yllättävä havainto suhteessa tutkimuskirjallisuuden osaamisen painotukseen. Vaikka *osaaminen* esiintyy vuoden 2002 alueiden kehittämislaissa vain viisi kertaa, se esiintyy lain käytännön soveltamisen kannalta olennaisissa kohdissa. Tarkasteltujen aluepoliittisten lakien väliltä löytyy määrällinen ja painotuksellinen ero: osaamisanojen lukumäärä kasvoi yhdestä viiteen ja *osaamisen* aseman kehittyminen yleisestä väestön osaamistason vahvistamisesta alueiden kilpailukyvyyn sekä hyvinvoinnin takaajaksi tukee tutkimuskysymyksen oletuksia.

Osaamis- ja kilpailusanojen vähäistä esiintymistä selittää osaltaan lakitekstin luonne. Tarkasteltujen aluekehittämisen lakien tarkoituksena on luoda aluekehittämisen viitekehykset sekä määritellä toiminnan painopisteet ja aluekehittämisen toimijoiden vastuualueet. Mistä lainsäädännön puhettavan muutos johtuu? Tutkimuskirjallisuuden valossa puhettavan/kieliasun muutosta voidaan osaltaan selittää aluepolitiikan tavoitteiden muutoksella. Aluepolitiikan ja alueellisen kehittämisen sisällöllisten tavoitteiden mukautuminen kansainväliseen (taloudelliseen ja alueelliseen) kehitykseen tuli näkyviin poliittisessa puheessa. Nämä kielelliset muutokset dokumentoituvat lakiteksteihin. Lainsäädännön ja lakitekstin puhettavan muutos on merkittävää, kun muistetaan suomalaisen aluepolitiikan erityispiirre eli alueellisen kehittämisen toteuttaminen ja järjestäminen lakien ja asetusten kautta.

Aluepoliittisten lakien vertailu osoittaa, että vuosien 1993 ja 2002 välillä on tapahtunut aluekehittämistä koskevassa lainsäädännössä on tapahtunut kielellisiä ja sisällöllisiä muutoksia. Lakitekstit sisälsivät *osaamiseen* ja *kilpailuun* viittaavaa sanastoa hyvin vähän, mikä oli tutkimuksen kannalta pienimuotoinen pettymys. Lakien välillä oli kuitenkin eroja ja nämä erot olivat nähtävissä sisällöllisesti lakien tärkeimmissä pykälissä, kuten niiden tavoitteissa. Lakien sisällöllinen muutos oli

merkittävämpi kuin niiden kielellinen muutos. Ilman *osaamisen ja kilpailun* termejä lakitekstin sisällöllinen muutos ei olisi kuitenkaan ollut mahdollinen. Vaikka muutokset ovat kielellisesti pieniä, ne ilmentävät toimintaympäristön kehitystä. 1990- ja 2000-lukujen aluepoliittisen lainsäädännön vertailu todistaakin, että taloudellis-poliittinen kieli on yleistynyt, luonnollistunut sekä levinnyt yli politiikkarajojen aina lakitekstiin saakka.

3.3 Euroopan unionin vaikutus suomalaiseen aluepolitiikkaan

Edellisissä alaluvuissa on tarkasteltu suomalaisen aluepolitiikan vaihteita. Niin tutkimuskirjallisuuden kuin aluepoliittinen lainsäädännön analyysin perusteella liittyminen Euroopan unioniin oli murros suomalaisen aluepolitiikan historiassa. Tässä alaluvussa tarkastelen lähemmin, että miten Euroopan unionin jäsenyys on vaikuttanut alueiden kehittämiseen, aluepolitiikkaan sekä aluepoliittiseen puheeseen.

”EU:n rakennerahasto-ohjelmien 2007 - 2013 tavoitteina on tehdä jäsenvaltioista, alueista ja kaupungeista entistä houkuttelevampia, edistää innovointia, yrittäjyyttä, työllisyyttä ja tietoon perustuvaa taloutta, kehittää aluetaloutta sekä luoda uusia ja parempia työpaikkoja.” (Työ- ja elinkeinoministeriö 2009).

Jauhaisen & all (2007,12) mukaan Suomen aluepolitiikka on EU:n ohjelmakaudella 2007–2013 isojen kysymysten äärellä. Globaali talous ja Euroopan unionin asettamat tavoitteet kilpailukyvästä vaativat resurssien ja kilpailukykyyn olennaisesti vaikuttavien toimintojen keskittämistä *suurille kaupunkiseuduille*. Innovaatiot ja innovaatiopolitiikka ovat nousseet keskeisiksi käsitteiksi kilpailukykyyn kehittämisessä. Tässä yhteydessä aluekehittäminen voidaan ymmärtää kansallisen innovaatiopolitiikan alueellistamisena. Kun yhdistetään hyvinvointivaltion alueellistaminen ja suomalaisen aluepolitiikan perinne aluekehitystä tasapainottavana toimintana, jossa koko maa nähdään resurssina, niin pyritään tarjoamaan mahdollisuuksia harjoittaa elinkeinotoimintaa myös suurten kasvukeskuksien ulkopuolella. Aluepolitiikan tehtävänä on yhdistää kehityksen keskittäminen ja hajauttaminen siten, että koko maa, sekä kasvavat että taantuvat alueet hyötyisivät siitä.

”Innovaatiovetoisuus yhdessä talouden globalisoitumisen kanssa näyttää selkeästi merkitsevän sitä, että alueellinen keskittyminen ja myös alueellinen keskittyminen yli perinteisten kansallisten rajojen on kehityksen pääsuuntaa. Yhdentyvässä Euroopassa alkaa muodostua kansallisvaltioiden rajat ylittäviä talous- ja suurkaupunkivyöhykkeitä joko ylikansallisen tai kansallisen politiikan tukemana tai jopa näistä riippumatta. Globaali talous on kasvavassa määrin vahvan kilpailukyvyn luoneiden alueiden välistä kilpailua ja vuorovaikutusta.” (Lemola 2006, 11-12).

Yllä olevassa lainauksessa kiteytetään alueiden kehittämisen suuntaa Euroopan tasolla. Lemola (emt) yhdistää innovaatiot ja talouden globalisoitumisen, joiden aluepoliittinen yhteisvaikutus näkyy toimintoja keskittävänä alueellisena kehityksenä. Mielestäni tämä lainauksen mielenkiintoisuus on Lemolan tapa yhdistää talouden ja aluepolitiikan ilmiöitä. Lainaus on myös retorisesti kiintoisa, sillä Lemola esittää väitteensä innovaatioiden, talouden ja alueiden välisestä vuorovaikutuksesta varsin varovasti. Hän käyttää myös uudenlaista sanaa, *innovaatiovetoisuutta*, kuvaamaan innovaatioiden merkityksellisyyttä alueiden kehityksen kannalta. Burkelaisittain innovaatiovetoisuutta voidaan tarkastella muun muassa *metaforan* sekä *metonymian* trooppien kautta. Sanana *innovaatiovetoisuus* luo hyvin positiivisen ja dynaamisen mielikuvan. *Innovaatiovetoisuus - metaforan* positiivinen konnotaatio on hyvin pitkälti *vetoisuus*-sanan ansiota: tässä yhteydessä ja muodossa käytettynä se tuo mieleen muun muassa *vetovoiman* ja *puoleensavetävyyyden*. Innovaatio on vetovoimatekijä, jolla alueellista kilpailukykyä pyritään parantamaan.

Innovaatiovetoisuus yhdistettynä talouden globalisoitumisen ja alueiden kehittämisen konteksteihin luo positiivista kuvaa voimasta, ”joka pitää kehityksen pyörät pyörimässä”. Toisaalta *innovaatiovetoisuus* myöskin konkretisoi *metonymisesti* innovaatioiden merkitystä ja roolia alueiden kilpailukyvyille. Tällä tarkoitan sitä, että koska *vetoisuutta* voidaan mitata, niin periaatteessa myös *innovaatiovetoisuutta* voidaan mitata. Innovaatiovetoisuudella voitaisiinkin tarkoittaa alueen mitattavissa olevaa kykyä houkutella investointeja ja työpaikkoja.

Lemola myös määrittelee globaalin talouden olemusta kilpailukyvyn ja alueiden (kehityksen) kautta. Hänen mukaansa globaali talous on vahvojen alueiden välistä kilpailua ja vuorovaikutusta, joka ylittää kansallisvaltioiden rajat. Mutta mikä on Euroopan Unionin vaikutus alueiden väliseen kilpailuun tai globaaliin talouteen? Lemola (emt) toteaa, että ”yhdentyvässä Euroopassa” on alkanut alueellisen kehityksen keskittyminen. Ei voida kuitenkaan sanoa, että juuri yhdentyminen olisi alueellisen keskittymisen alkusyy. Globalisoitunut talous puolestaan on yksi niistä syistä, jotka ovat mahdollistaneet alueiden paikallisen kilpailukyvyn vahvistamisen, mikäli alue on pystynyt vastaamaan globaaliin kysyntään. EU luonnollisestikin pyrkii vahvistamaan omaa

kilpailukykyisyyttään suhteessa muuhun maailmaan. EU:n kilpailukyky taas koostuu jäsenvaltioiden ja valtioiden sisäisten alueiden kilpailukyvyistä. Kilpailu alueiden välillä on kovaa, jotta voitaisiin näyttää alueellista, kansallista ja ylikansallista menestystä. Nyt palataan jälleen osaamiseen, innovaatioihin ja *innovaatiovetoisuuteen*: tutkimuskirjallisuudessa innovaatioita ja osaamista pidetään alueellisen kilpailukyvyyn ja menestyksen ehtona.

Jauhiainen & all. (2007,5) argumentoivat, että kansallisella aluepolitiikalla ei voida muuttaa globaalin talouden reunaehtoja, mutta aluepolitiikan keinoin voidaan vaikuttaa siihen, kuinka alueellinen kehitys ja aluerakenne mukautuvat kansainvälisiin muutoksiin. Kuten Lemola (2006, 11–12) esittää, globaali talous näyttää johtavan alueelliseen keskittymiseen yhdessä innovaatiovetoisuuden kanssa. Perinteisesti Suomessa on harjoitettu koko maan kattavaa, tasapainoisuuteen ja tasa-arvoon perustuvaa aluepolitiikkaa. Euroopan unioniin liittymisen myötä kansallista aluepolitiikka ja sen tavoitteita oli uudistettava, jotta Suomi olisi sopeutunut muutokseen.

Euroopan unioniin liittymisen jälkeen kansallisessa aluepolitiikassa on tapahtunut alueellista keskittymistä. Aluekehitystä pyritään tukemaan keinoilla, joilla alueelliset toimijat pystyvät saavuttamaan yhdessä asetetut tavoitteet. Varsinaista aluekehitystä käytännössä toteuttavat alueiden ihmiset, yritykset ja instituutiot, jolloin yhteistyön merkitys on erittäin tärkeä. Alueellinen kehitys vaatii laajaa ja tehokasta yhteistyötä edellä mainittujen tahojen kesken, mutta myös yhteisymmärrystä ylikansallisen, kansallisen ja maakunnallis-paikallisen kehittämisspolitiikkojen välillä (Jauhiainen & all 2007, 5).

Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikalla pyritään lisäämään jäsenvaltioiden taloudellista ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä vähentämään alueiden välisiä kehityseroja (Työ- ja elinkeinoministeriö 2009, Viitattu 15.4.2009. <http://www.tem.fi>). Alueellisen keskittymisen seurauksena alueiden välille on syntynyt kehityseroja, joita aluepolitiikalla pyritään tasoittamaan. Aluepolitiikan alueiden ja ihmisten tasavertaisuutta korostava ajattelutapa on hyvin vahvasti läsnä, vaikka kilpailuajattelu on noussut dominoivaan asemaan. Alueiden välisiä kehityseroja pyritään kaventamaan muun muassa ohjaamalla ja tukemalla rahallisesti *innovaatiotoimintaa*. Ajattelun taustalla vaikuttaa työllisyyden kehittäminen, jolla on merkittävä hyvinvointia jakava vaikutus. Toisin sanoen, niin EU:n kuin Suomen aluepolitiikalla pyritään tukemaan heikosti kehittyneiden alueiden työllisyyttä.

Kuten sanottu, alueiden väliset sosiaaliset ja taloudelliset erot unionin sisällä ovat EU:n laajentumisen myötä aiempaa suurempia. Tämän vuoksi Unionin sisällä tarvitaankin välineitä taloudellisen, sosiaalisen ja alueellisen eriarvoisuuden kaventamiseen. EU:n rakennerahastoilla

tuettavien ohjelmien tulee samalla tukea unionin kilpailukyvyn vahvistamista. Työ- ja elinkeinoministeriön (2009) mukaan Suomi saa vuosina 2007–2013 noin 1,7 miljardia euroa lisärahoitusta kansalliseen aluekehittämistyöhön. Lisäksi EU-ohjelmiin sitoutuu kansallista julkista rahoitusta noin 2,01 miljardia euroa (valtio 75 %, kunnat 25 %). Ohjelmiin on myös arvioitu käytettävän noin 2,3 miljardia euroa yksityistä rahoitusta. Ohjelmakauden 2007–2013 tavoitteet ovat alueellinen kilpailukyky ja työllisyys sekä Euroopan alueellinen yhteistyö. Edellä mainittuja tavoitteita rahoittavat Suomessa Euroopan Aluekehittämisrahasto (EAKR) ja Euroopan Sosiaalirahasto (ESR). EU-ohjelmien merkitys on korostunut toimenpiteissä, joiden toteutuminen on vaarantunut pelkästään kansallisella rahoituksella vaarantunut tai huomattavasti pitkittynyt.

Suomen aluepolitiikan linjaukset käyvät lähes yksi yhteen EU:n alue- ja rakennepolitiikan kanssa. Rakennerahasto-ohjelmat ja kansalliset ohjelmat ovat erityisen lähellä toisiaan *työllisyyden* ja *yrittäjyyden politiikkalohkoilla* sekä *innovaatio-* ja *energiapolitiikan* sektoreilla. Työ- ja elinkeinoministeriö (2009) perustelee tätä yhtäläisyyttä muun muassa laajojen laaja-alaisen vaikuttavuuden sekä synenergia-etujen saavuttamisella. (www.tem.fi). Suomalaisen aluepolitiikan tavoitteet ovat hyvin pitkälti EU:n jäsenmailleen asettamia tavoitteita, joskin Suomi on säilyttänyt sille tyypillisen lakiperusteisen aluepolitiikan luonteen.

Työ- ja elinkeinoministeriön kerronta puhuu sen puolesta, että suomalaisessa aluepolitiikassa eletään jonkinlaista transitiovaihetta. Ollaan luovuttu suunnittelupolitiikasta ja siirrytty aluepolitiikkaan, jonka suuntalinjat määrittää Euroopan unioni Suomen eduskunnan sijaan. Suomalaisessa aluepolitiikassa kuitenkin pidetään kiinni sen lakiperusteisesta luonteesta ja ”koko maa asuttuna” –tyyppisestä tasavertaisuutta painottavasta ajattelusta. 1990-luvun taitteen talouden avautumisen, globalisaatiokehityksen ja mahdollisen EU-jäsenyyden kombinaatio oli sellainen, että aluepolitiikkaa oli uudistettava. Suomen aluepoliittinen linja ei kuitenkaan ole kokonaan EU:n aluepolitiikan linja, sillä jokaisen maan ja alueen kehityksellä sekä aluepolitiikalla on ominaispiirteensä.

Alueen kilpailukyvyn kehittäminen noudattaa samaa kaavaa lähes koko Suomessa. Osaamisen, innovaatioiden ja kilpailukyvyn kehittämiseen panostetaan ja termeinä ne muodostavat *aluepoliittisen toimintamallin* ytimen. 1990-luvun puolivälissä alkaneen aluepolitiikan toimintamallin mukaisesti yrityksiä houkutellaan sijoittumaan alueelle, teknologiakeskuksia perustetaan sekä kehitetään, vahvistetaan paikallisia korkeakouluyksiköitä ja toteutetaan verkostoitumista edistäviä yhteistyöprojekteja (Linnamaa 2004, 22). Samankaltaisista tavoitteista ja toimintamalleista huolimatta vain harvat alueet menestyvät. Vaikka toimintamallit ja tavoitteet ovat yhdensuuntaisia,

alueiden menestys ja kilpailukyky varioivat. Sitä, miksi alueiden välillä on samankaltaisista tavoitteista huolimatta eroja, selitetään alueen historialla sekä alueen resursseilla (Ks Jauhiainen & Niemenmaa 2006).

”Alueen kehityspolku kertoo menneisyydestä, mutta alueen kehittäminen on tulevaisuuteen suuntautuvaa toimintaa” (Jauhiainen 2007, 15).

Poimin edellä olevan Jauhiaisen (emt) lainauksen kahdesta syystä: 1) siinä on oiva ”kehityspolku”-metafora ja 2) lause kiteyttää aluepolitiikan ytimen. Kehityspolku-metaforalla viitataan tässä historiaan, joka määrittelee alueen identiteettiä ja osaltaan myös sanelee alueen kehittämistä tulevaisuudessa. Kehityspolku myös metonymisesti konkretisoi kehityksen ja historian tapahtumat helposti seurattavaksi ja käsitettäväksi *poluksi*. Jokaisella alueella on oma historiansa ja kehityspolkunsa: jotkin alueet ovat tunnettuja esimerkiksi maataloudestaan, toiset telakkateollisuudesta. Kansallista aluepolitiikkaa tehtäessä on huomioitava alueiden ominaispiirteet sekä niiden ”kehityspolut”. Jos verrataan Jauhiaisen ”kehityspolku”-ajattelu Lemolan (2006,11-12) ajatuksiin innovaatiovetoisuudesta, globaalista taloudesta ja alueellisesta keskittymisestä, niin ne näyttävät olevan osittain ristiriidassa. Lemolan ajattelun perusteella voidaan olettaa, että kaikilla alueilla ei välttämättä ole tulevaisuutta alueen kehittämistä huolimatta. Tällä tarkoitan sitä, että kaikilla alueilla ei ole kilpailukykyistä ja innovaatiovetoista ”kehityspolku”/historian saatossa jalostunutta osaamista.

Voidaan todeta, että Suomen jäsenvalmisteluilla ja liittymisellä Euroopan unioniin on ollut vaikutusta kansalliseen aluepolitiikkaan sekä aluekehitykseen. Kansallisen aluepolitiikan on ollut pakko muuttua yhdentyvän Euroopan ja kansainvälisen talouskehityksen mukana. Suomen EU-jäsenyysneuvotteluiden myötä kansallinen aluepolitiikka *haluttiin mukauttaa* Unionin kannalta sopivammaksi, EU:n mallin mukaiseksi eli ohjelmaperusteiseksi. Talvitie (2000,33) vahvistaa Alasuutarin (2004, 36) esittämän näkemyksen *yhteiskunnallisen muutoksen, uudenlaisen aluepoliittisen puhutavan ja lainmuutoksen* välillä. Lisäksi Talvitie korostaa, että kansallisen aluepolitiikan muutos toteutettiin käytännössä lainsäädännön kautta.

Alueet ja alueiden kehittäminen ovat kohdanneet haasteita, joihin niin kansallisella kuin paikallisella tasolla on pyritty löytämään vastauksia. Suomalaisen aluepoliittisen järjestelmän uudistaminen ja sen yhteensovittaminen Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan kanssa on vaikuttanut alueellisen kehittämisen institutionaalisiin muotoihin. 1990-luvun puolivälistä lähtien alueellisessa kehittämistoiminnassa on korostettu alueiden oman *kilpailu- ja innovaatiokyvyn* vahvistamista. Sotaraudan & all (2001,13) mukaan kehittämistoiminnan korostukset kumpuavat

kysymyksistä kuten: miten huomioidaan globaaliin tietoon ja osaamiseen perustuvan talouden logiikka tai, miten edistetään mm. teknologia- ja asiantuntijavirtojen suuntautumista omalle alueelle. Toisin sanoen, alueellisessa kehittämistoiminnassa korostuu alueiden kyky luoda *kilpailuetua* hyödyntäen paikallisia lähtökohtia eli *osaamista*.

”Aluepolitiikan painotukset ovat elinkeino- ja yritystoiminta, osaaminen ja työvoima, palvelut ja yhteydet. Tavoitteena on alueiden kansallisen ja kansainvälisen kilpailukyvyn ja taloudellisen kasvun vahvistaminen, alueiden osaamisen edistäminen, niiden omien vahvuuksien ja erikoistumisen parantaminen sekä elinympäristön laadun kehittäminen.” (Työ- ja elinkeinoministeriö 2009).

1990-luvulta lähtien alueita on kannustettu vahvistamaan vahvuuksiaan ja kehittämään kilpailukykyään, osaamisen, innovatiivisuuden ja teknologian toimiessa keskeisinä alueellisen kehittämisen voimina. Linnamaan (2004, 22) mukaan suomalaisessa aluepolitiikassa on keskitytty tasaamaan hyvinvointieroja sekä tukemaan elinkeinoelämää subventio- ja interventiopolitiikalla. 2000-luvulla alueellista kilpailukykyä kehitetään aikaisempaa kokonaisvaltaisemmin muun muassa kiinnittämällä huomiota asuin- ja elinympäristön laatuun, verkostoitumisen edistämiseen sekä koulutuksen kehittämiseen. Tätä *kokonaisvaltaisempaa* alueiden kilpailukyvyn kehittämistä toteutetaan keskitetympin kehittämällä *uusia politiikkalohkoja*, jotka toimivat aluepoliittisten tavoitteiden edistämiseksi.

Suomalaisessa aluepolitiikassa on siirrytty harjoittamaan alueiden kehittämisen tavoitteita innovaatio-, kaupunki- ja elinkeinopolitiikan kautta. Tämä voidaan johtaa implisiittisesti muuan muassa yllä olevasta työ- ja elinkeinoministeriön (2009) lainauksesta, jossa kerrotaan, että: ”Aluepolitiikan painotukset ovat elinkeino- ja yritystoiminta, osaaminen ja työvoima, palvelut ja yhteydet.”. Suomalainen aluepolitiikka on nykyisellään hyvin pitkälti innovaatio-, kaupunki- ja elinkeinopolitiikkojen summa. Vuoden 1993 aluepoliittisen lain *ohjelmaperusteisuus* on yhä näkyvissä. Käytännössä aluepolitiikkaa ja alueiden kehittämistä ohjataan osaamis- ja aluekeskusohjelmien avulla sekä lainsäädännöllä. Verrattaessa 1990-luvun ja 2000-luvun aluepolitiikkaa ja sen ohjelmallisuutta huomataan eroja. 1990-luvulla suomalaista aluepolitiikkaa ja sen ohjelmallisuutta harjoitettiin nimenomaan *aluepolitiikan* alaisuudessa, mutta 2000-luvulla aluepolitiikan ohjelmallisuus on hajautettu *innovaatio-, kaupunki- ja elinkeinopolitiikkojen* alle.

Edellä poimittu lainaus työ- ja elinkeinoministeriön (2009) alueiden kehittämisen tavoitteista kuvastaa hyvin 2000-luvun aluepolitiikan ”hybridimäistä” luonnetta. Lainauksen ”avaamiseksi” voidaan käyttää Burken näkemystä *ajattelun perusmuodoista*. Lainauksen *teko (act)*

on itse teksti ja tekijänä (agent) työ- ja elinkeinoministeriö. Teon *kontekstina*(*scene*) voidaan pitää aluepolitiikkaa. Huomion arvoista tässä lainauksessa on suuri määrä *tavoitteita* (*purpose*), joita alueiden kehittämisessä halutaan aikaansaada. Sieltä löytyy niin kansallisen ja kansainvälisen kilpailukyvyyn kuin elinympäristön laadun kehittäminen. *Keinoja* tai *välineitä* (*agency*), miten nämä aluepolitiikan ja alueiden kehittämisen tavoitteet saavutetaan, ei kuitenkaan esitetä. Burke (1969, XV GM) painottaa, että mihin tahansa julkilausumaan voidaan löytää vastauksia *ajattelun perusmuotojen viiden termin* kautta. Termeillä pyritään yksinkertaistamaan teon tarkastelua. Tämän burkelaisen retoriikan analysoinnin välineen avulla voidaan sanoa, että 2000-luvulla suomalaisen aluepolitiikan taustalla on useita tavoitteita. Tavoitteet liikkuvat niin hyvinvoinnin (elinympäristön laadun, palveluiden ja työllisyyden) edistämisen kuin talouden kasvun piirissä.

Mitä se oikein tarkoittaa, että aluepolitiikan alla on niin monia erilaisia tavoitteita? Tutkimuskirjallisuudessa esitettyjä (esim. Jauhainen ja Niemenmaa 2006) näkemyksiä heijastellen koen, että aluepolitiikan sfääri on laajentunut ja sen alle on syntynyt tarve uudennlaisille toiminnoille. Mielestäni tästä samasta asiasta kertoo *innovaatio-, kaupunki- ja elinkeinopolitiikan politiikkalohkojen ”syntyminen”* aluepolitiikan rinnalle. Talouden avautumisesta ja globalisaation alkuvaiheista on tultu pidemmälle. Kansainvälinen globalisaatiokehitys ja talouden integraatio ovat syventyneet, mikä on tuonut mukanaan uudennlaisia yhteiskunnallisia haasteita. Näihin uusiin haasteisiin pyritään vastaamaan politiikkatoimilla. Aluepolitiikan toimintojen laajentuminen ja tavoitteiden monialaisuus kertovat, että aluepolitiikassa mennään ”eteenpäin”.

2000-luvulla aluepoliittisia toimenpiteitä ja tavoitteita toteutetaan uudennlaisten politiikkalohkojen kautta. *Innovaatio- ja elinkeinopolitiikat* ovat niin käsitteellisesti kuin sisällöllisesti uusia suomalaisessa poliittisessa järjestelmässä. Näitä politiikkalohkoja voisi verrata esimerkiksi 1970-luvun *teollisuuspolitiikkaan*, joka laajensi ja vauhditti alueiden kehittämistä. Alaluvussa 3.1 esitin Jauhaisen ja Niemenmaan (2006, 97) näkemyksen siitä, että *teollisuuspolitiikka* toimi 1970-luvulla aluepolitiikan työvälineenä. *Teollisuuspolitiikan ja aluepolitiikan* välinen linkki oli *kolmas aluepoliittinen lainmuutos* vuonna 1975. Uudennlaisen politiikkalohkon luominen ja nimeäminen yhdessä lainmuutoksen kanssa mahdollisti suomalaisen alueiden kehittämisen painopisteen muutoksen *vähiten kehittyneistä alueista* kohti *teollistuvia kaupunkiseutuja*. Esittämäni esimerkin valossa on perusteltua tarkastella hieman lähemmin mitä innovaatio-, kaupunki- ja elinkeinopolitiikoilla käsitetään ja mitä ne pitävät sisällään.

3.3.1 Innovaatio- ja kaupunkipolitiikka

Lemolan (2006, 14) mukaan *innovaatiopolitiikka* voidaan ymmärtää valtiollisen toiminnan alueena, jonka tehtävänä on ensisijaisesti vaikuttaa *teknologisen kehityksen muutokseen, vauhtiin sekä suuntaan*. Perinteisen suppean määritelmän mukaan innovaatiopolitiikan keskiössä on pidetty *tutkimus- ja kehitystyön sekä innovaatioiden aikaansaannin tukemista*. Laaja määritelmä puolestaan pitää sisällään yritysten ja muiden organisaatioiden toimintaedellytyksiin liittyviä asioita huomioiden esimerkiksi myös asuin- ja elinympäristöjen viihtyisyyden. Innovaatiopolitiikka on valtiointerventiopolitiikkaa markkinatalouden näkökulmasta, sillä valtio tai laajemmin julkinen sektori pyrkii vaikuttamaan markkinamekanismin toimintaan. Markkinoiden puutteellinen toiminta (market failure) voi aiheuttaa tutkimus- ja kehitystoiminnan ”vääränlaisen” suuntautumisen, sillä yritykset haluavat suhteellisen lyhyen aikavälin t&k-toiminnan tuloksia. Lyhyen aikavälin tutkimus- ja kehitystoiminnan ratkaisut eivät välttämättä ole optimaalisia kansantaloudellisesti ja kokonaisyhteiskunnallisesti. Innovaatiopolitiikkaa valtiollisena toimintana perustellaan siis pidemmän aikavälin kokonaisuhyötyjen tuottamisella. (Lemola 2006, 14).

Innovaatio käsitteenä on lyönyt läpi tutkimuskirjallisuudessa (mm. Linnamaa 2004, Kautonen & Kolehmainen 2001) ja kansallisessa politiikkakeskustelussa. Innovaatiolla tarkoitetaan perinteisessä mielessä uutta tai aikaisempaa parempaa tuotetta, palvelua tai tuotantoprosessia, joka on otettu kaupalliseen käyttöön. Lemola (2006, 13) väittää, että suurin osa innovaatioista on parannus- tai näennäisinnovaatioita, jotka tuottavat pieniä parannuksia tai muutoksia jo olemassa oleviin tuotteisiin tai prosesseihin. Innovaatioiden merkittävyyttä kuvaa mielestäni myös se, että työ- ja elinkeinoministeriön internet-sivuilta löytyy aivan oma alueellinen innovaatiopolitiikan -osio. (Ks. Työ- ja elinkeinoministeriö 2009). Innovaatioiden alueellinen ja kansantaloudellinen tärkeys tai merkityksellisyys on siinä, että niiden kautta alueet ja yritykset omaavat kompetenssia ja siten mahdollisuuden kilpailla (globaaleilla) markkinoilla. Innovaatiot ovat osa yritystoimintaa, joka puolestaan ylläpitää alueiden elinvoimaisuutta.

Osaamisintensiivisten alojen kehittäminen on innovaatiopoliittista toimintaa, jonka systemaattisen harjoittamisen alkamisajankohta on ajoitettavissa 1990- luvun jälkipuoliskolle (Kautonen & Kolehmainen 2001,79). ”Osaaminen” ja ”osaamisen” painottaminen alueiden kehittämisessä linkittyy voimakkaasti korkean teknologian toimialojen kasvuun ja kehittämiseen. Teknologiayritysten menestymiselle osaavan, innovatiivisen ja korkeasti koulutetun henkilöstön saatavuus on tärkeä elinehto.

Näkökulma, jossa painotetaan ”osaamista” alueellisen kehittämisen edellytyksenä, on kasvattanut suosiotaan 2000-luvulla. Kautonen & Kolehmainen (2001, 77) rinnastavat osaamisen merkityksen kasvun alueellisen innovaatiopolitiikan kehittämiseen. Jos 1990-luku oli talouden avautumisen ja sen myötä globaalin kilpailupolitiikan aikaa, niin *2000-luku on ollut teknologiapolitiikan* aikaa. Kautonen & Kolehmainen väittävät, että vuosituhannen vaihteessa harjoitettu teknologiapolitiikka on ”versonut” perinteestään innovaatiopolitiikan. Innovaatiopolitiikalla on teknologiapolitiikkaa laajempi näkökulma alueiden kehittämiseen. Tätä kehityslinjaa kilpailusta teknologian kautta innovaatioihin on tuettu Euroopan unionin jäsenmaissa tutkimus- ja kehitysinvestoinnein sekä lisäämällä innovaatiotoiminnan julkista rahoitusta. Lisäksi korkeakoulujen ja yritysten välistä yhteistyötä sekä teknologiaperusteisten yritysten syntymistä on tuettu julkisin toimin uusien toimialojen ja työpaikkojen synnyttämiseksi (emt.78).

Innovaatio- ja aluepolitiikan sekä aluepoliittisen lainsäädännön ohjelmaperusteisuus yhdistyvät *osaamiskeskusohjelmassa*. Osaamiskeskusohjelma on siis keskeinen *alueellisen innovaatiopolitiikan* toteuttamisväline, jonka tavoitteena on laatia erityisesti suurten kaupunkiseutujen politiikkakokonaisuuksia. Vuoden 1993 aluepoliittisessa laissa osaamiskeskusohjelmaa ei vielä terminä esiinny, mutta vuoden 2002 Alueiden kehittämislaisissa se mainitaan. Alueiden kehittämislain (2002/602, 14§) mukaan osaamiskeskusohjelma luetaan kuuluvaksi erityisohjelmiin. Alueiden kehittämislaisissa (2002/602, 15§) osaamiskeskusohjelman tavoitteet määritellään seuraavasti:

”tavoitteena on parantaa kansainvälisesti kilpailukykyisen, korkeaa osaamista vaativan yritys- ja tutkimustoiminnan sijoittumisen ja kehittämisen edellytyksiä. Ohjelmalla tuetaan alueellista erikoistumista ja työnjakoa osaamiskeskusten välillä”.

Osaamiskeskusohjelma OSKE (2009) määrittelee osaamiskeskuksen olevan tietyn alueen toimijoiden muodostama verkosto, joka toteuttaa yhdessä muiden osapuolien kanssa kansallista osaamiskeskusohjelmaa tukeutuen toiminnassaan alueen yritys-, korkeakoulu-, tutkimuslaitos- ja teknologiakeskusrakenteeseen. *Osaamiskeskus* muodostaa *osaamisalallaan* (tai useammalla eri alalla) kansallisesti merkittävän ja korkeatasoisen yrityksistä ja alueen muista toimijoista koostuvan *osaamiskeskittymän*. Osaamiskeskuksessa voi olla edustettuna useita eri toimialoja, joiden fokus on jonkin toisen *osaamisklusterin* alaisuudessa. Osaamiskeskuksissa pyritään löytämään *innovaatioita* poikkitieteellisesti yli osaamisalueiden rajojen ja hyödyntämään ”*huippuosaamista*” sekä alueellisesti että kansallisesti. (Viitattu 15.4.2009, <http://www.oske.net/>). Työ- ja elinkeinoministeriön (2009) mukaan osaamiskeskusohjelma on oleellinen osa alueellista innovaatiopolitiikkaa. Osaamiskeskusohjelman tarkoituksena on selkeyttää ja vahvistaa

kaupunkiseutujen välistä työnjakoa, erikoistumista sekä verkottumista. (Viitattu 15.4.2009, <http://www.tem.fi/>).

Kaupunkipolitiikalla pyritään ”vahvistamaan erilaisten ja erikokoisten kaupunkien kilpailukykyä sekä edistämään elinvoimaisuutta, hyvinvointia ja yhteistyötä” (Työ- ja elinkeinoministeriö 2009). Suomalaisen aluepolitiikan historiaa tarkastelevassa alaluvussa toin esille, kuinka suomalaisen aluepolitiikan erityispiirteisiin kuuluu jako toisaalta heikoimmin kehittyneiden alueiden tukemiseen ja toisaalta, kasvavien kaupunkiseutujen tukeminen. *Kaupunkipolitiikassa* keskitytään jälkimmäiseen.

Kaupunkipolitiikan ensisijaisena toteuttamisvälineenä toimii aluekeskusohjelma. Aluekeskusohjelma on (osaamiskeskusohjelman tapaan) Alueiden kehittämislain (602/2002 14§) mukainen erityisohjelma. Aluekeskusohjelman toteutusta ohjaavat hallitusohjelma, hallituksen strategia-asiakirja sekä valtioneuvoston päätökset ohjelmaa koskien. Työ- ja elinkeinoministeriön (2009) mukaan aluekeskusohjelma on laadittu aluekeskusten vahvistamiseksi ja ympäröivien seutujen tukemiseksi. Hallitus pyrkii kehittämään monikeskuksista, kilpailukykyiseen pääkaupunkiseutuun ja aluekeskusten verkostoon perustuvaa aluerakennetta. Tällaisen aluerakenteen on tarkoitus pyrkiä pitämään kaikki maakunnat elinvoimaisina ja sitä kautta mahdollistaa nykyistä tasaisemman taloudellisen kasvun koko maassa. Aluekeskusohjelman mukaisen aluerakenteen tavoitteena on sisällyttää jokaiseen maakuntaan vähintään yksi kaupunkiseutu, joka tarjoaa monipuoliset koulutus- ja työmarkkinat. Tätä kautta maakunnat ovat kykeneviä tarjoamaan *kilpailukykyisen* sijaintipaikan erityyppisille yrityksille, alueesta riippumatta. (Viitattu 15.4.2009, <http://www.tem.fi/>).

”Keskittymisilmiöt näyttävät olevan erityisen voimakkaita sellaisilla elinkeinoelämän aloilla, joilla teknologinen muutos on nopeaa, ja joilla tällä perusteella avautuu keskimääräistä enemmän mahdollisuuksia uusien innovaatioiden kehittämiseen. Näillä aloilla yrityksillä on erityisen vahvat perusteet hakeutua suurimpiin metropoleihin ja yliopistokaupunkeihin pystyäkseen hyödyntämään tehokkaasti uutta osaamista ja uusia osaajia.” (Lemola 2006, 22).

Alueellista keskittymistä, jonka motivaatio kumpuaa talouden ilmiöistä ja innovaatiovoimasta, tapahtuu kansallisten toimien tukemana.. Aluepolitiikalla pystytään ohjaamaan alueellista kehitystä erilaisilla lakiin kirjatulla ohjelmilla ja muun muassa kaupunkipolitiikan piiriin lukeutuvalla kaavoituksella. Kaupunkipolitiikka ja aluekeskusohjelma siis tukevat alueellista keskittymistä. *Kaupunkipolitiikalla* pyritään siihen, että Suomen *elinkeinoelämälle* löytyy *osaavaa työvoimaa* sekä konkreettisesti toimivat puitteet toteuttaa *kilpailukykyistä toimintaa* alueesta riippumatta. Kuten edellä olevassa Lemolan (emt) lainauksessa todetaan, korkean innovaation ja

nopean teknologisen muutoksen omaavilla elinkeinoelämän osa-alueilla tapahtuu keskittymistä lähinnä suuriin yliopistokaupunkeihin.

”Näkyvimpänä tekijänä Suomenkin aluerakenteen keskittymiselle on ollut osaamisen jatkuvasti kasvava merkitys taloudellisen toiminnan moottorina. Ihmisten ja yritysten hakeutuminen tulevaisuuden mahdollisuuksien lähteille on ollut keskeinen syy siihen, että Suomessa on tapahtunut keskittymistä suurille kaupunkiseuduille. Toinen hyvin tärkeä syy on ollut se, että 1990-luvun jälkeisessä innovaatio- ja teknologiavetoisessa taloudessa kasvukeskusten kyky tarttua kehityksen uudenlaiseen logiikkaan oli muita alueita vahvempi.” (Lemola 2006, 22).

Aluekeskusohjelma perustuu ajatukseen pääkaupunkiseudusta ja kaupunkikeskusten verkostosta. Yliopistokaupungit ovat olleet keskeisessä asemassa osaavan työvoiman tuottajina elinkeinoelämän innovaatio- ja teknologiavetoisille alueellisille keskittymille. Kaupunkipolitiikassa ja aluekeskusohjelmassa tämä näkyy muun muassa profiloitumisen ja erikoistumisen kehityslinjana. Tällä tarkoitan sitä, että pyrkiessään vastaamaan kansalliseen ja kansainväliseen kilpailuun alueiden ja aluekeskusten on ollut pakko erikoistua. *Aluepolitiikan rooli* tässä ”keskustelussa” on ollut ohjata ja kehittää keskitetysti (yliopisto-)kaupungeista koostuvaa verkostoa vastapainoksi pääkaupunkiseudun metropolialueelle, ja toteuttaa *aluekehittämisen sosiaalista vastuuta eli tasa-arvoisuutta ja tasapainoista kehittämistä*.

Puhuttaessa innovaatio- ja kaupunkipolitiikasta tutkimuskirjallisuudessa esiintyy uudenlainen puhetapa osaamis- ja kilpailusanastoinen. Lemolan (2006, 22) puhetavassa painottuvat *osaaminen, innovaatiot ja talous*. Tutkimukseni perusteella hän näyttää pitävän edellä mainittuja käsitteitä nykyaikaisen aluepolitiikan harjoittamisen alkuvoimina. Esimerkiksi ”osaaminen” vaikutti saavan suuren painoarvon alueiden kehittämisen ja kehittymisen näkökulmasta. Innovaatiopolitiikan yhteydessä käytettiin paljon yhdyssanoja, joissa ”osaaminen” oli joko etu- tai jälkiliitteenä. Kilpailu puolestaan esiintyi lähinnä *kilpailukyvyn* muodossa sekä tutkijoiden aprikoidessa, kuinka *vastata kilpailuun*.

3.3.2 Elinkeinopoliittikka

”Aluepolitiikan näkökulmasta elinkeinopoliittikka on keino toteuttaa aluepolitiikan elinkeinoelämän edistämiseen liittyviä tavoitteita... alue- ja elinkeinopoliittikka ovat dynaamisessa vuorovaikutussuhteessa, jossa kumpikin vaikuttaa toisiinsa” (Linnamaa 2004,74).

Linnamaan (emt.) mukaan paikallistason elinkeinopoliittikka voidaan määritellä tarkoittamaan kaikkia niitä toimenpiteitä, joilla kunnat vaikuttavat elinkeinojen kehittymiseen ja implisiittisesti myös verotulojensa kasvuun. Elinkeinopoliittikkaa harjoitetaan, jotta alueelle saataisiin monipuolinen elinkeinorakenne, uusia yrityksiä ja työpaikkoja sekä säilytettäisiin jo olemassa olevat yritykset ja työpaikat.

Linnamaa käyttää omassa tutkimuksessaan *elinkeinopoliittikka* -sanana sijaan *kilpailukyvyyn kehittäminen* -termiä painottaakseen elinkeinopoliitiikan uutta vaihetta (2004, 73). Kyseisen muutoksen syiksi hän mainitsee muun muassa yritysten toimintaympäristön ja kehitysnäkemyksen muutokset sekä julkisen hallinnon toimintatapojen muutokset. Mielestäni Linnamaan käsitteiden käyttö on mielenkiintoinen. Suomalaisen aluepolitiikan historian näkökulmasta *elinkeinopoliittikka* on sekä sanana että poliittikalohkona varsin nuori. Jo vuonna 2004 Linnamaa käyttää *kilpailukyvyyn kehittäminen* -termiä *elinkeinopoliitiikan* sijaan. *Kilpailukyvyyn kehittäminen* toimii hänelle *elinkeinopoliittikkaa* tarkempänä käsitteenä, joka antaisi tarkoitusta laajemman merkityksen. Tutkimuskirjallisuus kuitenkin osoittaa sen, että niin aluepolitiikassa kuin sen rinnalla toimivissa uusissa poliittikalohkoissa tapahtuu sanaston ja siten myös puhetapojen muutosta hyvin nopeassa tahdissa. Oletan, että uudenlaisen puhetavan ja sanaston käyttö on merkki myös yhteiskunnallisesta muutoksesta/muutospaineesta tai (alue-)poliittisesta liikehdinnästä.

Elinkeinopoliitiikan ja aluepolitiikan välinen raja on hämärä. Syyksi rajan hämärtymiseen Linnamaa (2004,74) nostaa aluepolitiikan *muutoksen kehitysaluepolitiikasta koko maan kattavaksi kehittämispoliitikaksi*. Lisäksi hän kokee, että aluepolitiikan *ohjelmallisuus* (eli lainmuutos) on vaikuttanut elinkeino- ja aluepolitiikan välisen rajan hämärtymiseen. Jos aikaisemmin on voitu nähdä ero paikallisen elinkeinopoliitiikan alueen sisäisten ja aluepolitiikan alueiden välisten resurssien jakajana, niin se ei enää ole kovin selkeä. Nykyisellä aluepolitiikalla pyritään alueiden omien vahvuuksien vahvistamiseen ja elinkeinopoliittikalla voidaan jakaa resursseja alueiden välillä yrityksistä ja asukkaista kilpailtaessa. Toisin sanoen, alue- ja elinkeinopoliittikka toimivat ”yhdessä ja erikseen” tarkastelunäkökulmasta riippuen.

Yleistäen voidaan todeta, että aluepolitiikan ja muiden politiikkalohkojen välinen raja on hämärtynyt Linnamaan (2004,74) näkemystä (aluepolitiikan muutos *kehitysaluepolitiikasta* koko maan kattavaksi *alueiden kehittämispolitiikaksi*) mukaillen. Ennen vuoden 1993 laki muutosta aluepoliittinen lainsäädäntö koski määritellymmiin ”vain aluepolitiikkaan” kuuluvia asioita ja menettelytapoja. 2000-luvulle tultaessa aluepoliittinen lainsäädäntö ulotettiin sisällöllisesti osittain koskemaan myös *elinkeino-*, *innovaatio-* ja *kaupunkipolitiikkaa*. Toisin sanoen, alueiden kehittämislaki 602/2002 sisälsi elinkeino-, innovaatio- ja kaupunkipolitiikkaa koskevia määräyksiä. Tutkimuskirjallisuuden perusteella voidaan sanoa, että kuudetta ja seitsemättä aluepoliittista lakia edelsi puhettavan muutos. Taloudellis-poliittisen kielen yleistymisen ja toimintaympäristön muuttumisen synnyttämien vaatimusten vuoksi suunta muuntui perinteisestä suoraviivaisesti teollisuutta tukevasta aluepolitiikasta kohti ”osaamista” ja ”kilpailua” korostavaa aluepolitiikkaa.

Kun verrataan Linnamaan (emt) näkemystä elinkeino- ja aluepolitiikan välisen rajan hämärtymisestä Jauhaisen ja Niemenmaan (2007) esittämiin näkemyksiin aluepolitiikan kytköksistä lainsäädännön muutoksiin, näyttää siltä, että alue- ja elinkeinopolitiikan välisen rajan hämärtyminen ja aluepoliittisen lainmuutosten välillä on yhteys. Voi olla mahdollista, että Linnamaan kuvailema alue- ja elinkeinopolitiikkojen rajojen hämärtyminen on seurausta yleisestä ”kilpailua” ja ”osaamista” korostavasta *puhettavan muutoksesta*.

Osaamiskeskusohjelman tavoitteita tarkastelemalla havaitaan sekä ”*kilpailun*” että ”*osaamisen*” keskeinen rooli. Alueiden kehittämislain 602/2002 *kansainvälisen kilpailukyvyyn ja korkean osaamisen* sanaparit ilmentävät aluepolitiikassa uudenlaista kehityksen suuntaa. Vuoden 2002 lainmuutoksen myötä aluepolitiikan *ohjelmallisuutta* on viety eteenpäin sitten vuoden 1993 *ohjelma-perusteisuuden* ”lanseeraamiseen”. Kilpailu- ja osaamissanojen käyttö viittaa myös muuttuneeseen puhetapaan. Käydessäni tutkimuksessa läpi suomalaisen aluepolitiikan vaihteita, poimin Pertti Alasuutarilta (2004) lainauksen. Lainaus havainnollisti *yhteiskunnallisen muutoksen, puhettavan ja lainmuutoksen* välistä yhteyttä. Alasuutarin näkemys perustui siihen, että uudenlainen puhetapa edeltää yhteiskunnallista muutosta (tai siirtymää). Lainmuutokset puolestaan tukevat ja vahvistavat yhteiskunnallista muutosta. Siten lainmuutokset myös *dokumentoivat* puhettapojen muutoksia ja yhteiskunnallista siirtymää. Alasuutariin viitaten on perusteltua väittää, että 2000-luvun aluepolitiikkaa harjoitetaan uudenlaisella termistöllä ja puhettavalla muuttuneessa yhteiskunnallisessa tilanteessa, jota aluepoliittiset lainmuutokset dokumentoivat ja vahvistavat.

Työn innovaatio- ja kaupunkipolitiikkaa sekä elinkeinopolitiikkaa käsittelevien alalukujen perusteella näyttää siltä, että edellä mainituilla politiikkasektoreilla on paljon sisällöllistä

yhtäläisyyttä aluepolitiikan kanssa. Useissa tapauksissa niiden tavoitteet ja sisällöt ovat samankaltaisia, ja tästä syystä myös osittain päällekkäisiä. Alue-, elinkeino-, innovaatio- ja kaupunkipolitiikkaa harjoitetaan hyvin pitkälti samalla sanastolla. *Osaaminen, kilpailu, innovaatiot ja talouden globalisaatio* muodostavat näillä politiikkasektoreilla poliittisen puhunnan avainkäsitteistön. Sanaston ja puhetapojen samankaltaisuus on varmasti osaltaan myös seurausta siitä, että kyseiset politiikkalohkot ovat nuoria. Poliitiikkalohkoille tyypillinen ja leimallinen puhetapa hakee paikkaansa. Mutta se, mikä erottaa aluepolitiikkaa esimerkiksi innovaatiopolitiikasta on tarkastelunäkökulma.

4. Ohjelmasta toimeenpanoon

4.1 Aluepoliittisen retoriikan analyysin kulku

Tutkimuskirjallisuuden analyysin perusteella näyttää siltä, että 1990-luvulla suomalaisen aluepolitiikan muutoksia edelsi uudenlainen taloudellis-poliittinen puhetapa. Uudenlainen aluepoliittinen kieli ja taloudellis-poliittisen puhetapa on dokumentoitunut lainmuutoksiin. Lainmuutoksiin kirjautunut uudenlainen puhetapa vahvistaa yhteiskunnallista muutosta tai siirtymää. Mutta miten uudenlainen kieli tai taloudellis-poliittinen puhetapa oikeastaan siirtyy ja millaista tämä kieli on?

Uudenlainen puhetapa ja sanasto voivat kehittyä ja siirtyä ”sanoista teoksi” monella eri tapaa. Pidän aluepoliittista tutkimusta yhtenä uudenlaisen sanaston lähteenä. Alueiden kehittämisen ja aluepolitiikan tutkimus on loogisesti nykyisyyden ja tulevaisuuden, vanhan ja uuden rajapinnassa. Tästä syystä analyysi hyödyntää Markku Sotaraudan, Nina Mustikkamäen ja Reija Linnamaan (2001) näkemystä *alueiden kilpailukyyn kahdeksasta elementistä* artikkelissa *Alueet uusien haasteiden edessä*. Sotaraudan &all tutkimus esittää alueiden kilpailukyyn vaikuttavat tekijät erittäin fokuoituneesti. *Alueiden kilpailukyyn kahdeksan elementtiä* soveltuu tästä syystä hyvin hallitusohjelman ja sijoittamisselvityksen analysointiin. Analyysi pyrkii löytämään vastauksia siihen, miten aluepoliittinen retoriikka siirtyy (tutkimuskirjallisuudesta politiikkaohjelmiin ja) hallitusohjelmasta toimeenpanoon eli tässä tapauksessa Uuden lääkealan sijoittamisselvitykseen.

Kuten tutkimuskirjallisuuden analyysistä on käynyt ilmi, taloudellis-poliittisen puheen ala kattaa suomalaisen politiikan koko sfäärin. Pääluvussa 4 tarkastelen yksityiskohtaisemmin taloudellis-poliittista puhetta suomalaisessa aluepolitiikassa. Niin hallitusohjelman kuin lääkelaitoksen alueellistamiseen liittyvän selvityksen retorisisessa analyysissä sovelletaan aikaisempien lukujen antia. Tutkimuskirjallisuudessa (Esimerkiksi Linnamaa 2004) *kilpailu ja osaaminen* asetettiin 2000-luvun aluepolitiikan avainkäsitteiksi. 4. Pääluvun tarkoituksena on osoittaa *kilpailun ja osaamisen* vahva rooli suomalaisen aluepolitiikan ja -kehittämisen linjauksissa sekä käytännön tasolla. Alaluvussa 4.3 analyysi keskittyy tutkimaan, mitä Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa sanotaan aluepolitiikasta ja -kehittämisestä. Tässä yhteydessä kiinnitetään myös huomiota siihen, millaista sanastoa aluepoliittisissa linjauksissa ja tavoitteissa käytetään. Hallitusohjelman läpikäynnillä osoitetaan, kuinka taloudellis-poliittinen sanasto on nyt luonnollinen osa poliittista

retoriikkaa hallitusohjelmassa käytetyn kielen perusteella. Alaluvut 4.3.1 ja 4.3.2 tarkastelevat lähemmin ”*osaamista*” ja ”*kilpailua*” Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa.

Alueellistaminen on ollut aluepolitiikan toteuttamisen väline. Valtion hallintoa on hajasijoitettu eri puolille Suomea aluepoliittisten tavoitteiden ja painotusten mukaan. Alueellistamisella on tuettu niin alueiden kehittämisen *tasavertaisuus-periaatetta* kuin *kasvavia kaupunkikeskuksia* eli aluepolitiikan kahteen jakautuvaa erityispiirrettä. Uuden lääkealan keskuksen perustaminen ja Lääkelaitoksen alueellistaminen ei ole tässä mielessä millään tavalla poikkeavaa tai erityistä toimintaa. Lääkelaitoksen alueellistaminen herätti laajaa poliittista keskustelua niin poliittisten päättäjien kuin kansalaisten keskuudessa vuosina 2008–2009. Sijoittamista/alueellistamista perusteleva kieli ja päätöksen oikeuttamisessa käytetty sanasto kiinnostivat myös minun huomioni. Taloudellis-poliittinen kieli *kilpailu-* ja *osaamissanoineen* herätti minussa joukon hämmentyneitä kysymyksiä alueellistamista, alueiden kehittämistä ja aluepolitiikkaa koskien.

Uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvitys ilmentää sekä sisällöllisesti että kielellisesti 2000-luvun aluepolitiikkaa. Sijoittamisselvitys siis toimii tässä eräänlaisena hallitusohjelman linjausten käytännön sovelluksena. Alaluvussa 4.4 avaan hieman uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvityksen sisältöä ja sen aluepoliittista ulottuvuutta. Luvuissa 4.4.1 ja 4.4.2 puolestaan poimin sijoittamisselvityksen *osaamis-* ja *kilpailutermit* ja pohdin niiden roolia muun muassa selvityksen lopputuloksen näkökulmasta. Tutkimuksessa tarkastelen myös Vanhasen II hallituksen ohjelman ja uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvityksen välisiä yhtymäkohtia sekä *aluepoliittisen puhutavan siirtymistä ohjelmasta toimeenpanoon*.

4.2 Alueiden kilpailukyvyyn elementit

Kielen ”taloudellistumisella” oli politiikan kentässä monia seurauksia. 1990-luvulta lähtien oli helposti havaittavissa ilmiö, että poliittisia ongelmia hahmotettiin talouden kautta. Tällöin talouden kentältä myös haettiin ratkaisumalleja ongelmiin (Kantola 2006, 176). Taloudellis-retoriset termit siis alkoivat kehystää yhteiskunnallista diskurssia, jota aikaisemmin rajasivat hyvin erilaiset puhettavat ja argumentit. Tämä käänne ei kuitenkaan ole yllättävä, etenkin kun huomioidaan Kenneth Burken (1969) esille nostama ajatus kielen sosiaalisesta funktiosta ja identifikaatiosta retoriikassa sekä näiden yhteydestä politiikkaan.

Poliittisen puheen ”taloudellistuminen” alkoi Suomessa luonnollisesti yritysmaailman saralta leviten sieltä politiikkaan ja aluekehittämiseen. Talouspoliittinen puhe, jolle kilpailu oli tunnuksenomainen viitekehys, merkitsi uudenlaista retoriikkaa ja uusien retoristen kehysten siirtymistä poliittiseen puheeseen. Taloudellis-poliittisen puheen nousu tuotti etulyöntiaseman Suomen poliittiselle oikeistolle, mutta suomalaisessa aluepoliittisessa keskustelussa tämä retorinen etulyöntiasema yleistyi hitaammin verrattuna esimerkiksi työmarkkinapoliittiseen puheeseen. Aluepolitiikka ja aluepoliittinen retoriikka on perinteisesti ollut vahvasti poliittisen keskustan valta-aseman alaista, mikä varmasti osaltaan selittää taloudellis-poliittisen retoriikan hitaampaa yleistymistä aluepoliittiseen puheeseen. Taloudellis-poliittinen puhe nousi kuitenkin valta-asemaan ilman haastajaa. Uusi kieli, joka viittasi muun muassa *kilpailuvaltioon* ja *kilpailukykyyn*, oli vaativaa ja ehdotonta. Kielellä vaadittiin toimintatapojen tehostamista sekä olemassa olevien tehottomuuksien sekä kustannusten karsimista (Kulovaara 2007). Uudenlaiselle taloudellis-poliittiselle kielelle oli myös tyypillistä viitata globalisaatioon, ”yleiseen aluekehittämisen suuntaan” ja muutokseen. Lisäksi se pyrki rajaamaan poliittista kenttää ”välttämättömyyksillä” ja ”mahdollisuuksilla”. Tällaista kieltä käytettiin muun muassa silloin, kun hallitus pohti aluelainsäädännön laadintaa, aluehallinnon uudistamista ja läänien lakkauttamista.

Sotarauta & all (2001,14–15) jaottelevat alueellisen kilpailukyvyyn kahdeksaan elementtiin, 1) *yrityksiin*, 2) *verkostoihin kuulumiseen*, 3) *inhimillisiin voimavaroihin*, 4) *asuin- ja elinympäristön laatuun*, 5) *instituutioihin ja toimivaan kehittäjäverkostoon*, 6) *infrastruktuuriin*, 7) *imagoon* sekä 8) *luovaan jännitteeseen*. Nämä elementit muodostavat kilpailukyvyyn kokonaisuutena, ollen vuorovaikutussuhteessa toistensa kanssa. *Yrityksillä* Sotarauta & all tarkoittavat alueen yritys kenttää, huomioiden mm. yritysten koko- ja toimialarakenteen, osaamisintensiiviteetin ja yritys yhteistyökumppaneiden läheisyyden. Heidän mukaansa yrityksiin kohdistuvaa

kehittämistoimintaa on perinteisesti pidetty alueellista kilpailukykyä lisäävänä toimintana. 2000-luvulle tultaessa *inhimillinen pääoma* on puolestaan noussut tärkeäksi pääomaksi yritysten sisällä. Osaavan, innovatiivisen ja koulutetun työvoiman saatavuus on merkittävä kilpailukykytekijä aloilla, joiden menestyksellä toiminta vaatii korkeasti koulutettua henkilöstöä. Tämä on Sotaraudan & all (emt) mukaan johtanut siihen, että korkean osaamisen aloilla yritykset siirtyvät sinne, missä osaavaa työvoimaa on saatavilla. Jatkumona tälle kehitykselle, *asuin- ja elinympäristön laadun* vaatimukset kilpailukykytekijänä kasvavat. Jotta elinolosuhteiden vaatimustason nousuun voitaisiin vastata, alueiden *infrastruktuurin* on oltava toimiva ja palveltava sekä yrityksiä että alueen asukkaita. Muun muassa hyvät liikenneyhteydet ja asuin- ja yritystonttien saatavuus voivat toimia alueellista kilpailukykyä parantavina tekijöinä. *Instituutioiden* (esim. yliopistot, maakunnanliitot) merkitys kilpailukykyyn edistäjänä perustuu niiden tiiviiseen ja toimivaan yhteistyöhön muiden instituutioiden ja alueellisten toimijoiden kanssa. Alueelliset toimijat muodostavatkin *kehittämisverkoston*, jonka vaikutus alueellisen kilpailukykyyn kehittämiseen on lähinnä synenergiaan perustuva.

Sotarauda & all (2001, 15) argumentoivat, että alueellisen kilpailukykyyn rakentumiseen vaikuttavat ne *verkostot*, joihin alueelliset toimijat ovat kiinnittyneet. Toisin sanoen, alueellista kilpailukykyä voidaan määritellä sillä perusteella, missä verkostoissa alueelliset toimijat ovat mukana ja millaisessa asemassa ne toimivat kyseisessä verkostossa. Verkostoihin kuulumisen tuo mukanaan myös lisäarvoa, jota voidaan tarkastella esimerkiksi *imago*-näkökulmasta. Imago ei varsinaisesti näy Sotaraudalle & all (2001, 16) omana kilpailukykyyn elementtinään, vaan se koostuu alueen elementeistä kokonaisuutena. Alueen imago muodostuu joko yhdestä tai useammasta peruselementistä. Tiivistäen voitaisiin sanoa, että jokaisella alueella on siis uniikki kilpailukykyyn elementeistä koostuva *kilpailuetu* suhteessa muihin alueisiin.

Alueiden kilpailukykyyn *imago*-elementtiä voidaan tarkastella Burken (1969, XVI–XVII GM) ”motiivien kieliopin” kautta. *Imago* toimii Sotaraudalla & all (emt.) kieliopillisena resurssina. He muodostavat *imagosta* uudenlaisen termin sijoittamalla sen alueiden kilpailukykyyn kehikseen. Tyypillisen sanakirjaselityksen mukaan *imagolla* tarkoitetaan mainetta, vallitsevaa käsitystä jostakin tai jonkin itsestään antamaa kuvaa (Suuri sivistyssanakirja 2004). Tarkasteltaessa *imagoa* burkelaisittain laajassa merkityksessä Sotarauda & all määrittelevät *imagon* uudelleen sanoen, että se koostuu yhdestä tai useammasta alueiden kilpailukykyyn peruselementistä. Imagoa siis käytetään tietyllä tapaa hyväksi, jolloin sitä voidaan tutkimuksen retoriikanäkökulman mukaan kutsua filosofiaksi. Filosofialle voidaan tuottaa uusia merkityssisältöjä, kun sitä laajennetaan. Sotarauda & all tuottavatkin laajentamalla *imagolle* uudenlaisen merkityssisällön filosofisena lausumana.

Burkelainen filosofia on toimijan tapa käyttää tiettyä termiä perustelemaan toimintaansa. Termien valinta on prosessi. Se on kieliopillista ja paljastaa termin käyttäjän taustaolettamuksia. Mitä *imago* paljastaa Sotaraudan &all motiiveista? Tutkimuksen retoriikkanäkökulmasta muistetaan, että Burkelle (1969, XVii) sanavalinnat/termit ovat filosofioina aika- ja kulttuurisidonnaisia. Ehkä Sotaraudan &all tarkoituksena oli löytää paras mahdollinen termi kuvaamaan tutkimuksessa esiinnoussutta havaintoa. Tartun tässä *imagoon* sanavalintana. Näkisin, että Sotaraudan &all tarkoitus on esittää *imago* alueellisena vetovoimatekijänä, joka koostuu muun muassa *asuin- ja elinympäristön laadusta* ja *yrytyksistä*. Itselleni *imago*-sanana tuottaa miellelyhtymän yritysmaailmaan. Yritykset pyrkivät luomaan positiivisen kuvan itsestään ja hyvän maineen. Tästä syystä Sotaraudan &all tapa laajentaa *imagoa* filosofisena lausumana näyttäytyy minulle yritysmaailman ja taloudellis-poliittisen sanaston ilmentymänä. Ehkä hieman hatara johdatus, mutta ”alueiden imagon” kehittäminen kilpailukyvyyn elementtinä edustaa uudenlaista kielen käyttöä suomalaisen aluepolitiikan historiassa. Törmäsin siihen ensimmäistä kertaa Sotaraudan &all *alueiden kahdeksan elementin myötä*.

Kuten Sotarauta & all. (2001, 14) totesivat, inhimillisen pääoman merkitys on nousnut yhdeksi tärkeimmistä pääomista yrityssectorilla. Tämä puolestaan tarkoittaa *osaamisen* merkityksen kasvua. Sotarauta & all rinnastivat *osaamisen, innovatiivisuuden ja korkean koulutustason*, määritellen *inhimillisen pääoman* käsitteen näiden termien kautta. Osaamisen, inhimillisenä pääomana, voidaan kuitenkin ajatella koostuvan korkean koulutustason, innovatiivisuuden ja mahdollisuuden elementeistä. Perustelen tätä ajattelutapaa sillä, että yksilö tarvitsee tietynlaisen koulutuksen joko 1) lisätä omaa osaamisen tasoaan tai 2) saada koulutuksen kautta ”todiste” osaamisestaan. Myös (korkeasti) kouluttamaton henkilö voi olla osaava ja innovatiivinen, mutta koulutuksen kautta pystytään jalostamaan osaamista ja innovatiivisuutta vastaamaan yhteiskunnan ja yritysmaailman tarpeita. Näin ollen, osaaminen on tietotaitoa, joka mahdollistaa etenkin korkeaa osaamista vaativien alojen innovatiivisen kehittämisen. Osaamisen kanavointi ja oikeanlaisen osaamisen kohdentaminen yritysten ja elinkeinoelämän vaatimuksia ja tarpeita vastaavaksi on monitahoinen koulutus- elinkeino- ja aluepoliittinen kysymys.

Sotarauta & all (emt) eivät ole ainoita, jotka korostavat ”osaamista” ja innovaatioita. Merkittävän Sotaraudan &all tutkimuksesta tekee heidän tapansa määrittää ja perustella ”osaamisen” ja innovaatioiden rooli alueiden kilpailukyvyyn näkökulmasta. Kuten edellä todetaan, Sotarauta & all rinnastavat *osaamisen, innovatiivisuuden ja korkean koulutustason* määritelläkseen alueiden kilpailukyvyyn elementtinä käyttämänsä *inhimillisen pääoman*. Alueiden kilpailukyvyyn elementtinä *inhimillinen pääoma* korostaa yksilöitä ja yksilöiden roolia yritysmaailman tarpeiden ja tavoitteiden

toteuttajina. Lisäksi *inhimillisen pääoman* –termi voidaan nähdä esimerkkinä taloudellis-poliittisesta retoriikasta. Pääoma on talouden ja yritysmaailman termi. *Inhimillinen pääoma* on burkelaisen retoriikanäkökulmaa soveltaen sekä *metafora* että filosofisen lausuman merkityssisällön laajennus. Se on metafora, sillä *inhimillinen pääoma* liittää yhteen kaksi hyvin erilaiset merkityssisällöt omaavaa termiä tuottaen yhden uuden termin. Näen *inhimillisen pääoman* filosofisena lausuman laajenuksena siinä mielessä, että se on tuotu aluekehittämisen ja alueiden kilpailukyvyyn kenttään.

Alueiden kilpailukyvyyn kahdeksassa elementissä myös *luovaa jännitettä* voidaan tarkastella *metafora*-troopin näkökulmasta. Sähköinen *jännite* on fysiikan ilmiö, jossa kahden pisteen välillä on potentiaaliero (<http://fi.wikipedia.org>. Viitattu 18.5.2011). Sotarauta (2001, 193) kertoo *luovan jännitteen* olevan tila, joka parhaimmillaan on alueiden kilpailukykyyn ja uudistumiseen vaikuttava voima. Hänelle *luova jännite* saa ihmiset tekemään muita parempia ratkaisuja ja hoitamaan asioita uudella tavalla, mikä synnyttää alueelle *kilpailuetua* suhteessa muihin alueisiin ja toimijoihin. Sotarauta (emt, 206) määrittelee, että mitä hän tarkoittaa *jännitteellä* ja mitä *luovalla*:

”*Jännitteellä* tarkoitetaan tässä yhteydessä... sellaista tilaa, jolle on ominaista kiihtymys ja haltioituneisuus sekä samalla odotus siitä, että tulevaisuus tuo mukanaan jotain uutta... *Jännite* syntyy siitä, että samanaikaisesti läsnä olevat toisilleen vastakkaiset tai riittävästi erilaiset voimat kyseenalaistavat jollain tavalla vallitsevat ajattelu- ja/tai toimintamallit...*Luovaa* on tuottaa ennen kokemattomia ja omaperäisiä tuotteita, prosesseja, ajatuksia, toimintamalleja jne. – käyttää informaatiota siten, että syntyy uusia ja erilaisia tapoja nähdä ja tulkita totutut asiat ja ilmiöt.”

Sotaraudan (2001, 206) *luovan jännitteen* määrittelyssä näkyy myös taloudellis-poliittisen kielen vaikutus. Hän liittää *luovuuteen* muun muassa *tuotteet, prosessit ja toimintamallit*. Käsitteet, joiden alkuperä on yritysmaailmassa ja talousretoriikassa. Omalta osaltaan esimerkki myös havainnollistaa, miten taloudellis-poliittinen puhe on vakiinnuttanut paikkansa aluepoliittista tutkimuskirjallisuuden puhettavassa. Aluepolitiikassa ja alueiden kehittämisessä taloudellis-poliittista puhetta ei pelkästään käytetä puheessa vaan sillä myös perustellaan ja määritellään uudenlaista aluepoliittista kieltä.

Alueiden kehittäminen on siis tulevaisuusorientoitunutta toimintaa, jossa pyritään luomaan aikaisempaa parempia alueellisia edellytyksiä menestymiselle. Aluekehittämisen kilpailukykynekulma painottaa laajempien kokonaisuuksien ja toimintojen vuorovaikutuksellisuuden ymmärtämistä. Tämän vuoksi alueellinen kilpailukyky edellyttää korkeaa ”osaamisen” tasoa. Yhteistyön merkitys aluekehitystoiminnassa kasvaa, jotta aluepolitiikan ja alueiden kehittämisen laajentuneet tavoitteet saavutettaisiin. Alueiden kilpailukyvyyn kehittäminen eri

toiminnan saroilla on nostettu aluepoliittisen toiminnan ytimeen. Kilpailukyky ja kilpailun tunne toimii voimana, joka aktivoi kehittämistoimintaa (Sotarauta & all 2001, 16).

4.3 Aluepolitiikka Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa

Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa (2007) *alueiden kehittäminen ja hallinto* muodostaa oman alaluvun. Luvussa linjataan hallituksen aluekehittämisen tavoitteita sekä hallinnon toimenpiteitä, joilla alueiden kehittämistä viedään kohti asetettuja tavoitteita. Tämä alaluku on ainoa, joka käsittelee suoraan alueiden kehittämisen tavoitteita. Aluepolitiikkaa ja -kehittämistä kuitenkin sivutaan useissa eri hallitusohjelman luvuissa: voidaan sanoa, että vuonna 2007 laaditussa Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa hallituksen aluepoliittiset tavoitteet on kirjoitettu muita politiikkalohkoja käsittelevien lukujen sisään. Hallitusohjelma käsittelee aluepolitiikkaa muun muassa linjauksissaan talousstrategiasta sekä elinkeinopolitiikan, oikeuspolitiikan, koulutuspolitiikan ja sisäisen turvallisuuden otsikkojen alla.

Hallitusohjelman tapa käsitellä aluepolitiikkaa muiden politiikkalohkojen alla tukee tutkimuskirjallisuuden analyysissä nousutta havaintoa muutoksesta aluepolitiikan sisällä. Toisin sanoen, suomalaisessa aluepolitiikassa meneillään ollut *transitiovaihe* alkaa vakiinnuttaa itseään. Luvussa 3 toin esiin Linnamaan (2004,22) argumentoimana, että 2000-luvun alueiden kehittämistä toteutetaan Suomessa aiempaa kokonaisvaltaisemmin. Aluepolitiikan ja alueiden kehittymisen tavoitteiden laajentuminen vuoden 2002 aluepoliittisen lainmuutoksen tukemana on ohjannut aluepolitiikan toteuttamista muiden politiikkalohkojen suuntaan. Tiivistetysti voidaan sanoa, että aluepolitiikan ja alueiden kehittämisen tavoitteiden esiintyminen Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa muiden kuin aluepolitiikan politiikkalohkojen sisällä dokumentoi siirtymää suomalaisessa aluepolitiikassa.

Vanhasen II hallituksen ohjelmassa (2007, 3) Suomen ja suomalaisten menestyksen edellytyksiksi nostetaan *luovuus, osaaminen* sekä *korkea koulutustaso*. Kansalaisten hyvinvoinnin lisäämiseksi hallitus pyrkii kasvattamaan *työllisyyttä* sekä turvaamaan *julkisen talouden vakauden*. Hallitusohjelman linjaamat suomalaisen yhteiskunnan menestyksen edellytykset ovat samansuuntaiset tutkimuskirjallisuuden analyysin havaintojen kanssa. Näistä kolmesta

avainkäsitteestä *luovuus* korostuu suhteessa *osaamiseen ja korkeaan koulutustasoon*: näyttää siltä, että hallitusohjelmassa *luovuus* nostetaan esiin niin sanotusti uutena valttikorttina yhteiskuntamme *kilpailukyvyyn* säilyttämiseksi ja jopa sen edistämiseksi. Hallitusohjelmassa painotettu *luovuus* eroaa kontekstinsa puolesta Sotaraudan & all (2001) *luovan jännitteen* näkemyksestä, mutta hallitusohjelman ja Sotaraudan *alueellisen kilpailukyvyyn elementtien* välillä on selkeä yhteys.

“Selvitetään aluekehittämisen voimavarojen kokoamista valtion talousarviossa maakunnittain ja ministeriöittäin yhdelle momentille ja niiden päättämisestä siirtämistä alueille.”
(Hallitusohjelma 2007, 70).

Hallitus pyrkii ohjelmassaan tehostamaan valtion hallintoa sekä selkeyttämään eri aluehallintoviranomaisten tehtäviä. Hallintouudistusten tavoitteena on yksinkertaistaa erityisesti julkista rahoitusta, joka nykyisellään on monimutkainen. Hallitusohjelman (2007, 70) mukaan aluekehittämisen voimavarojen kokoamista selvitetään. Tällöin on siis kyse mahdollisesta toimintojen keskittämisestä. Vanhasen II hallituksen yhtenä tavoitteena on siirtää aluekehittämisen päätös vastuuta niin kutsutusti ”läheemmäs kansalaisia”. Toisin sanoen, hallituksen tavoitteena on lisätä alueiden voimavaroja ja sitä kautta mahdollisuuksia vastata aluekehittämisen haasteisiin. Mielestäni hallituksen tavoite lisätä alueellista päätäntävaltaa on siinä mielessä perusteltua, että alueelliset instituutiot tuntevat seudun ongelmat ja haasteet parhaiten eli alueet ovat näin ollen itsensä parhaita asiantuntijoita. Ensi käden tietonsa perusteella alueen instituutioissa voidaan tehdä aluepoliittisia ratkaisuja, jotka tukevat alueen kehittymistä parhaalla mahdollisella tavalla.

Alueellisen päätäntävallan keskittämisen haasteena on yhtenäisen aluepolitiikan rakentaminen, ylläpito ja kehittäminen. Uhkana on, että kehitettäessä alueita sisältäpäin ei ajatella yhteiskunnan kokonaisuhyötyä. Menestyvään aluepolitiikkaan ja alueelliseen kehittämiseen vaaditaan muun muassa Sotaraudan (2001) peräänkuuluttamaa alueellisten toimijoiden kehittämisverkostoa. Vanhasen II hallituksen ohjelma pyrkii maksimoimaan alueellisen keskittämisen hyödyt ja minimoimaan eri alueiden ”puuhastelun” uhan kehittämällä edelleen aluekehitysviranomaisten toimintaa ja vastuuta. Kuten edellä olevassa hallitusohjelman (2007, 70) lainauksessa todettiin, Vanhasen II hallitus kokoaa aluekehittämisen toimintoja ja koordinointia valtiotasolla yhden ministeriön alaisuuteen, ja aluetasolla maakunnille aluekehittämisviranomaisina.

Tiivistetysti voidaan todeta, että yksi hallituksen aluepoliittisista tavoitteista on alueellinen keskittäminen. Kaudellaan hallitus selvitti ja toimeenpani uudistuksia ministeriötasolla

muun muassa siirtäen alueiden kehittämisen työ- ja elinkeinoministeriön alaisuuteen. Tutkimuskirjallisuuden analyysissä Lemola (2006,22) piti alueellisen keskittämisen taustavoimina talouden globalisoitumista ja innovaatiovetoisuutta. Ilmiön alkuperä on yhdentyneessä Euroopassa, jossa alueellista keskittymistä tapahtuu jopa yli kansallisten rajojen. Matti Vanhasen II hallituksen alueellisen keskittämisen toimet tukevatkin tutkimuskirjallisuudesta saatuja havaintoja Euroopan unionin vaikutuksesta suomalaiseen aluepolitiikkaan. Kaudellaan hallitus selvitti ja toimeenpani uudistuksia ministeriötasolla muun muassa siirtäen alueiden kehittämisen työ- ja elinkeinoministeriön alaisuuteen.

Useimmiten alueiden kehittämisen ongelmat kumpuavat työllisyydestä ja työllisyyskehityksen tulevaisuusnäkymistä. Alueiden työllisyyteen vaikuttaa niiden elinkeinorakenne ja myös teollisuuden historia eli millaista teollisuutta ja osaamista alueelle on aikoinaan keskittynyt ja kehittynyt. Globalisaation myötä tietyt alueet ovat elinkeino- ja osaamisrakenteensa puolesta pystyneet paremmin sopeutumaan muutoksiin, mikä on aiheuttanut eroja alueiden välille. Koska Suomi edelleen nähdään kekkoslaisen ”koko Suomi asutettuna” –ajattelun kautta, alueiden välisiä eroja tasapainottavat aluepoliittiset teot ovat politiikan arkipäivää. Hallitusohjelman (2007, 13) mukaan:

“Työvoiman kohtaannon parantamiseksi luodaan edellytykset työvoiman suuremmalle ammatilliselle ja alueelliselle liikkuvuudelle. Aluepoliittisia toimia tehostetaan erityisesti vaikeista rakennemuutoksista kärsivillä alueilla.”

Kun puhutaan työvoiman kohtaannosta, niin puhutaan työmarkkinoista ja siitä että työn tarjonta ja kysyntä kohtaavat optimaalisella tavalla. Puhuttaessa rakennemuutoksesta puhutaan tietyn alueen kilpailukyvyyn heikkenemisestä siten, että työvoiman tarjonta alueella kasvaa voimakkaasti suhteessa työn kysynnän kehitykseen. Tässä hallitusohjelmasta lainatusta tekstinpätkässä rakennemuutosta käytetään retorisesti kuvaamaan jonkin alueen taloudellista ja sosiaalista ahdinkoa, joka on syntynyt markkinoiden suhdanteiden vaihtelusta. Kun jokin alue nimetään rakennemuutosalueeksi, aluepoliittisia toimia tehostetaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että alueen kilpailukyky on kansallisessa ja kansainvälisessä vertailussa laskenut: kilpailukyvyyn notkahdusta pyritään tasoittamaan aluepoliittisilla toimilla, kuten julkisilla investoinneilla alueen infrastruktuuriin ja instituutioihin. Rakennemuutokseen liittyy lähes poikkeuksetta negatiivinen sävy. Alueet kärsivät rakennemuutoksesta. Väitän, että nimeämällä jokin alue rakennemuutosalueeksi, hallitus oikeuttaa aluepoliittiset toimenpiteet sekä perustelee niiden tarpeen. Burkelaisen retoriikanäkökulman mukaan nimeäminen kertoo teon/tekijän taustalla vaikuttavista motiiveista ja intresseistä.

Edellä olevassa hallitusohjelman lainauksessa puhutaan myös työvoiman alueellisesta ja ammatillisesta liikkuvuudesta. Korkiasaari ja Söderling (2007, 239) pitävät muuttoliikettä olennaisena osana globalisaatiota sekä yhteiskunnallista kehitystä. Heidän mukaansa yhteiskuntien taloudellinen ja sosiaalinen kehitys synnyttää muuttoliikettä siten, että ne myös vaikuttavat muuttoliikkeen kehitykseen. Muuttoliikkeet ovat siten syy–seurausilmiöitä, joista suurin osa johtuu alueiden välisistä hyvinvointieroista.

Taloustieteessä *hyvinvoinnin* ajatellaan koostuvan erilaisista pääomista, kuten luontopääomasta, taloudellisesta ja fyysisestä pääomasta sekä inhimillisestä pääomasta. Sotarauda & Mustikkamäki (2001) argumentoivat, että inhimillinen pääoma on noussut erittäin tärkeäksi alueellisen kilpailukyvyyn elementiksi. Allekirjoitan Sotaraudan & Mustikkamäen käsityksen inhimillisen pääoman merkityksen kehityksestä ja sen panoksesta alueiden kilpailukykyyn. Jos 1970-luvulla muuttoliikkeellä oli pääasiassa taloudelliseen pääomaan nojaavat motiivit, niin 2000-luvulla hyvinvointi ja sen tavoittelu muuttoliikkeen kautta perustuu alueiden kilpailukyvyyn ja resurssien vertailuun. Toisin sanoen, muuttoliike perustuu muihin kuin suoriin taloudellisiin syihin.

Työvoiman kohtaannon parantaminen muuttoliikkeen avulla vaatii alueilta kilpailukykyisyyttä. Kun hallitusohjelma lupaa tehostettuja aluepoliittisia toimia etenkin suurimpia rakenteellisia muutoksia kohdanneille alueille, tämä tarkoittaa julkisia tukia alueen elinkeinoelämälle, innovaatioille ja infrastruktuurille. Edellä mainittujen alueen kilpailukyvyyn elementtien lisäksi hallituksen keinona on valtion instituutioiden alueellistaminen. Sotaraudan ja Mustikkamäen (2001) mukaan mitä suurempi institutionaalinen volyymi sitä tiiviimpi alueellisten toimijoiden verkko.

Hallitusohjelma (2007) huomioi alueellisen kehittämisen EU-politiikkaa käsittelevässä luvussa ilmaisten samalla näkökulmansa unionin aluepolitiikan hoitamiseen. Hallitusohjelma tarkastelee tässä alueellista kehittämistä talouden näkökulmasta, sillä alueiden kehittämisen taustalla vaikuttaa aina talouden ja työllisyyden positiivinen kehitys. Toisin sanoen, tasapainoisen alueiden kehittämisen edellytyksinä pidetään talouskasvua ja työllisyyttä. Hallitusohjelman talousnäkökulmaa korostavassa lähestymistavassa ei sinällään ole yllättävää. Mutta merkittävää tässä havainnossa on toistuva *kilpailu-* ja *osaamissanojen* käyttö. Vanhasen II hallituksen ohjelmassa viitataan *kilpailuun* ja *osaamiseen* talouskasvun ja työllisyyden kehityksen tavoitteiden edellytyksinä.

”Hallitus tukee unionin tasapainoista alueellista kehitystä sekä kasvun ja työllisyyden edellytysten vahvistamista” (Hallitusohjelma 2007, 10).

Tutkimuksen luvussa 3 esittelin Lemolan (2006) ajatuksia talouden globalisaation, innovaatiovetoisuuden ja alueellisen keskittymisen yhteisvaikutuksesta. Lemolan (emt, 11) mukaan Eurooppaan on muodostumassa alueellisia keskittymiä niin valtioiden sisällä kuin niiden välillä. Hän myös huomautti siitä, että alueellista keskittymistä tapahtuu sekä kansallisen tai ylikansallisen politiikan tukemana.. Yllä olevan hallitusohjelmasta (2007, 10) otetun lainauksen mukaan Matti Vanhasen II hallitus tukee Euroopan laajuista tasapainoista alueellista kehitystä. Hallitusohjelman tavoite tasapainoisesta aluekehittämisestä unionin laajuisesti voidaan tulkita olevan ristiriidassa Lemolan havaintojen kanssa. Perustelen tulkintaa sillä, että Lemolan havaintojen mukaan alueellista keskittymistä tapahtuu joka tapauksessa huolimatta (Suomen) tavoitteista harjoittaa tasapainoista alueiden kehittämistä. Toisaalta alueellista keskittämistä voi toteuttaa myös tasapainoisesti, mikäli toimintoja hajautetaan keskitetysti alueille, eli harjoitetaan alueellistamista.

Näen tässä suomalaisen aluepolitiikan erityispiirteen, joka painottaa toisaalta alueiden välistä tasavertaisuutta ja toisaalta pyrkii kehittämään kasvavia kaupunkikeskuksia (ks. Jauhiainen ja Niemenmaa 2006). Lainaus osoittaa, kuinka hallitus pyrkii ulottamaan suomalaisen aluepolitiikan tasavertaisuuden tavoitteen myös EU-tasolle. Hallitus tasapainoilee suomalaisen aluepolitiikan erityispiirteiden välillä ja ratkaisematta aluepolitiikan duaalisuuden tuomia haasteita. Suomalaisessa aluepolitiikassa pyritään toteuttamaan molempia tavoitteita.

”Jatkuvasti muuttuvissa olosuhteissa pyritään ratkaisemaan työmarkkinoiden toimivuutta vaarantavat kohtaanto-ongelmat, jotka johtuvat alueellisesta kohtaamattomuudesta tai työn osaamisvaatimusten ja työntekijän ammattitaidon kohtaamattomuudesta.” (Hallitusohjelma 2007, 73).

Sotaraudan & all (2001, 14) *alueiden kilpailukyvyn kahdeksan elementtiä* ovat mielestäni hyvin esillä hallitusohjelman työmarkkinoiden toimivuutta käsittelevässä osiossa. ”Jatkuvasti muuttuvilla olosuhteilla” tarkoitetaan globaalin talouden suhdanteista aiheutuvia muutoksia suomalaiselle elinkeinoelämälle. ”Alueellinen kohtaamattomuus” puolestaan tarkoittaa sitä, että toimialoilla, joilla markkinasuhteista tai muusta syystä menee hyvin, ei riitä osaavaa ja ammattitaitoista työvoimaa. Alueellisella kohtaamattomuudella voidaan tarkoittaa myös sitä, että tietyt toimialat menestyvät vain joillakin alueilla. Kuten luvusta 3 ja aluekehityksen historiasta muistamme, alueiden menestykseen vaikuttaa niiden kehityspolku ja historia. Alueelliseen kohtaamattomuuteen hallitus voi pyrkiä kehittämällä eri alueiden infrastruktuuria ja imagoa Sotaraudan (emt) näkemys alueiden

kilpailukyvyyn edellytyksistä mielessä pitäen. *Instituutioilla* sekä *asuin- ja elinympäristön laadun* kehittämisen kautta voidaan puolestaan kohdennetusti houkutella *osaavaa* ja ammattitaitoista työväestöä. Jatkuvasti muuttuviin olosuhteisiin eli talouden nousu- ja laskusuhdanteisiin hallitus ei voi tietenkään vaikuttaa, mutta hyvällä aluepolitiikalla talouden alati muuttuvien suhdanteiden aiheuttamia vaikutuksia voidaan puskuroida.

Hallitusohjelmassa on kyse suurista linjoista ja eri hallituspuolueiden yhteensovittamista linjauksista. En pidä Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmaa varsinaisesti minään suurena aluepolitiikkaohjelmaksi: se enemmänkin *elinkeino- ja innovaatiopoliittinen ohjelma*, jossa aluepoliittiset ja -kehitykselliset tavoitteet on sisällytetty muiden politiikkalohkojen tavoitteiden joukkoon. Hallitusohjelma kuitenkin ilmentää 2000-luvun aluepolitiikan ja -kehittämisen tavoitteita sekä ajattelutapaa ja työvälineitä, joilla kyseiset tavoitteet pyritään toteuttamaan.

Aluepoliittisen retoriikan näkökulmasta hallitusohjelmassa on kirjattuna alueiden kehittämisen konsensusmuotoiset tavoitteet ja edellytykset. Puhuttaessa aluepolitiikasta tai aluepoliittisista toimenpiteistä konkreettisuus jää vähemmälle. Retorisesti mielenkiintoista on esimerkiksi *työvoiman kohtaannon* ja *kohtaanto-ongelman* sanaparien käyttö sen sijaan, että puhuttaisiin työttömyydestä, työvoimapulasta tai alueiden taantumisesta. Kiinnostavia on myös ”osaamiseen” ja ”kilpailuun” viittaavat ilmaisu, joiden varaan suomalainen hyvinvointiyhteiskunta implisiittisesti nojaa. Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan lähemmin Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman puhetapaa *kilpailu-* ja *osaamissanoja* apuna käyttäen.

4.3.1 Hallitusohjelma ja kilpailu

“Hallituksen tavoitteena on edistää alueiden kansainvälistä kilpailukykyä, pienentää alueiden välisiä kehityseroja” (emt. 25).

Edellisessä lainauksessa tiivistyy suomalaisen aluepolitiikan nykytilanne: aluepolitiikka on laajentunut alueiden kilpailukyvyyn edistämiseksi *alueiden kansainvälisen kilpailukyvyyn* edistämiseksi. Suomalaiselle aluepolitiikalle tyypillinen, lainsäädäntöön perustuva alueiden välisten kehityserojen pienentämisen tavoite on kuitenkin säilynyt. Entä onko hallitusohjelman (2007,25) linjaamien tavoitteiden välillä ristiriitaa? Mielestäni aluepolitiikan sfäärin laajentuminen tuo mukanaan uudenlaisia haasteita, joihin ei pystytä vastaamaan alueiden välisiä kehityseroja

kaventamalla. Tällä tarkoitan sitä, että alueiden välisten kuilujen kaventaminen aluepoliittisin toimin on kallista ja hidasta toimintaa. Perinteisesti tulonsiirtoihin perustuvaa aluekehityksen tasapainottamista voidaan kuvata sanonnalla ”kuin laastari vuotavaan haavaan”. Toisin sanoen, hallitusohjelman linjauksessa on sisäinen ristiriita siinä mielessä, että mikäli halutaan panostaa täysillä alueiden kansainvälisen kilpailukyvyn parantamiseen, kaikki käytettävissä olevat resurssit tulisi kohdentaa tätä tavoitetta tukeviin toimiin. On epärealistista olettaa, että Suomi pystyisi kauttaaltaan vastaamaan kansainväliseen kilpailuun: realistisempaa on, että kansallista ja alueellista menestystä saavutetaan keskittämällä voimavaroja sekä kehittämällä alueiden omaehtoista osaamista.

Hallitusohjelman *alueiden kehittäminen ja hallinto-* alaluvun tärkeimmässä linjanvedossa esiintyy ”kilpailua” ja ”kehitystä” painottavaa retoriikkaa.

“Suomi tukee unionin kilpailukyvyn vahvistamista kasvun ja työllisyyden ohjelman pohjalta, sisämarkkinoiden kehittämistä edelleen myös kansalaisten tarpeet huomioon ottaen ja unionin yhteistoiminnan vahvistamista innovaatio- ja energiapolitiikassa. Hallitus tukee unionin tasapainoista alueellista kehitystä sekä kasvun ja työllisyyden edellytysten vahvistamista” (Hallitusohjelma 2007, 10).

Hallitusohjelman EU-poliittisissa linjauksista löytyy Suomen kanta ”unionin *kilpailukyvyn*” edistämiseksi. Unionin kilpailukyvyn vahvistaminen taloudellisen kasvun ja positiivisen työllisyyskehityksen kautta on yhdenmukainen kansallisten tavoitteiden kanssa. Suomalaisessa politiikassa kilpailukyky ja sen edistäminen on nähty voimakkaasti innovaatiotoiminnan kautta (Esim. Jauhiainen & Niemenmaa (2006), Sotarauta & Mustikkamäki (2001)). Hallitusohjelmassa peräänkuulutetaankin unionin innovaatiopolitiikan vahvistamista. EU:n sisämarkkinoiden kehitys on Suomen kannalta tärkeää, sillä taloudessamme tuotetaan laadukkaita, korkeaa osaamista vaativia hyödykkeitä. Laadukkuus ja tietotaito ovat kilpailukykyimme selkäranka. Vauras Länsi-Eurooppa muodostaa merkittävän markkina-alueen suomalaisille tuotteille.

Kun hallitus sanoo tukevansa EU:n tasapainoista alueellista kehitystä sekä kasvun ja työllisyyden edellytysten vahvistamista, se asettaa aluepoliittisesti alueiden välisen sosiaalisen tasearvon ja markkinavoimien taloudellista kasvua ja työllisyyskehitystä ohjaavan mekanismin tietyllä tapaa vastakkain. Kuten luvusta 3 muistamme, unionin sisällä syntyy alueellisia keskittymiä, jotka perustuvat globaalin talouden toimintaan ja alueiden innovaatiovetoisuuteen. Tukemalla talouskasvua ja työllisyyden edellytysten vahvistamista hallitus harjoittaa alueellista keskittymistä. Tekeekö hallitus ja yhtäältä myös Euroopan unioni itselleen karhunpalveluksen harjoittamalla alueiden välisiä kehityseroja tasapainottavaa aluepolitiikkaa? Saattaa olla niin, että aluepolitiikan sosiaalisen tase-

arvoisuuden periaate hidastaa Lemolan (2006) kuvailemaa alueellista keskittymistä. Tämä voi tarkoittaa myös sitä, että alueellisesta keskittymisestä syntyvät positiiviset hyödyt (talouskasvu, korkea työllisyysaste, kilpailuetu) jäävät alemmalle tasolle.

”Vahva talouskasvu edellyttää hyvää hintakilpailukykyä. Hallitus tukee sellaisten palkkaratkaisujen syntymistä, jotka ovat sopusoinnussa hintakilpailukyvyn säilymisen kanssa.”
(Hallitusohjelma 2007, 12).

Hintakilpailukyky, talouskasvu ja palkkaratkaisu. Edellä mainittu hallitusohjelman lainaus on jälleen osoitus taloudellis-poliittisen retoriikan läsnäolosta poliittisessa puheessa. Alaluvussa 3.2 ”Kilpailukykyinen ja vakaa talous” kilpailu esiintyy muodossa *hintakilpailukyky*. Hallitusohjelman lainauksessa *hintakilpailukyky* nähdään *talouskasvun* edellytyksenä. Jotta suomalaiset yritykset voisivat kilpailla hinnoilla kansainvälisillä markkinoilla, tuotannon edellytysten on oltava kunnossa.

Hallitus (2007,15) pyrkii turvaamaan yritysten kilpailukykyä muun muassa yritysverotuksen avulla: yritysverotuksen pohja pidetään tiiviinä ja hallitus pidättäytyy verotuksellisesti sellaisista muutoksista, jotka mahdollisesti vaarantaisivat suomalaisten yritysten kilpailukykyä. Yritysten kilpailukyvyn vaarantamisesta voidaan johtaa analogia alueiden kilpailukyvyn vaarantamiseen. Sotaraudan & all (2001) alueiden kilpailukyvyn kahdeksan elementin mukaan *yritykset* muodostavat yhden elementin alueiden kilpailukyvystä. Yritysten tukeminen on perinteisesti ollut alueiden kehittämisen ytimessä. Hallitus pyrkii ohjelmansa mukaan (2007) toimimaan siten, että yritykset saisivat parhaat mahdolliset toimintaedellytykset kilpailla kansallisilla ja kansainvälisillä markkinoilla. Verotus sekä muut suorat julkiset tulonsiirrot ovat pitkään toimineet aluepolitiikan ja -kehittämisen ohjaajina. Verotuksen ja kolmikannassa neuvotellun palkkakehityksen kuuluessa perinteisiin yritysten kilpailukykyä edistäviin tai sitä rajoittaviin välineisiin, niiden rinnalle on noussut uudenlaisia välineitä ja toimintamenetelmiä.

Kuten Sotarauta & all (2001,14) toteavat, ”*inhimillinen pääoma*” on 2000-luvulla noussut yritysten tärkeimmäksi pääomaksi. Inhimillisen pääoman eli osaavan, innovatiivisen ja korkeasti koulutetun työvoiman merkittävyys suomalaisten yritysten menestyksen kannalta on huomioitu myös Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa. Verotuksen kaltaisten suoraan yrityksiin kohdistuvien ”tukitoimien” sijaan, politiikassa kiinnitetään enenevässä määrin huomiota epäsuoriin, kilpailukykyä edistäviin tukitoimiin. 2000-luvulla kansallisen *innovaatiopolitiikan* nimissä tehdään

sellaisia yrityskehittämistä ja yritysten kilpailukykyä tukevia poliittisia päätöksiä, joita vielä 1980-luvulla olisi nimitetty talous- ja aluepoliittisiksi päätöksiksi.

“Suomen on kyettävä yhtäaikaaisesti luomaan maailman kärkeen ulottuvia osaamiskeskittymiä ja varmistamaan, että talouteen syntyy laajasti kilpailukykyisiä ja tuottavia työpaikkoja.”
(Hallitusohjelma 2007, 13).

Suomi ei kykene tuotteillaan *hintakilpailuun* esimerkiksi Intian tai Kiinan kanssa. Se, millä Suomi pystyy kilpailemaan kansainvälisillä markkinoilla on korkea laatu ja tietotaito. Molemmat *kilpailuvalttimme* edellyttävät ”osaamista”. Tämä seikka on löydettävissä yllä olevan lainauksen tavoitteiden taustalta. Matti Vanhasen II hallitus pyrkii rakentamaan sellaisia *korkeaan osaamiseen* painottuvia keskittymiä, joilla Suomi pystyy vastaamaan kansainväliseen kilpailuun. *Osaamiskeskittymien* virkaa toimittavat *osaamiskeskukset*, jotka muodostuvat (Sotaraudan & all alueiden kilpailukykyyn elementtien mukaan esimerkiksi) yritysten, instituutioiden ja infrastruktuurin elementeistä.

Alueiden kehityksen ja menestymisen kannalta tärkeitä poliittisia linjauksia esiintyy Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman eri osista. Hallitusohjelman liikenne- ja viestintäpolitiikkaa käsittelevässä luvussa toimiva logistiikka nähdään Suomen *kilpailukykyyn* kannalta keskeisenä tekijänä. Ohjelman (2007, 38) mukaan hallitus pyrkii parantamaan Suomen kilpailukykyä edellytyksiä laskemalla elinkeinoelämään kohdistuvia logistiikkakustannuksia. Logistiikkakustannusten alentamisella yrityksiä kannustetaan voimakkaampaan ulkomaisen liiketoiminnan harjoittamiseen. Toimiva logistiikkaverkko ja alhaiset logistiikan kustannukset ovat tärkeitä suomalaisen elinkeinoelämän kilpailukykyyn ja saavutettavuuden kannalta. Lisäksi hallitusohjelma (emt, 40) asettaa tavoitteekseen parantaa merenkulun *kilpailukykyä* ”tärkeimpien kilpailijamaiden tasolle EU:n sallimilla tukimuodoilla ja varustamoverotusta uudistamalla”. Raideliikennettä luvataan puolestaan *kilpailuttaa* ja tarkastella *kilpailutuksen* edellytyksiä etenkin henkilöliikenteessä.

Tietoyhteiskuntaa koskeva politiikka on uusi kokonaisuus hallitusohjelmissa. Arjen tietoyhteiskuntaa koskevissa linjauksissaan Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma (emt, 41) korostaa muun muassa alueellisen ja sosiaalisen tasa-arvon edistämistä. Välineitä ja keinoja, joilla aktiivista tietoyhteiskuntapolitiikkaa lähdetään toteuttamaan, asetetaan pohtimaan erillinen neuvottelukunta.

“Aktiivisen tietoyhteiskuntapolitiikan tavoitteena on luoda Suomesta kansainvälisesti vetovoimainen, ihmissläheinen ja kilpailukykyinen osaamis- ja palveluyhteiskunta.”(Hallitusohjelma 2007, 41).

Kilpailu esiintyy tässä hallituksen politiikkakokonaisuudessa kahdessa eri muodossa: ensimmäinen yhdistää sekä ”kilpailun” että ”osaamisen” muotoon *kilpailukykyinen osaamis- ja palveluyhteiskunta*, ja toinen muoto on metafora *kilpailuneutraali*. Hallitusohjelman ja kilpailun välisen tarkastelun lisäksi on mielenkiintoista, miten hallitusohjelmassa (emt) osoitetaan tavoitteellinen kehityksen suunta *tietoyhteiskunnasta* kohti *osaamis- ja palveluyhteiskuntaa*. Tämän tutkimuksen näkökulmasta hallitusohjelman osoittama siirtymän suunta on *tietoyhteiskunnasta* kohti *osaamis- ja palveluyhteiskuntaa*. Mihin ovat jääneet *hyvinvointi- ja kilpailuyhteiskunta*? Tutkimuksen taustatekijöissä oletetaan siirtymä hyvinvointiyhteiskunnasta kilpailuyhteiskuntaan. Tutkimuskirjallisuuden analyysissä sivuttiin muun muassa suomalaisen aluepolitiikan olevan *transitiotilassa*, kohti uudenlaista politiikkaa. Tätä uudenlaista politiikkaa on harjoitettu *taloudellis-poliittisella* puhella, jossa ”osaaminen” näyttäisi painottuvan. Hallitusohjelma dokumentoi sitä, että *kilpailuyhteiskunnasta* oltaisiin siirrytty jo *tietoyhteiskuntaan* ja *osaamis- ja palveluyhteiskunta* on se suunta, mihin yhteiskunnallista muutosta nyt viedään. Hallitusohjelman näkökulmasta poliittinen transitiotila olisi jo ylitetty ja siirrytty uuteen *transitioon*.

”Kilpailu” on mukana myös Vanhasen II hallituksen ohjelman ilmasto- ja energiapolitiikkaa koskevassa luvussa. Hallitusohjelman (2007, 43) ilmasto- ja energiapolitiikka linkittyvät vahvasti harjoitettavaan elinkeinopolitiikkaan suomalaisten vientiyritysten tukemisen näkökulmasta: “Päästökaupan kansallisessa toimeenpanossa huomioidaan maailmanlaajuisessa kilpailussa toimivien suomalaisten vientiyritysten toiminta- ja kilpailuedellytykset.”.

”Hallituksen elinkeinopolitiikan tavoitteena on edistää talouden kasvua parantamalla tuottavuutta ja työllisyyttä. Tämä edellyttää työvoiman saatavuuden, osaamisen ja innovatiivisuuden vahvistamista ja talouden rakenteiden uudistamista...Hallitus pitää maan eri osien tutkimus- ja kehittämisrahoituksen lisäämistä keskeisenä osana tasapainoista aluekehitystä.” (Hallitusohjelma 2007, 47).

Luvussa 3 tuotiin esille Linnamaan tyypittelemiä käsitteitä, joista on muotoutunut aluekehittämisen ”iskusanoja”. Termit, kuten *kilpailukyky*, *innovaatio*, *verkosto*, *kehittämisohjelma ja -strategia*. Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma käyttää näitä termejä eri politiikkalohkoilla ja kyseiset termit ryhdittävät hallituksen poliittisia tavoitteita. Linnamaan (2004, 21) aluekehittämisen

iskusanoista *kilpailukyky* ja *innovaatio* eri muodoissaan ovat selkeästi eniten käytettyjä termejä hallitusohjelmassa. Edellisessä hallitusohjelman (2007,47) elinkeinopolitiikan tavoitteita käsittelevässä lainauksessa käytetään *innovatiivisuuden* sekä *kehittämisrahoituksen* termejä. *Innovatiivisuuden* vahvistamisella pyritään tässä talouskasvun parantamiseen *tuottavuuden* ja *työllisyyden* elementtien kautta. Elinkeinopolitiikalla hallitus pyrkii siis talouskasvuun mm. osaamisen ja innovatiivisuuden kautta, joille tutkimus- ja kehittämisrahoitus on välttämätöntä.

Hallitusohjelmassa yhdistetyt *innovatiivisuuden*, *osaamisen*, *talouskasvun* ja *elinkeinopolitiikan* käsitteet ovat linjassa tutkimuskirjallisuuden analyysissä saatujen ”tuloksien” kanssa. Tässä tutkimuksessa käytetty ja tarkasteltu kirjallisuus on julkaistu ennen Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmaa. Tutkimuskirjallisuudessa käsitellyt teemat ja käytetyt käsitteet näkyvät vuonna 2007 laaditussa hallitusohjelmassa. On mahdollista, että tutkimuskirjallisuudessa käytetty kieli siirtyi poliittiseen puheeseen, kuten hallitusohjelmaan.

Edellisessä hallitusohjelman (2007,47) lainauksessa tutkimus- ja kehitysrahoituksen lisääminen maan eri osissa rinnastetaan tasapainoiseen aluekehitykseen. Linnamaa (2004, 21) argumentoi, että toimintaympäristön muutoksen myötä alueiden kehittämistoiminnassa on yleistynyt tarve tehostaa sellaista toimintaa, joka kehittää omaa aluetta mahdollisimman vetovoimaiseksi houkutellen uusia asiakkaita, yrityksiä, investointeja sekä julkisia organisaatioita. Hallitusohjelmasta poimittujen esimerkkien perusteella voidaan sanoa, että käyttää tutkimus- ja kehitysrahoitusta yhtenä työkalunaan tukeakseen *alueiden omaehtoista kehitystä*. T&K-rahoitusta ohjataan *elinkeino- ja yrityspolitiikoilla huomioiden aluepoliittiset tarpeet* ja vaikutukset. Havainto puhuu sen puolesta, että aikaisemmin aluepolitiikkaan kuuluneita toimia ja tavoitteita toteutetaan nyt muiden politiikkalohkojen kautta.

Kilpailu on läsnä myös hallituksen *asuntopoliittisissa* tavoitteissa. Hallitus pyrkii toimikaudellaan vauhdittamaan asuntomarkkinoiden vakauttamista suhteessa kysyntään. Asuntotarjonnan lisääminen katsotaan hallitusohjelmassa (2007,64–65) työvoiman saatavuuden ja elinkeinoelämän *kilpailukyvyn* turvaamisen edellytyksiksi. Lisäksi ohjelmassa painotetaan maankäytön, kaavoituksen sekä rakentamisen joustavoittamista, jotta maa- ja tonttipolitiikka palvelisi mahdollisimman hyvin asumisen ja yritysten tarpeita. Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma on näin ollen tavoitteissaan yhdenmukainen Sotaraudan (2001, 14) esittelemän alueiden *kilpailukyvyn infratraktuurin* sekä *asuin- ja elinolosuhteiden laadun* elementtien kanssa.

Hallitusohjelman luvussa 3.4 innovaatiokykyä pidetään kansallisen kilpailukyvyn ja tuottavuuden kasvun moottorina. Toisin sanoen, yritysten kyvykkyys tuottaa uusia innovaatioita ylläpitää kansallista kilpailukykyä. Kati-Jasmin Kosonen (2001, 109) on tutkinut alueellista innovaatiokyvykkyyttä. Kosonen korostaa tiedon, osaamisen ja oppimisen merkitystä keskeisinä yritysten kilpailukyvyn tekijöinä. Hänen mukaansa innovaatiokyvykkyydellä viitataan alueellisten toimijoiden kykyyn määritellä ja kehittää osaamistaan tavalla, jolla saavutetaan *kilpailuetua* suhteessa muihin toimijoihin. Näen tässä Kososen *innovaatiokyvykkyyden* ja Lemolan (2006) *innovaatiovetoisuuden* välillä seuraussuhteen: menestyäkseen ja saavuttaakseen kilpailuetua suhteessa muihin toimijoihin, alueen on oltava kyvykäs tuottamaan innovaatioita useilla eri elinkeinoaloilla saavuttaakseen kansallista ja kansainvälistä *innovaatiovetoisuutta*.

Kilpailu esiintyy niin sellaisenaan kuin erilaisina yhdyssanoina usein Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa. Hallitusohjelmassa *kilpailu* linkitetään voimakkaasti talouteen. Kilpailulla perustellaan erilaisia poliittisia toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on vahvistaa Suomen asemaa globaalissa markkinataloudessa. Kilpailu esiintyi hallitusohjelmassa ehdottomasti eniten muodossa *kilpailukyky*. Kilpailukykyä käytettiin perusteena muun muassa kansalaisten *hyvinvoinnin* lisäämiseksi, jota hallitusohjelmassa tavoitellaan *taloudellisen kasvun* ja *positiivisen työllisyyskehityksen* kautta.

Tiivistetysti voidaan sanoa, että Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman tavoitteena on lisätä suomalaisten hyvinvointia talouden edellytyksiä vahvistamalla. Hallitusohjelmassa *kilpailukyky* ja *hyvinvointi* rinnastetaan suoraan *talouskasvuun*, vaikka kilpailukyvyistä ei suoraan seuraa talouskasvua. Toisin sanoen, (kansainvälinen) kilpailu ja suomalaisten yritysten kilpailukykyisyys globaaleilla markkinoilla toimii hyvinvoinnin ennakkoehtona. Talouskasvun kiinnittyessä ekonomiseen sfääriin, hyvinvointi koostuu lukuisista eri tekijöistä, joista taloudellinen vauraus on vain yksi. Tästä syystä talouskasvu ja hyvinvointi ovat keskenään yhteismitattomia asioita. Tämän näkökulman mukaan hyvinvointia ei kuitenkaan voida lisätä kuin tuottavuutta kasvattamalla.

4.3.2 Hallitusohjelma ja osaaminen

”Luomalla uutta, vahvaan osaamiseen pohjautuvaa ja tehokasta tuotantoa Suomi pystyy lisäämään työllisyyttä.” (Hallitusohjelma 2007, 11).

Hallitusohjelmasta heijastuu selkeästi ajattelutapa, joka korostaa *osaamista* ja luottaa siihen kilpailukyvyyn, talouden kasvun ja positiivisen työllisyyden kehityksen takaajana. Hallitusohjelman talousstrategiaa käsittelevässä luvussa linjataan keinoja ja välineitä, joilla hallitus pyrkii lisäämään suomalaisten hyvinvointia. Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa yhteiskunnallista hyvinvointia lisätään *osaamisen* ja *yrittäjyyden* vaikutusmekanismien kautta. Hallitusohjelmassa käytetty retoriikka korostaa ”osaamista” ja *yrittäjyyttä* ratkaisuin suomalaisen hyvinvointivaltion sekä *kilpailukyvyyn* ylläpitämiseksi. Yrittäjyyttä ja yritysten uudistumiskykyä pyritään siis tukemaan erilaisin tukikeinoin, joista erilaiset innovaatiotuet ovat kasvavassa roolissa. Hallitusohjelman puhetavassa ”osaaminen” ja *osaamisen kehittäminen* katsotaan sellaisiksi keinoiksi, joiden avulla yritykset voivat lisätä mm. tuottavuuden kasvua. Tuottavuuden kasvu puolestaan on edellytys yritysten kilpailukyvyille globaaleilla maailmanmarkkinoilla. Puhuttaessa *osaamisen kehittämisestä* puhutaan myös sen välillisistä vaikutuksista hyvinvoinnin lisääntymiseen, työllisyyteen, kilpailukykyyn. Toisin sanoen, ”osaamispuheella” vaikutetaan yhteiskunnan tilaan ja sen suuntaan.

Hallitusohjelmassa (2007, 48) painotetaan uusien *ideoiden* hyödyntämisen ja uusien *teknologioiden käyttöön oton* merkitystä yritysten menestyksen edellytyksenä. Hallituksen yrityspolitiikkaa käsittelevässä luvussa painotetaan pienten ja keskisuurien yritysten toimintaedellytysten kehittämistä ja parantamista julkisin tukitoimin. Tavoitteesta toimia etenkin pk-yritysten hyväksi kertoo poiminta Vanhasen II hallituksen ohjelman yrityspolitiikasta: ”Erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten teknologiaperustaa, liiketoimintaosaamista ja tuottavuutta vahvistetaan.”(emt). Hallitusohjelman painotusten ja Sotaraudan &all (2001,14–15) *luovan jännitteen* elementin välillä voidaan havaita yhteys. *Luovan jännitteen* elementti painotti uudenlaisten ideoiden ja ajatusmallien käyttöön ottoa alueiden kilpailukyvyyn parantamiseksi. Luovan jännitteen elementtiä voidaan soveltaa niin uudenlaisen ajattelun kuin toimintamallien etsintään. Hallitusohjelmassa uusien teknologioiden käyttöönotto ja uusien ideoiden hyödyntäminen toteuttavat tutkimuskirjallisuuden näkemystä *luovan jännitteen* elementistä.

Julkiset tukitoimet ovat yksin riittämättömiä keinoja nostamaan pk-yrityksien joukosta ”uusia Nokioita”. Sotarauta & Mansikkamäki (2001) pitävät *inhimillisen pääoman* kehittämistä ja kasvattamista tärkeimpänä panostuksena yritysten tulevaisuuden kannalta. On loogista, että uusien ideoiden ja teknologioiden hyödyntäminen tuottavuuden kasvattamiseksi nostavat yritysten *inhimillisen pääoman* eli osaavan, innovatiivisen ja korkeasti koulutetun työvoiman merkitystä.

Seuraavassa hallitusohjelman poiminnassa konkretisoituu taloudellis-poliittinen puhe ja tämän tutkimuksen kannalta puheen keskeisin sanasto. Hallitusohjelman linjaus kilpailukyvyn ja tuottavuuden kasvusta, sekä sen kasvattamisesta innovaatiokyvyn avulla, perustuu kielellisesti *osaamiseen*.

”Hallitus vahvistaa talouden innovaatiokapasiteettia strategisilla osaamispanostuksilla valikoituihin kohteisiin, tukee osaamisen kehittymistä ja parantaa uuden riskipitoisen yritystoiminnan syntymisen ja kasvun edellytyksiä.”(Hallitusohjelma 2007, 13).

Edellä olevassa hallitusohjelman tavoitteessa on käytetty kahta *osaamissanaa*. *Osaamispanostuksilla* tarkoitetaan tässä yhteydessä julkisia ja yksityisiä tukitoimia, joilla pyritään lisäämään tutkimus- ja tuotekehitysrahoitusta korkeaa osaamista vaativilla aloilla. Kautosen & Kolehmainen (2001,77) mukaan vuosituhaten vaihteen aikaan harjoitettu *teknologiapolitiikka* hyödytti ensisijaisesti suuria yrityksiä ja korkean teknologian pk-yrityksiä. Matti Vanhasen II hallitus siirtyi harjoittamaan *innovaatiopolitiikkaa*, joka tukee erityisesti pieniä, suuren riskin omaavia yrityksiä. Riskipitoisen yritystoiminnan julkisen tukemisen taustalla vaikuttavat sekä työllisyyden lisääminen että uusien, omaperäisten innovaatioiden kuten toimintamallien, tuotteiden tai prosessien synnyttäminen (Ks. Sotarauta & Mustikkamäki 2001).

Innovaatiokapasiteetti ja *osaamispanostukset* ovat jälleen hyvä esimerkki siitä, miten taloudellis-poliittista retoriikkaa käytetään politiikassa ohjelmatasolla. Burken tropologiassa näitä käsitteitä voidaan tarkastella *metaforina* tai *synekdokeena*. *Osaamispanostus* on metaforana erikoinen, sillä *panostus* viittaa muun muassa siihen, miten ja minkä verran tuliseeseen voidaan laittaa panoksia. *Osaamispanostuksilla* Vanhasen II hallitus laittaa siis metaforisesti panoksia piippuun eli rahaa/julkisia varoja osaamiseen ja osaamisenkehittämiseen.

Synekdootisesti *osaamispanostuksilla* voidaan selittää *innovaatiokapasiteettia*. Summan (1998, 54–55) mukaan synekdokee tarkoittaa ajatustapana asioiden ymmärtämistä jonkin toisen, ’edustajan’ välityksellä. Synekdokee onkin osittain päällekkäinen metaforan (ja reduktion)

kanssa. Hallitusohjelmasta (2007, 13) poimituilla *innovaatiokapasiteetin* ja *osaamispanostuksen* metaforilla voidaan selittää toinen toistaan. Tutkimuksen retoriikanäkökulmaa käsittelevässä luvussa 2 esitin esimerkin kilpailukyvystä ja aluepolitiikasta *synekdoottisena termiparina*. Burken (1969, 509 GM) näkemyksiä soveltaen, asetan *innovaatiokapasiteetin* ja *osaamispanostuksen* muodostamaan ”synekdoottisen termiparin”. Termiparia voidaan tarkastella yksisuuntaisena vuorovaikutuksena kiinnittämällä (metonymian avulla) toinen tarkastelusuunta. Tarkasteltavaksi vuorovaikutukseksi jää *osaamispanostukset innovaatiokapasiteetin vahvistajina*. Burkelainen *osaamispanostusten* ja *innovaatiokapasiteetin* tarkastelu kertoo osaltaan ”osaamisen” merkittävyydestä hallitusohjelman tavoitteissa.

Hallitusohjelma jatkaa uusien *osaamissanojen* käyttöä nostamalla *osaamisen strategiana* hieman ylemmälle tasolle: ”Huippuosaamisstrategian osana luodaan tiede- ja teknologianeuvoston linjausten mukaisesti strategisia huippuosaamisen keskittymiä yhteistyössä yrityssektorin kanssa.”(Hallitusohjelma 2007, 13). Hallituksen tavoitteena on siis keskittää osaamista tietyille toimialoille ja myös alueille. Mutta millä perusteilla tehdään ero *osaamisen* ja *huippuosaamisen* välille? Entä miksi tietyistä alueista tehdään *osaamiskeskittymiä*? Kautonen & Kolehmainen (2001, 79) pitävät osaamiskeskittymien muodostumista *innovaatiopolitiikkana*. He jäsentävät alueellista innovaatiopolitiikkaa kahdesta eri näkökulmasta, nimeten toisen teknopolis-konseptiksi ja toisen oppivan talouden konseptiksi. Nämä konseptit ovat strategioita, jotka painottuvat ympäristönsä mukaan. Kautonen & Kolehmainen katsovat teknopolis-konseptin soveltuvan korkean teknologian sekä *osaamisintensivisten* alojen kehittämisen lähtökohdaksi, ja konsepti jo itsessään viittaa edellä mainittujen alojen yritysten maantieteelliseen keskittymään. Osaamiskeskittymät eivät synny itsestään, vaan ”teknologisesti tärkeiden yritysten houkuttelu ja sitominen alueeseen”(emt.) on ehdoton edellytys. Osaamisen kehittämiselle ja sen keskittämiselle luodaan tietoisesti sellaiset puitteet, että uusien innovaatioiden synty on mahdollista. Oppivan talouden konseptilla pyritään puolestaan perinteisten alojen yritysten uusiutumisen- ja innovaatiokyvykkyyden kehittämiseen.

Kautosen & Kolehmaisien (emt) esittelemän oppivan talouden konseptin taustalla vaikuttaa tavoite kaventaa uusien ja perinteisten toimialojen välistä kuilua. Perinteisten ja uusien toimialojen välille syntyvät kuilut saavat aikaan alueellisia eroja, kuten tutkimuskirjallisuuden analyysiluvussa tuotiin esille. Tämä johdattelee meidät aluepolitiikan pariin, sillä alueellisten hyvinvointierojen tasoittaminen julkisin toimin on vaativa ja kallis yhteiskunnallinen tehtävä. Yksi Matti Vanhasen II hallituksen (2007, 13) tavoitteista on kehittää osaamiskeskittymiä. *Osaamiskeskittymien* muodostuminen kasvattaa alueellista ja kansallista kilpailukykyä, mutta

samanaikaisesti osaamisen keskittyminen eriarvoistaa alueita. Alueiden eriarvoistumista ja hyvinvointieroja hallitus pyrkii tasoittamaan aluepolitiikalla, jonka työvälteenä se käyttää ”osaamisen kehittämistä” Kautosen & Kolehmainen oppivan talouden konseptin mukaisesti.

Hallitusohjelman (2007, 17) julkistalouden kestävyuden varmistamista käsittelevässä luvussa hallitus sitoutuu noudattamaan asettamaansa menosäästöä sekä siihen perustuvaa kehyspäästöä. Vakaviin rakennemuutoksiin ja tilanteen eheyttämistoimenpiteisiin hallitus varautuu muun muassa poikkihallinnollisin keinoin. Poikkihallinnollisilla keinoilla tarkoitetaan sitä, että hallitus voi suunnata esimerkiksi *äkillisten rakennemuutoksen alueille* julkista tukea eri hallinnon aloilta. Matti Vanhasen II hallituksen tavoitteena on siis tiukan talouskurin ylläpitäminen, jotta julkinen talous pysyisi kestäväällä linjalla. Julkistalouden näkökulmasta *osaamisen* ja innovaatioiden merkittävyyttä Suomen kansantaloudelle ja hyvinvoinnille todistaa hallitusohjelman linjaus koskien osakkeiden vuotuisia myyntituloja: ”Osakkeiden vuotuisten myyntitulojen ylittäessä 400 milj. euroa, voidaan ylityksestä enintään 25 prosenttia, kuitenkin enintään 150 milj. euroa käyttää kertaluonteisiin osaamisiin, innovaatioihin ja talouden kasvua edistäviin investointeihin kehyksen estämättä.” (emt.). Tiukasta budjetista huolimatta Matti Vanhasen II hallitus on valmis käyttämään kaudellaan vuosittain maksimissaan 150miljoonaa euroa ylimääräistä osakkeista saatua tuloa *osaamisen, innovaatioiden ja talouden kasvun* kehittämiseksi. Kyse on merkittävästä lisärahaa, sillä kehykseen on jo itsessään budjetoitu varoja talouden kasvua, osaamista ja innovaatioita edistäviin investointeihin. Hallitusohjelman retoriikka kertoo siitä, että *osaamisen* edistäminen katsotaan yhteiskunnallisesti erittäin tärkeäksi.

Osaaminen on läsnä myös koulutusta koskevissa linjauksissa. Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman (2007, 28) koulutuspoliittisissa tavoitteissa kerrotaan, että elinkeinoelämän *osaamistarpeeseen* vastataan koulutusjärjestelmää kehittämällä. Osaamis-, koulutus- ja työelämän tarpeisiin vastaaminen on haasteellista ammatti- ja väestörakenteen muutoksen vuoksi. Etenkin korkeakoulutuksen kehittäminen vastaamaan laadullisesti ja määrällisesti elinkeinoelämän ja yritysten tarpeita on koulutuspoliittinen ongelma. Kyse on koulutuksen ja elinkeinoelämän vaatimusten kohtaanto-ongelmasta. Hallitusohjelmassa pyritään selkeyttämään ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välistä tehtäväjakoja siten, että saavutetaan kansainvälinen *huippuosaamisen* taso ja alueellisesti vahvat korkeakoulukokonaisuudet. Hallitusohjelmassa huomioidaan myös *osaamisen* ja sen ylläpidon merkitys aikuisväestön keskuudessa. Osaamista painottava koulutuspolitiikka suuntautuukin nuorten *osaamistason* lisäämisen lisäksi enenevässä määrin aikuisväestön *oman osaamisen tason* ylläpitoon ja kehittämiseen erilaisten

kouluttautumismahdollisuuksien kautta (emt). Aikuisväestön osaamisen kehittäminen katsotaan hallitusohjelmassa tärkeäksi muun muassa *muutostilanteissa*.

Maatalouspolitiikan osalta voidaan todeta, että ”osaamisen” painottaminen näkyy myös tällä poliittikalohkolla. Hallitusohjelman (2007, 34) mukaan luonnon- ja elintarvikealan tutkimustoiminta muodostaa tärkeän osan *osaamiseen* ja *innovaatioihin* perustuvassa kehittämisstrategiassa. Hallituksen kehittämisstrategiaan luonnon- ja elintarvikealan osalta kuuluu maatalousyrittäjien *liiketoimintaosaamisen* kehittäminen, jotta tulevaisuudessakin Suomea ja suomalaisia tuotteita voidaan viedä kansainvälisille markkinoille.

”Osaaminen” on mukana myös puolustuspolitiikan tavoitteissa. Hallituksen puolustuspoliittiset tavoitteet liittyvät Pohjoismaiden kanssa harjoitettavaan yhteistoimintaan. Suomen roolin vahvistamiseen osana pohjoisten alueiden yhteistoiminta-alueetta käydään taloudellisen toiminnan ja *osaamisen edistämisen* kautta: ”Hallitus toimii aktiivisesti Suomen roolin vahvistamiseksi pohjoisten alueiden taloudellisessa toiminnassa ja osaamisessa.”(Hallitusohjelma 2007, 7).

“Hallituksen tavoitteena on, että jokainen voi osallistua osaamisensa ja kykyjensä mukaan työtä tekemällä yhteiskunnan rakentamiseen. Tavoitteena on tukea tuottavuuden nousua ja työvoiman saatavuutta... Työntekijöiden korkea osaaminen, luovuuteen kannustava ilmapiiri, työhyvinvointi ja toimivat työmarkkinat ovat tärkeitä kansallisia menestystekijöitä.”(Hallitusohjelma 2007, 58).

Edellä olevassa hallitusohjelman (2007, 58) lainauksessa on viitteitä suomalaisen yhteiskunnan arvomaailmasta. Hallitusohjelma sanoo, ”että jokainen voi osallistua osaamisensa ja kykyjensä mukaan” yhteiskunnan rakentamiseen. Tulkitsen hallitusohjelman tarkoittavan tällä sitä, että koulutustaustasta riippumatta jokaisen tulisi tehdä työtä ja siten kantaa kortensa kekoon yhteiskunnallisen hyvän eteen. Samassa lainauksessa korostetaan *korkean osaamisen* sekä *toimivien työmarkkinoiden* merkitystä kansallisena menestystekijänä. Mielestäni tämä lainaus osoittaaakin epäsuhtan suomalaisessa yhteiskunnassa. Työntekoa arvostetaan, mutta *korkeaa osaamista* vaativaa työtä ja sen tekijää vielä enemmän.

Hallitusohjelman (2007, 25) mukaan aluekehittämisen lähtökohtana on alueiden *omaehtoiseen kehittämiseen perustuva erikoistuminen*. Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman aluekehittämistavoitteet ovatkin lähtökohtaisesti yhdenmukaiset alueiden kehittämislain 602/2002

tavoitteiden kanssa. Kuten luvussa 4 huomasimme, *osaamissanoja* löytyi vuoden 2002 alueiden kehittämislaita. Vanhasen II hallitusohjelmassa *osaaminen* ja erikoistuminen, alueiden välinen verkottuminen ja toimijoiden välinen yhteistyö ovat keskeisiä aluekehittämisen tavoitteita. Lainsäädännön aluekehittämiseksi asettamia tavoitteita ja päämääriä on kuitenkin viety Vanhasen II hallitusohjelmassa hieman pidemmälle. Ohjelma asettaa aluepolitiikan painopisteiksi *osaamisen* ja *työvoiman* sekä *elinkeino- ja yritystoiminnan*.

Hallitusohjelman analyysi osoittaa, että ”osaaminen” on vakiinnuttanut paikkansa poliittisessa puhunnassa. Hallitusohjelmassa ”osaamisella” ja sen kehittämistarpeella perustellaan poliittisia toimenpiteitä, joita ei välttämättä muuten pystyttäisi uskottavasti perustelemaan. Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa *osaamista* ja sen merkitystä yhteiskunnan kehitykselle korostetaan useilla eri politiikan osa-alueilla, aina *innovaatiopolitiikasta puolustuspolitiikkaan*.

”Osaaminen” ei ole suoranaisesti taloudellis-poliittista retoriikkaa. ”Osaaminen” ei konkreettisesti ilmennä yritysmaailmaa, mutta sitä käytetään taloudellis-poliittisen retoriikan kanssa. Tarkoitan tällä sitä, että poliittisessa puheessa osaamissanoja yhdistetään taloutta ja yritysmaailmaa koskevien käsitteiden kanssa. ”Osaaminen” voi toimia taloudellis-poliittisena kielenä, kun se on jonkin ”yritysmaailman” sanan etu- tai jälkiliitteenä. Hallitusohjelman analyysi osoittaa useassa eri otteessa, että ”osaamista” ja osaamissanoja käytetään taloudellis-poliittisen puheen rinnalla määrittelemään ja perustelemaan poliittisia tavoitteita.

Hallitusohjelman analyysi kertoo aluepoliittisen retoriikan tilasta. Alalukujen 4.3.1 ja 4.3.2 yhteenvedon sanottakoon, että *kilpailu-* ja *osaamissanat* ovat vakiinnuttaneet paikkansa osana aluepoliittista puhetta. Sotaraudan & all (2001) *alueiden kilpailukykyyn kahdeksan elementtiä* yhdessä luvun 3 tutkimuskirjallisuuden analyysin annin kanssa kertovat aluepoliittisessa puheessa tapahtuneista siirtymistä. Tutkimuskirjallisuuden huomioidut suomalaisesta aluepolitiikasta ja alueiden kehittämisen tulevaisuudesta näkyvät Matti Vanhasen II hallituksen linjauksissa. Tutkimuskirjallisuuden ja hallitusohjelman välillä olisi voinut olla vielä selkeämpi yhteys eri näkökulmasta tarkasteltuna. Hallitusohjelma politiikkaohjelmana toimii kuitenkin suomalaisen aluepolitiikan muutosten sekä aluepoliittisen puhutavan dokumentoijana. Esimerkiksi uudenlainen työnjako eri politiikkalohkojen välillä oli selvästi havaittavissa hallitusohjelmasta. *Innovaatio-, elinkeino- ja aluepolitiikan* tavoitteita koskevissa linjauksissa hallitusohjelman puhe sijoitti erilaisia alueiden kehittämistä koskevia toimintoja ja painotuksia sujuvasti kaikkien edellä mainittujen politiikkalohkojen alle. Havainto tukee muun muassa Linnamaan (2004, 74) näkemystä *alue-* ja

elinkeinopolitiikan välisen rajan hämärtymisestä.

Vanhasen II hallituksen ohjelmassa käytettiin taloudellis-poliittista puhetapaa. Tutkimus kävi läpi hallitusohjelman ja analysoi ohjelman retoriikkaa *kilpailu- ja osaamissanojen* näkökulmasta. Seuraavassa alaluvussa selvitetään siirtykö hallitusohjelman puhetapa toimeenpanoon eli Uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvitykseen. Sijoittamisselvityksen analyysissä tarkastelen, että miten hallitusohjelman politiikkalinjaukset ja tutkimuskirjallisuuden anti näkyvät selvityksessä. Analyysin tavoite on vastata tutkimuskysymykseen eli siihen, miten ohjelmaretoriikka siirtyy toimeenpanoon.

4.4 Aluepoliittinen retoriikka Uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvityksessä

Alueellistamisen kielen perustermistö muodostuu talous- ja yritysmaailman sanoista ja termeistä: alueellistamisen tavoitteet ovat vahvasti sidoksissa alueiden välisten erojen kaventamiseen (alue-)talouden ja yritysmaailman toimintaedellytyksiä kehittämällä. Jotta voidaan puhua alueellistamisen kielestä, pelkkä talous- ja yritysmaailman sanastojen soveltaminen eri riittä. *Osaamista* ja *kilpailua* käytetään retorisesti hyväksi läpi Vanhasen II hallitusohjelman ja kyseiset sanat eri muotoineen esiintyvät myös alueiden kehittämisen ja alueellistamisen diskurssissa. Uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvityksen analyysissä osoitetaan *osaamisen* merkittävyys yhtenä arvioinnin kriteerinä ja päätöksenteon perusteena. Alueellinen kehittäminen nojaa *erikoisosaamiseen*, jolla tavoitellaan alueen kilpailukyvyyn vahvistamista sekä kansallisesti että kansainvälisesti.

Uuden lääkealan keskuksen perustaminen oli osa Matti Vanhasen II hallituksen asettamia alueellistamistavoitteita. Alueellistaminen eli valtion hallinnon työpaikkojen hajasijoittaminen on ollut keskeinen aluepolitiikan harjoittamisen väline suomalaisessa aluepolitiikassa yli ajan. Alueellistamistoimenpiteiden ensisijaisena tavoitteena on kaventaa alueiden välisiä eroja, joita syntyy esimerkiksi alueiden elinkeinorakenteiden vaihtelusta. Kautosen & Kolehmainen (2001,79) mukaan alueiden välisten ”kuilujen” paikkaaminen aluepolitiikalla on suuri ja kallis tehtävä. Matti Vanhasen II hallitus on alueellistamisen ongelmista huolimatta pyrkinyt toiminnallaan kaventamaan näitä eri toimialojen ja eri alueiden välille syntyneitä kuiluja. Alueellistamista ja alueiden välisten erojen kaventamista kuvattiin (Vanhasen II hallitusohjelmassakin) ”hyvinvoinnin jakamiseksi”.

Uuden lääkealan keskuksen perustaminen ja siten Lääkelaitoksen alueellistaminen pääkaupunkiseudulta toteuttaa hallituksen tavoitetta alueiden välisestä tasa-arvosta. Lääkelaitoksen alueellistamistoimet vaikuttavat suhteellisesti enemmän sijoituspaikkakuntaan: alueellistamisella on ennen kaikkea työllisyyttä, työpaikkoja ja (alueen) elinkeinorakennetta koskeva ulottuvuus. Sotaraudan & Mustikkamäen (2001, 15) mukaan *instituutiot* ovat yksi alueiden kilpailukyyn kahdeksasta elementistä, jolloin Lääkelaitoksen kaltaisen viraston alueellistamisella on merkittävä pienen kaupunkiseudun *alueellista kilpailukykyä* lisäävä vaikutus. Mitä enemmän erilaisia instituutioita alueella sijaitsee sitä enemmän niiden välillä on yhteistyötä. Instituutioiden keskinäinen yhteistyö ja sen toimivuus edesauttavat alueellista kehitystä.

Lääkelaitos on Sosiaali- ja Terveysministeriön hallinnon alainen virasto, joka tavoitteena on edistää väestön terveyttä ja turvallisuutta harjoittamalla lääkkeiden, terveydenhuollon laitteiden ja tarvikkeiden sekä verivalmisteiden valvontaa. Se valvoo myös lääkkeiden ja laitteiden tutkimusta, valmistusta, jakelua, markkinointia sekä käytön turvallisuutta. Lääkelaitos työllistää 200 henkilöä, joista lääke- ja laitevalvonnassa työskentelee 165 ja hallinto- ja tukipalveluissa 35 henkilöä. Organisaatiossa on viisi osastoa: yleinen, valvonta-, myyntilupa-, lääketurvaosasto sekä terveydenhuollon laitteet ja tarvikkeet. (<http://www.laakelaitos.fi/>). Uuden lääkealan keskuksen perustaminen koskee Lääkelaitoksen lisäksi Lääkehoidon kehittämiskeskus Rohtoa. Lisäksi lääkehuollon tehtävien uudelleen organisointi koskettaa muutamia muita terveydenhuollon virastoja (TEO, STTV, STAKES ja KTL) (Sijoittamisselvitys 2008, 7).

Uuden lääkealan sijoittamisselvitys on toteutettu sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannota (Sijoittamisselvitys 2008, 8). Sijoittamisselvityksen laatijaksi STM kutsui professori, emerita Liisa Turakan, jolla oli tukenaan alueellistamisselvityksen taustaryhmä. Selvityshenkilön tehtävänä oli laatia alueellistamislainsäädännön (Laki valtion yksikköjen ja toimintojen sijoittamista koskevasta toimivallasta, 362/2002) mukainen selvitys lääkealan sijoitusvaihtoehdoista. Toimeksiannon mukaisesti uuden lääkealan keskuksen sijoittamisvaihtoehdot olivat Oulu tai Kuopio. Selvityksen tarkoituksena oli laatia perusteltu sijoittamisehdotus sekä alueellistamisen toimeenpanosuunnitelma. Turakan tuli myös huomioida tarkastelussaan alan muutos- ja tulevaisuusnäkymät, keskeisten toimijoiden ja instituutioiden välinen yhteistyö, alan *osaaminen* molemmilla sijoituspaikkakunnilla sekä arvioida alueellistamisen hyötyjä ja haittoja Oulun ja Kuopion välillä (Sijoittamisselvitys 2008, 10). Toisin sanoen, selvityksessä arvioitiin toimeksiannossa määriteltyjen sijoittamispaikkakuntien soveltuvuutta uuden lääkealan keskuksen sijoituspaikaksi pääkaupunkiseudun sijaan.

4.4.1 Sijoittamisselvitys ja kilpailu

Taloudellis-poliittisen kielen yleistyessä myös kilpailumetaforat ja -sanat yleistyivät ja levisivät yhteiskunnallisen muutoksen myötä kaikille politiikkalohkoille. Lääkelaitoksen alueellistamisessa *kilpailutilanteeseen* viittaavat sanat/metaforat kohdistuvat sijoittamispaikkakuntien ja niiden ominaisuuksien välille. Sijoittamispaikkakunnat kilpailevat keskenään olemassa olevilla aluetaloudellisilla sekä julkisten ja yksityisten palveluiden ominaisuuksillaan. Keskinäisten ominaisuuksien vertaaminen kilpailutilanteessa puetaan lääkelaitoksen alueellistamisen yhteydessä kaupunkien *kilpailukykyyn* vertaamiseksi. Selvityshenkilö Liisa Turakan raportissa (2008) alueiden kilpailukykyistä puhutaan suoraan ainoastaan arvioitaessa mahdollisen sijoittamisen muita henkilöstövaikutuksia: ”Kulttuuri-, liikunta, ja muut vapaa-ajan harrastusmahdollisuudet ovat molemmissa kaupungeissa monipuoliset ja kilpailukykyiset.” (emt. 24)¹. Sijoittamispaikkakuntien *kilpailukykyisyyttä* sekä niiden alueellisia ominaisuuksia vertaillaan pääasiassa termien *osaaminen* ja *kehitys* kautta. Kahden kaupungin, Oulun ja Kuopion, välinen *kilpailutilanne* vaikuttaa selvityksen taustalla, mutta kaupunkien keskinäistä paremmuutta arvioidaan muiden kuin *kilpailumetaforien* ja *sanojen* avulla.

Muutos hyvinvointivaltiosta kilpailuvaltioksi on vakiinnuttanut asemansa yhteiskunnassamme ja vaikuttanut yleiseen diskurssiin. Kilpailuperusteinen ajattelu on löydettävissä lähes kaiken toiminnan taustalta. Kilpailuun perustuva ajattelu on vakiintumisensa myötä myös jalostunut. Nyt poliittisessa puheessa keskitytään muun muassa osa-alueisiin, joilla ylläpidämme ja parannamme kykyämme vastata *kasvavaan kilpailuun*. Uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvityksessä kilpailumetaforat, ja laajemmin kilpailuvaltion taloudellis-poliittinen kieli, eivät näy diskurssissa suoraan. Otetaan esimerkki. Lääkealan keskuksen sijoittamisselvityksessä arvioidaan, että ”Kuopion yliopiston koulutuspainotukset soveltuvat paremmin lääkealan keskuksen ydintehtävien edellyttämään osaamistarpeeseen.”. Kilpailuretoriikka puetaankin *osaamis-* ja

¹Näen Turakan suorittamassa sijoittamisselvityksen henkilöstövaikutusten arvioinnissa yhtäläisyyttä burkelaisen retoriikkanäkemyksen kanssa. A Grammar of Motives –teoksessa Burke (1969, xvii – xviii GM) määrittelee laajassa mielessä retoriikaksi kaikki ne tavat, jotka sisältävät jaottelua ”teiksi ja meiksi”. ”Te – me” jaottelua puolestaan ilmentää teon tai tekotavan suuntaaminen tietylle henkilölle tai hyödyttää jotain osapuolta. Lääkelaitoksen alueellistamisen vaikutuksissa sekä Lääkelaitoksen että Lääkehoidon kehittämiskeskus Rohdon henkilökuntaan on selkeä burkelainen te versus me –jaottelu. Lääkelaitoksen ja Rohdon henkilökunnat muodostivat vahvan alueellistamista vastustavan ”me” – henkisen rintaman sosiaali- ja terveysministeriön ja hallituksen muodostaessa ”te” –osapuolen.

kehityspuheeksi, joiden kautta kuitenkin pyritään vahvistamaan yhteiskunnan kykyä vastata kasvavaan kilpailuun sekä valtion pysymistä kauttaaltaan *kilpailukykyisenä*. Toisin sanoen, kilpailuun viittaavat sanat ovat vähentyneet poliittisesta puheesta, mutta kilpailuperusteinen ajattelu on yhä läsnä.

Sijoittamisselvityksestä (2008) löytyy useita kehitysmetaforia ja -sanapareja: *aluekehitys, kehitysvaikutus, työllisyyskehitys, alueen kehitys, kehittämysyksikkö, kehittämistehtävä, kehittämishanke* ja *kehittymispotentiaali*. Lääkelaitoksen sijoittamisselvityksen analyysin perusteella *kehitys* toimii retorisen argumentaation viitekehystenä hyvin samalla tavalla kuin *kilpailu*. Kehityssanat voidaan myös nähdä osana kilpailun viitekehystä, sillä motivaatio kehittämiseen kumpuaa usein kilpailusta. Kehittämällä voidaan esimerkiksi pyrkiä lisäämään kilpailuetua ja -kykyä suhteessa muihin toimijoihin.

Sijoittamisselvityksessä *kehittymispotentiaalilla* viitataan alueellisen *osaamisrakenteen* mahdollisuuksiin. ”Osaaminen” on läheisesti liitoksissa kehittymispotentiaaliin, sillä laajan ja monipuolisen osaamisrakenteen omaavan alueen kehittyminen on todennäköisempää sekä tehokkaampaa. Lisäksi laajalla osaamisrakenteella voidaan saavuttaa skaala- ja synenergiaetuja. Sijoittamisselvityksessä (2008, 12) Kuopion seudun *osaamisklusterin kehittymispotentiaali* on sidoksissa alueen lääkealan yrityksiin ja laitoksiin sekä *hyvinvointiosaamiseen* profiloituneeseen yliopistoon.

Kehittämisen, ja uuden lääkealan keskuksen perustamisen, taustalta on puolestaan löydettävissä taloudellis-poliittiselle retoriikalle ominaisia tavoitteita. Uuden lääkealan kehittämistehtävien ”...tavoitteena on tehokkaan, turvallisen ja taloudellisen lääkehoidon edistäminen.” (sijoittamisselvitys 2008,7). Taloudellis-poliittinen retoriikka kilpailuvaltioajatteluineen siis vaikuttaa lääkealan kehittämisen taustalla. Onko lääkealan tehtävien turvallisen, hyvän ja asiallisen hoitamisen mukaista se, että toiminta on lisäksi tehokasta ja taloudellista? Todennäköisesti lääkealalla tehtävät hoidettaisiin ihmislähtöisemmin ja omistautuneemmin ilman tarvetta kiinnittää huomiota tehokkuuden ja taloudellisuuden edistämiseen. Tämä on erittäin hyvä esimerkki siitä, miten hyvin taloudellis-poliittinen retoriikka on läsnä alalla, jossa aikaisemmin (tai ainakin periaatteessa) on vallinnut hyvinvointivaltiolähtöinen ajattelutapa.

Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman analyysissä nousi esiin yllättävä havainto. Hallitusohjelman poliittisena tavoitteena oli rakentaa Suomea *teknologiyhteiskunnasta* kohti *osaamis- ja palveluyhteiskuntaa*. Tässä yhteydessä kysyinkin, että mitä *hyvinvointi- ja kilpailuyhteiskuntien* käsitteille oli tapahtunut. Vertailemalla sijoittamisselvityksen tavoitetta

tehokkaasta, turvallisesta ja taloudellisesta lääkehoidon edistämisestä hallitusohjelman tavoitteeseen *osaamis- ja palveluyhteiskunnan* rakentamisesta, nähdään että tavoitteiden välillä on omanlaistansa ristiriitaa. Sijoittamisselvityksen tavoite on hyvin tyypillinen *kilpailuyhteiskunnalle* ja taloudellis-poliittiselle retoriikalle. Toimeenpanotasolla taloudellis-poliittinen sanasto on vahvasti läsnä *kilpailuyhteiskunnan viitekehysineen*. Ohjelmatasolla katsetta käännetään jo tulevaisuuteen ja mahdolliseen muutokseen kohti *osaamis- ja palveluyhteiskuntaa*.

Lääkealan kehittäminen tapahtuu alueellistamistoimenpiteen kautta, jonka kehykset on määritelty alueellistamislainsäädännössä sekä hallitusohjelmassa. Sijoittamisselvityksessä (2008,10) alueellistamisen *kehitysvaikutuksia* on arvioitu *alueellisten, toiminnallisten, taloudellisten ja henkilöstöön* liittyvien tekijöiden avulla. Uuden lääkealan keskuksen perustamispäätös on niin laillisesti kuin päätöksentekomenettelyn perusteella riippuvainen sijoittamisselvityksen tuloksesta. Sijoittamisselvitys puolestaan perustelee tuloksensa alueellistamisprosessin mahdollisiin kehitysvaikutuksiin sijoituspaikkakunnalla. *Kehitysvaikutus-metafora* on näin ollen keskeinen sijoittamisselvityksen ja siten myös sosiaali- ja terveysministeriön päätöksenteon tuloksen kannalta. Kehitysvaikutus-metaforassa kiteytyy *kehityksen* positiivinen konnotaatio ja *vaikutus* tuo miellelyhtymän kehityksen arvioinnista. Toisin sanoen, sijoittamisselvityksessä arvioidaan millaisia (positiivisia) vaikutuksia (alueellistamisella) kehityksellä on sijoittamispaikkakunnille.

Turakka käyttää *kilpailusanastoa* melko vähän Uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvityksessä. Tutkimuksen kannalta kiinnostava havainto on, että erilaiset *kehityssanat/termit* esiintyvät *kilpailusanastoa* useammin. Lisäksi Turakan tapa käyttää *kehityssanoja* korosti ”kehitystä” sijoittamisen perusteluna hänen vertaillessaan alueellistamisen vaikutuksia aluetalouden, toiminnan ja henkilöstön näkökulmista.

4.4.2 Sijoittamisselvitys ja osaaminen

”Alueellistaminen tulee toteuttaa alueiden olemassa olevia vahvuuksia ja osaamista hyödyntäen ja tukien siten, että sijoittamisessa otetaan huomioon olemassa olevat osaamis- ja toimintokeskittymät. Alueellisia vaikutuksia on arvioitu sekä aluetalouden näkökulmasta että osaamisklusterin kehittämispotentiaalin kannalta.”(sijoittamisselvitys 2008, 12).

Uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvityksessä *osaaminen* on sijoittamispaikkakuntien arvioinnin keskeinen tekijä. Kuten edellä olevasta lainauksesta voimme havaita, *osaamissanoja* on käytetty kahdessa lauseessa kolmesti. Sijoittamisselvityksen linjaus alueellistamisen toteuttamisesta *olemassa olevia vahvuuksia ja osaamista hyödyntämällä* on yhdenmukainen aluekehittämislainsäädännön kanssa. Vuoden 1993 Laissa alueiden kehittämisestä painotettiin *alueiden omaehtoista kehittämistä* ja vuoden 2002 laissa korostettiin *osaamisen merkitystä alueiden kilpailukyvyille*. Sijoittamisselvityksen huomiot alueellistamisen toteuttamisesta ovat samansuuntaiset myös tutkimuskirjallisuuden analyysin ansin kanssa. Tutkimuskirjallisuudessa (esim Lemola 2006) todettiin *alueellisen keskittämisen* painotus. Yllä oleva lainaus Uuden lääkealan sijoittamisselvityksestä tukee tutkimuskirjallisuudessa esitettyä alueellisen keskittymisen trendiä käytännön toimeenpanossa. Selvityshenkilö Turakka huomioi selvityksessä muun muassa *osaamis- ja toimintokeskittymät* sekä *osaamisklusterin kehittämispotentiaalin*, mikä kertoo alueellisten keskittymisen painottamisesta käytännön tasolla. Eli tutkimuskirjallisuudessa eritetyt arviot alueellisesta keskittämisestä ovat siirtyneet osaksi suomalaisen aluepolitiikan myös toimeenpanossa.

Aluepoliittisessa retoriikassa osaamismetaphorat *osaamisrakenne*, *osaamiskeskittymä* ja *osaamisklusteri*² esiintyvät hyvin pitkälti toistensa synonyymeina. Alueelliseen *osaamisrakenteeseen* viitataan usein juuri *osaamiskeskittymänä* tai *osaamisklusterina*. Hyvänä esimerkkinä tästä toimii sijoittamisselvityksen (2008, 13) arvio Kuopion *osaamisklusterin* kehittämispotentiaalista. Selvityksen mukaan ”Alueellistamisen tulee sekä tukea että hyödyntää alueella jo olemassa olevaa osaamis- ja toimintorakennetta sekä edistää kohdealueen osaamisklusterin kehittämistä.”. ”Osaamisen” painottaminen ja erilainen osaamissanaston käyttö kertovat niiden olevan olennainen osa sijoittamisselvityksessä käytettyä aluepolitiikan ja alueellistamisen kieltä.

²Klusteri voidaan määritellä keskenään sidoksissa olevien yritysten ja julkisten yhteisöjen muodostamaksi yhteistyöelimeksi, joka tuottaa kaikille osapuolille osoitettavissa olevaa hyötyä (Osaamiskeskusohjelma 2009). Osaamisklusteri voidaan muodostaa vähintään kahden eri alueella sijaitsevan osaamiskeskuksen toisiaan täydentävistä osaamisaloista. Esimerkiksi Kuopion koordinoimaan Hyvinvoinnin osaamisklusteriin kuuluvat lisäksi Helsinki, Tampere ja Oulu. Osaamisklustereissa yritykset, yliopistot, ammattikorkeakoulut, tutkimuslaitokset, teknologiakeskukset ja eri rahoittajatohot toimivat keskeisinä yhteistyötahoina.

Metaforina sekä *kehittymispotentiaali* että *osaamisklusteri* ovat taloudellis-poliittisen retoriikan alaisia. Metaforat ovat talousretoriikan evoluution tuloksia muun muassa siitä syystä, että ne ovat riippuvaisia alueen yritysten ja laitosten tieteellisestä sekä taloudellisesta menestyksestä. Jotta osaamisklusterin muodostavilla toimijoilla on mahdollisuus kehittyä eli ne omaisivat kehittymispotentiaalia, niiden tulee olla taloudellisesti kannattavia. Taloudellisesti kannattavalla tarkoitan tässä sitä, että niillä täytyy olla tarpeeksi paljon tieteellistä tietotaitoa. Tieteellisellä tietotaidolla voidaan viedä eteenpäin esimerkiksi tutkimus- ja tuotekehitystä, minkä taloudellinen arvo on mitattavissa. Toisin sanoen, osaamisklustereiden syntymisen, menestymisen sekä kehittymisen taustalta on löydettävissä markkinavoimia. Kilpailuvaltio perustuu markkinoille ja markkinat puolestaan kysynnän ja tarjonnan laille. Osaamisklusteri syntyy, tai se perustetaan, markkinaperusteisesti vastaamaan tarvetta. Osaamisklusterin rakenteen on oltava tarpeeksi laaja ja/tai spesifi riittävän *kehittymispotentiaal*in aikaansaamiseksi

Kuopio on keskittänyt voimavarojaan *hyvinvointiosaamiseen* ja menestynyt kansallisella mittapuulla varsin hyvin. Seuraavassa sijoittamisselvityksen (2008,13) lainauksessa huomataan, miten selvityshenkilö Turakka painottaa korostetusti Kuopion ”osaamista” suhteessa Oulun seutuun:

”Kuopion on profiloitunut hyvinvointiosaamisen kaupungiksi. Se on aktiivisesti mukana kansallisessa osaamiskeskustoiminnassa, jossa sen painopisteinä ovat lääkekehitys ja HealthBio-kokonaisuudet. Kuopion yliopistossa ja sen lähipiirissä Kuopion tiedepuistossa on useita lääkealan osaamiskeskittymiä, joiden osaamista lääkealan keskuksen toiminnassa voidaan hyödyntää sekä myös toimintoja joiden kehittymistä lääkealan keskuksen sijoittamisen Kuopioon arvioidaan tukevan.” (Sijoittamisselvitys 2008, 13).

Esitellessään Kuopion osaamisen painottumista Turakka luo *osaamiseen tasoja*. Osaamisen tasoilla tarkoitan sitä, että Turakka luettelee Kuopion kansallista ansioitumista yleiseltä tasolta yksityiskohtaisempaan. Kansallista *osaamiskeskustoimintaa* voitaisiin pitää tässä ylimpänä tasona, *hyvinvointiosaamiseen* profiloitumista toisena ja lääkealan *osaamiskeskittymiä* kolmantena osaamisen tasona. Mitä ajan takaa näillä tasoilla? Olen sitä mieltä, että esittelemällä Kuopion seudun *osaamista* eräällä tavalla jaottelemalla sitä tasoihin, Turakka pyrkii todistamaan ja oikeuttamaan Kuopion *kilpailuedun* suhteessa Ouluun. Lisäksi osaamisen painottaminen on sijoittamispaikkakuntia arvioitaessa ensisijaisen tärkeää, sillä uusi lääkealan keskus on korkeasti koulutettua ja osaavaa työvoimaa tarvitseva virasto.

Selvityksestä käy ilmi, että Kuopion seudulla on Oulua kattavampi lääkealan yritysten verkosto. Kuopion alueella toimii kolmisenkymmentä bio- ja lääkealan yritystä, jotka työllistävät

yhteensä noin 400 ihmistä. Edellä olevan lainauksen mukaan Kuopion tiedepuiston alaisuudessa toimii useita lääkealan *osaamiskeskittyviä*. Sijoittamisen kannalta suojelemaan yritystoiminnan lisäksi uuden lääkealan keskuksen sijoitusta Kuopioon puoltaa myös valtakunnallisten tutkimusyksiköiden, kuten Eviran, Kansanterveyslaitoksen ja VTT:n toiminta paikkakunnalla. Toisin sanoen, Kuopion seudulla on Oulua laajempi *lääkealan toimijoiden ja instituutioiden verkosto*. Sijoittamisselvityksen arviot Kuopion kattavammasta *instituutio- ja toimijaverkostosta* noudattelevat Sotaraudan &all (2001, 14–15) tutkimusta. Instituutiot, yritykset ja verkostoihin kuuluminen muodostavat kolme *Alueiden kilpailukyvyyn kahdeksasta elementistä*. Selvityksessä käytetään Sotaraudan &all tutkimuksen käsitteistöä sijoittamispaikkakuntien ominaisuuksia tarkasteltaessa.

Turakka (2008, 16) argumentoi, että ”Lääkealan keskuksen sijoittamisen arvioidaan Ouluun verrattuna myös paremmin tukevan Kuopion alueella jo olemassa olevan osaamisrakenteen kehittymistä”. Turakan argumentissa havaitaan tutkimuskirjallisuudessa esitetty alueellinen keskittyminen. Alueellistamistoimilla tuetaan erilaisten toimintojen keskittymistä ja toteutetaan ohjelmaperusteisen EU:n alue- ja rakennepolitiikan toteutumista. Kuopiosta halutaan rakentaa *hyvinvointiosaamisen* keskittymä, joka ylittää huipulle niin kansallisessa kuin kansainvälisessä vertailussa. Lääkelaitoksen alueellistaminen siis tukee ensisijaisesti alueellisen kilpailukyvyä kehittämistä ”osaamisen” keskittämisen kautta. Tutkimuksen havainnot ovat linjassa niin Sotaraudan &all (2001) ajatusten kuin tutkimuskirjallisuuden analyysin (esimerkiksi Lemola (2006), Linnamaa (2004)) kanssa.

Kuopion ja Oulun koulutustarjontaa arvioivassa osuudessa Turakka (2008, 20–21) tarkastelee molempien alueiden yliopistoja sekä niiden painopistealueita. Selvityksessään Turakka toteaa molempien sijoituspaikkakuntien täyttävän lääkealan keskuksen koulutustarpeet sekä sen, että alueiden korkeakoulut kykenevät ”tuottamaan” tarpeeksi *osaavia* ja korkeasti koulutettuja työntekijöitä uuden lääkealan keskuksen tarpeisiin. Koulutusnäkökohdista katsottuna sijoituspaikkakuntien välille ei pystytä tekemään selkeää eroa. Tutkimuksen havainnot kertovat taloudellis-poliittisen retoriikan vakiintuneisuudesta, sillä korkeakoulujen tehtäväksi asetetaan ”osaavien työntekijöiden tuottaminen”. Tässä yhteiskunnallisesti tunteita kuumentavassa kysymyksessä kyseenalaistetaan suomalaisten korkeakoulujen tehtävä sivistystä lisäävänä ja tutkimuksen tekemänä instituutiona. Korkeakoulutus nähdään *yritystoimintana*, jota harjoitetaan taloudellis-poliittisella retoriikalla.

On hyvä kysyä, miten hyvin Turakka onnistuu osaamisanaston ja ”osaamisen” käytössä hänen tavoitteessaan vakuuttaa sosiaali- ja terveysministeriö jommankumman

sijoituspaikkakunnan paremmuudesta. Selvityksestä on luettavissa, että Turakka puhuu Kuopion osaamisrakenteen puolesta toimeksiannossa asetettujen ehtojen myötä. Todellisuudessa yhteiskuntamme ”osaaminen” on keskittynyt pääkaupunkiseudulle, josta lääkehoidon ja -kehittämisen osaamista jaetaan pienemmälle kaupunkiseudulle alueellistamalla. Onkin perusteltua kysyä, että onko Kuopio Lumijärven (1983, 7) mukaisesti ”korkeamman osaamisen alue” Lääkelaitoksen tapauksessa? Ulkoistaako sosiaali- ja terveysministeriö Lääkelaitoksen Helsingistä Kuopioon, josta löytyy lääketieteen ja biotekniikan tutkimusta, osaamista ja valmis verkosto? Onko Lääkelaitoksen siirto ”puhtaasti” aluepoliittinen teko, jolla pyritään vahvistamaan aluekeskusohjelman tavoitteiden mukaisesti Pohjois-Savon maakuntaa yhtenä kaupunkiseutuna? Entä mitä alueellistamisella saavutetaan? Vaikka Kuopio on profiloitunut hyvinvointiosaamiseen ja alueella on lääkealan osaamiskeskittymiä, on fakta, että Kuopion *kilpailukyky* ja *osaamistaso* ovat alhaisempia pääkaupunkiseutuun verrattuna. Tässä mielessä aluepolitiikka, jolla pyritään kehittämään alueiden kilpailukykyä, sotii *osaamisen* itseisarvoa vastaan. Samalla voidaan pohtia, mikä on alueellistamisen kokonaisvaikutus *kilpailukyvyyn* ja *osaamisen* näkökulmasta. Alueellisesti niin kilpailukyky kuin osaamisen taso todennäköisesti nousevat, mutta kukaan ei pysty arvioimaan alueellistamisen kokonaiskansantaloudellisia vaikutuksia.

Sijoittamisselvitys toimii itsessään eräänlaisena vastauksena edellä esittämiini kysymyksiin, sillä Turakka käyttää *osaamista* varsin tehokkaasti hyväkseen liittäen puheensa vallassa olevaan todellisuuteen ja sen rakennetta määrittäviin argumentteihin. Turakan argumentit eivät ole ristiriidassa yhteiskunnassa vallitsevan aluekehittämisajattelun kanssa, vaan hän itse asiassa vahvistaa näkemystä *osaamisesta aluekehitystä ohjaavana sekä tukevana nimittäjänä*. Osaamisen keskittyminen ja korkean osaamisen vaatimus eivät johdu pelkästään kulloisestakin taloudellisesta tilanteesta, vaan ne ovat vallitsevia aluepoliittisen toiminnan periaatteita. Alueellisen keskittymisen traditio voidaan Jauhiaisen ja Niemenmaan (2006, 88–89) mukaan ajoittaa alkaneeksi 1960-luvun puolivälissä. Puoluepoliittiset näköalamerot saivat aikaan suomalaisen aluepolitiikan erityispiirteen eli toisaalta heikoimmin kehittyneiden alueiden tukemisen ja toisaalta alueellisen keskittymisen tukemisen kasvavien kaupunkiseutujen muodossa. Kuten tutkimuskirjallisuuden analyysissä tuotiin esille, Suomen liittyminen Euroopan unionin jäseneksi ja jäsenyyttä edeltäneet aluepoliittisen lainmuutokset ovat vahvistaneet keskittymisen tukemista. Sijoittamisselvityksessä käytetty *osaamissanasto* ja ”osaamisen” painottaminen kertovat siitä, että alueellista keskittymistä perustellaan *osaamisen kehittämisellä* ja sitä myötä myös *alueellisen kilpailukyvyyn* takaajana.

Turakan oma kanta alueellistamiseen näkyy ehkä parhaiten hänen arvioissaan sijoittamisen henkilöstövaikutuksia. Hän toteaa, että sekä lääkelaitoksen että lääkehoidon

kehittämiskeskus Rohdon henkilöstön keskuudessa siirtymishalukkuus Kuopioon tai Ouluun on varsin alhaista. Koska henkilöstön siirtymishalukkuus on lähes olematonta, Turakan (2008, 17) mukaan lääkevalvonnan *ydinosaaminen* vaarantuu. Etenkin *kokemusperäisen osaamisen* siirtäminen koetaan haasteelliseksi tehtäväksi mahdollisen alueellistamisen konkretisoituessa. Lääkelaitoksen alueellistamiskeskustelussa juuri henkilöstöpolitiikka sai osakseen paljon kritiikkiä niin kansalaisten kuin poliittisen päättäjien taholta. Uuden lääkealan keskuksen henkilöstöltä vaaditaan vähintään alemmaa korkeakoulututkintoa *toimintojen korkeaa osaamista* vaativan luonteen vuoksi. Alueellistamisen henkilöstövaikutusten osalta Turakka (emt.) esittää Kuopion koulutusmahdollisuuksien toteuttavan paremmin lääkealan keskuksen *osaamistarpeita*. Selvityshenkilö Turkakka esittää Kuopiota sijoittamispaikkakunnaksi, vaikka hänen tiedossaan on, että osaamisen turvaamisen ja henkilöstöpolitiikan näkökulmasta sijoittamispäätös itse asiassa vaarantaa lääkehuollon turvallisuutta.

Lääkelaitoksen henkilöstön siirtymishaluttomuus selittyy pitkälti sijoittamisselvityksen (2008) luvussa 5.3 käsiteltyyn muuttoliikkeeseen ja sen motiiveihin. *Inhimillisen pääoman* merkitys on korostunut ihmisten hyvinvoinnissa ja erilaiset toimijoiden sosiaalisiin verkostoihin kohdistuvat muutospainet saattavat kohota merkittäväksi päätöksentekoa ohjaaviksi elementeiksi. Tällä tarkoitan sitä, että yhteiskunnassamme *sosiaaliset verkostot* ovat tärkeitä, ja toimijat pitävät niistä kiinni jopa taloudellisen hyvinvoinnin mahdollisesti heikentyessä. Sijoittamisselvityksen perusteella Lääkelaitoksen henkilökunta onkin haluton työperäiseen maassamuuttoon erityisesti sosiaalisista syistä: perhe, asunto ja omaa *osaamista* vastaava todennäköinen työllistyminen pääkaupunkiseudulla pidättävät lääkelaitoksen henkilökunnan ”lähtöalueellaan”.

”Otaen huomioon alueiden vahvuudet ja osaamiskeskittymät sekä niiden kokonaisvaltainen hyödynnettävyys lääkealan keskuksen toiminnassa Kuopiolla on Oulua paremmat edellytykset toimia lääkealan keskuksen sijoituspaikkana.” (Sijoittamisselvitys 2008, 16).

Lääkelaitoksen sijoittamisselvityksessä verrattiin Oulun ja Kuopion alueita mahdollisina lääkealan keskuksen sijoittamispaikkakuntina. Nyt jos ajatellaan Lääkelaitoksen sijoittamista edellä mainittujen vaatimusten valossa, niin Kuopion seutu täyttää kilpailukykyisen alueen kriteerit bio- ja lääketieteen osa-alueella. Alueelta löytyy dynaaminen ja korkeatasoinen bio- ja ympäristötieteisiin painottunut yliopisto, innovatiivinen ilmapiiri sekä teknologista osaamista yrityssektorilta. Reija Linnamaahan (2004, 22) viitaten, luvussa 3.2 esittelemieni alueellisen vetovoimatekijöiden perusteella, Lääkelaitoksen sijoittaminen Kuopion seudulle julkisena organisaationa tukisi alueen kehittymistä. Kasvu lisää kasvua.

Sijoittamisselvityksen analyysi osoittaa sen, että ”osaaminen” ja osaamissanat ovat eri muodoissaan keskeisesti läsnä 2000-luvun aluepoliittisessa päätöksenteossa. Sijoittamisselvityksestä käy myös ilmi, että päätöksentekoprosessi mukaillee Sotaraudan & all (2001) jaottelua alueiden kilpailukyvyyn kahdeksasta elementistä. Turakka tarkastelee mahdollisen alueellistamisen alueellisia, organisatorisia ja taloudellisia vaikutuksia huomioiden Sotaraudan & all teorian alueellisten kilpailukyvyyn elementeistä. Selvityksessä analysoidaan muun muassa sijoituspaikkakuntien *instituutioiden ja toimijaverkon* laajuutta, lääkealan *yrityksiä, toimintaympäristöä ja infrastruktuuria* sekä Kuopion ja Oulun *imagotekijöitä*. Analyysin perusteella voitaisiin kärjistetysti sanoa, että Uuden lääkealan perustamisen sijoittamisselvitys on laadittu Sotaraudan & all *Alueiden kilpailukyvyyn kahdeksan elementtiä* tutkimuksen pohjalta.

Sijoittamisselvityksen runsas *osaamissanojen* käyttö tukee *osaamisen painotuksen* lisääntymistä suomalaisessa aluepolitiikassa. Selvityksen analyysi antaa samansuuntaisia tuloksia niin hallitusohjelman kuin tutkimuskirjallisuudessa esitettyjen näkökulmien kanssa. Verrattaessa Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman tavoitetta kehittää Suomea kohti *osaamis- ja palveluyhteiskuntaa* sijoittamisselvitykseen aluepolitiikan toimeenpanona voidaan sanoa, että sijoittamisselvitys toteuttaa hallitusohjelman ajatuksia *osaamista painottavasta yhteiskunnasta*. ”Osaaminen” kattaa ison osan Uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvityksessä käytetystä kielestä ja sanastosta. ”Osaaminen” on toimeenpanevassa tekstissä enemmän esillä kuin ”kilpailu”. Kuten Alasuutari (2004) totesi tutkimuskirjallisuussosiossa esille tuodussa lainauksessa, uudenlainen puhetapa edeltää yhteiskunnallista siirtymää ja lainmuutos vakiinnuttaa niin puhetavan kuin muutoksen. Niin Vanhasen II hallituksen ohjelmassa kuin sen toimeenpanossa käytetty uudenlainen voimakkaasti ”osaamiseen” painottuva sanasto viittaa muutokseen/siirtymään yhteiskunnassa. Myös aluepoliittisen lain muutos vuonna 2002 selittää osaltaan ”osaamisen” käyttöä sekä poliittisissa linjauksissa että toimeenpanossa. Alueiden kehittämissa 602/2002 ”osaaminen” oli merkittävässä roolissa muun muassa lain tavoitteiden ja erityisohjelmien tavoitteiden ja sisällön määrittelyssä.

Osaamisen ja kilpailun lisäksi erilaiset *kehittämissanat* ovat läsnä aluepoliittisessa puheessa. Kehittäminen onkin vahva motivaation lähde alueellistamiseen. Lääkelaitoksen sijoittamisselvityksessä (2008,7) todetaan, että lääkehuollon kehittäminen osana terveydenhuoltoa ja terveystalvuelujärjestelmää toimii lähtökohtana uuden lääkealan keskuksen perustamiselle. Lääkehuollon kehittämisellä siis pyritään kansallisen terveydenhuollon ja terveystalvuelujärjestelmän kehittämiseen ja parantamiseen. Perustettavan lääkealan keskuksen toimintoihin lukeutuu tutkimus- ja kehittämistehtäviä lääketurvallisuuden, -huollon ja -hoitoprosessien sektoreilla. *Kehittämistehtävän* kautta tavoitellaan tässä kontekstissa yhtenäisempää linjaa sosiaali- ja terveysministeriön alaisten

lääkehuollon laitosten sisällä. Lisäksi uuden lääkealan keskuksen perustamisella haetaan PARAS-hankkeen mukaista dynaamisuutta ja selkeyttä sosiaali- ja terveysministeriön alaisen laitoksen hallintointiin. Lääkehuollon *kehittämisellä* ja sen *kehittämistehtävällä* pyritään saavuttamaan turvallisuuden ja hoitoprosessien korkeampi taso lääkealalla. Sijoittamisselvityksen (2007) mukaan täytyy perustaa uusi yhdellä paikkakunnalla sijaitseva laitos, jotta lääkealaa voitaisiin kehittää keskitetysti halutulla tavalla.

Sijoittamisselvityksessä todettiin, että Kuopion hyvinvointiosaamisen keskittymä koostuu lääkealan innovaatiokykyisistä yrityksistä sekä terveys- ja biotieteisiin painottuneesta yliopistosta. Alueellistamalla Lääkelaitoksen ja Rohdon osaksi Kuopion seudulla jo vaikuttavaa osaamiskeskittymää, hallitus ja erityisesti sosiaali- ja terveysministeriö pyrkii vahvistamaan *osaamisen kehittymistä*. Keskittämällä lääkealan toimijat ja toiminnot yhdelle alueelle (eli valikoituun kohteeseen) hallitus (2007,13) toteuttaa ”innovaatiokapasiteetin strategista osaamispanostusta” lunastaen myös oman ohjelmansa linjauksia. Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman linjaukset niin alueiden kehittämisestä kuin kilpailukyvyn ja tuottavuuden kasvusta ovat yhdensuuntaiset uuden lääkelaitoksen sijoittamisselvityksen ehdotuksen kanssa.

Sosiaali- ja terveysministeriön päätös siirtää Lääkelaitos voidaan yhdestä näkökulmasta perustella halulla vaikuttaa Kuopion seudun työllisyyteen. Pohjois-Savon alueella Varkauden seutu julistettiin Valtioneuvoston päätöksellä äkilliseksi rakennemuutosalueeksi lokakuun alussa vuonna 2008 (Sijoittamisselvitys 2008,12). Mitä huonommin alueella menee taloudellisesti ja mitä heikommin se sijoittuu kilpailutilanteessa sitä enemmän aluepoliittisia toimenpiteitä tarvitaan tilanteen korjaamiseksi/tasapainottamiseksi. Sitä, että vaikuttiko Varkauden seudun nimeäminen äkilliseksi rakennemuutosalueeksi Uuden lääkealan keskuksen perustamiseen Kuopioon, ei voida suoraan analyysiaineistoista lukea. Vanhasen II hallituksen ohjelman (2007, 13) linjaus ”Aluepoliittisia toimia tehostetaan erityisesti vaikeista rakennemuutoksista kärsivillä alueilla.” antaa näin kuitenkin olettaa. Lisäksi Varkauden seudun nimeäminen rakennemuutosalueeksi osuu ajallisesti (lokakuu 2008) sellaiseksi, että nimeäminen hyödytti Kuopion asemaa kilpailussa sijoittamispaikkakuntana.

Alueellistaminen on ollut aluepoliittisten tavoitteiden toteuttamisen muoto. Alueiden väliset erot ovat kasvaneet aina 1990-luvulta lähtien. Valtionhallinnon uudistaminen ja hallinnon alueellistaminen ovat osittain tapahtuneet samaan aikaan: uuden lääkealan keskuksen tapauksessa tarkastellaan myös, miten lääkealan hallintoa voitaisiin uudistaa ja tehostaa keskitetysti. Sosiaali- ja

terveysministeriön näkemys oli samanaikaisesti uudistaa lääkealan hallintoa ja alueellistaa toiminnot hallitusohjelman alueellistamistavoitteiden ja -painotusten mukaisesti joko Ouluun tai Kuopioon. Matti Vanhasen sinivihreän hallituksen aikana hallintoa on kehitetty suuntaan, joka mahdollistaa elinkeinoelämän toimintaedellytysten parantamisen. Aluehallinnon uudistamisessa hallitus pyrkii karsimaan päällekkäisyyksiä sekä selkeyttämään hallinnon prosesseja. Hallinnon uudistuksessa tavoitteena on viedä päätöksenteko mahdollisimman lähelle kansalaisia, jolloin saavutettaisiin mahdollisesti kestävämpi sopimusrakenne. Hallitusohjelman (2007, 26) mukaan “Siirretään kehittämispoliittista toimivaltaa kansanvaltaiseen ohjaukseen.”. Toisin sanoen, alueiden kehittämistä koskevaa poliittista päätös- ja toimivaltaa siirretään hallintouudistuksilla lähemmäs kansalaisia. Aluehallinnon viranomaisten, kuten maakunnan liittojen, merkitys alueiden kehityksen suuntaajina kasvaa.

Jauhiainen ja Niemenmaa (2006, 113) tuovat hyvin selkeästi esiin kantansa koskien alueellistamista. Valtion hallinnon työpaikkojen hajasijoittaminen pääkaupunkiseudun ulkopuolelle on heidän mukaansa suurta ja kallista toimintaa, jolla pyritään kaventamaan alueiden välisiä hyvinvointieroja. Samansuuntaisia ajatuksia esittivät muun muassa Kautonen & Kolehmainen (2001). Heidän argumentointinsa taustalta on löydettävissä ajatus, jonka mukaan alueellistamisen kautta harjoitettava alueiden välisen tasa-arvon lisääminen on turhaa. Alueellistamistoimenpiteet ovat turhia siinä mielessä, että sillä hoidetaan toisaalla olevan ongelmaa. Kuten tutkimuksen luvun 3 alueiden kehittämisen historian tarkastelusta muistamme, ongelma, joka aiheuttaa alueiden välisiä kehittyneisyseroja on hyvin pitkälti riippuvainen alueiden elinkeino- ja osaamisrakenteen vaihteluista. Alueiden elinkeino- ja osaamisrakenteiden muoto puolestaan liittyy läheisesti historiaan. Joillekin alueille on aikanaan syntynyt tietyn tyyppistä elinkeinonharjoittamista, joka vaikuttaa edelleen alueen yrityskenttään ja osaamisen rakenteeseen.

Allekirjoitan Jauhiaisen ja Niemenmaan sekä Kautosen ja Kolehmaisen esiin nostamat alueellistamisen hättävaihtukset. Alueellistamistoimista syntyviä kustannuksia on vaikea selvittää kokonaisuudessaan ja voidaan vain esittää arvioita. Pidän mahdollisena, että alueellistamisen kustannukset ovat suuremmat kuin siitä koituvat alueellista kilpailukykyä, työllisyyttä ja aluetaloutta edistävä hyödyt. Alueellistamisella on kuitenkin kiistatta positiivinen vaikutus sijoituspaikkakuntaan ja sen kehitykseen. Alueellistamisen alueellisia positiivisia kehitysvaihtuksia pidetään poliittisesti niin suurina, että alueellistamisen mahdolliset negatiiviset vaikutukset siedetään. Alueellistamisen negatiiviset vaikutukset ovat useimmiten taloudellisia eli alueellistamisesta syntyy kansantaloudellisia kustannuksia. Burkelaisittain voitaisiin todeta, että alueellistamisen

kehitysvaikutukset ovat positiivisia, mutta näkökulmaa muuttamalla kehitysvaikutukset saattavatkin olla jotain aivan muuta. Todellisuus näyttäytyy erilaisena eri perspektiivistä tarkasteltuna.

Sekä Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa että uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvityksessä käytettiin runsaasti kilpailu- ja osaamissanoja. Kilpailun osalta *kilpailukyky* esiintyi selkeästi eniten, mutta osaamissanojen joukosta kärkipaikalle ei voida selkeästi asettaa yhtä sanaa tai metaforaa. Analyysin perusteella tärkeiksi osaamissanoiksi voidaan nimetä *osaaminen*, *osaamisen keskittymä* ja *osaamisrakenne*. Tutkimusaineistossa kilpailu ja osaaminen esiintyivät toisiaan täydentävästi, eikä kilpailusanojen, kuten *kilpailukyvyyn*, käyttö poissulkenut osaamissanojen samanaikaista käyttöä. Päinvastoin, tutkimushavaintoni on, että kilpailua ja osaamista käytetään aluepoliittisessa retoriikassa usein samanaikaisesti. Näyttääkin siltä, että osaaminen täydentää kilpailumetaforin rakennettua *kilpailun viitekehystä*.

Ohjelmasta toimeenpanoon –luvun analyysin perusteella tutkimuskirjallisuus on yksi mahdollinen lähde uudenlaiseen puhetapaan. Selvityksessä Uuden lääkealan keskuksen perustamisesta käytettiin niin hallitusohjelmassa kuin tutkimuskirjallisuudessa käytettyä sanastoa. Sotaraudan & all (2001) tutkimuksen *alueiden kilpailukyvyyn kahdeksan elementtiä* näkyivät vahvasti sijoittamisselvityksen arvioinnissa. Kuopiota ja Oulua arvioitiin hyvin pitkälti Sotaraudan & all (2001, 14–15) määrittelemien kilpailukyvyyn elementtien kautta. Näiden *kahdeksan elementin* ja sijoittamisselvityksen väliltä erityisen selkeä yhteys löytyi *instituutioiden, verkostojen, yritysten/toimijoiden ja imagon* elementtien muodossa.

5. Pohdinta

5.1 Aluepolitiikan puhettavat

Jos 1990-luvun alun talouden avautuminen, globalisaatio ja talouslama olivat käännekohta kilpailuvaltioajattelulle, kilpailumetaforille ja niiden käytön yleistymiselle poliittisessa argumentaatiossa, niin samankaltainen käännekohta osaamisen painottamiselle ja osaamismetaforien leviämiseksi oli vuosituhaten vaihteen teknologiabuumi. Kososen (2001, 109) mukaan 2000-luvun alun taloudellista kehitystä määritteli globaali yhdentyminen ja kilpailu. Kilpailuun vastaaminen edellytti alueellisilta toimijoilta kilpailukykyä kehittämistä laaja-alaisesti. Kilpailukykyä kehittämisen työkaluina toimivat tieto, osaaminen, oppiminen sekä kyky vastata muutoksiin.

Tutkimuksen analyysien tavoitteena oli löytää vastauksia tutkimuskysymyksiin eli siihen, 1) onko suomalaisessa aluepolitiikassa tapahtunut muutosta ja, että 2) onko aluepoliittisessa puheessa on tapahtunut kielellisiä muutoksia. Analyysien kautta osoitettiin, että taloudellis-poliittinen kieli on hyvin voimakkaasti läsnä alueiden kehittämistä koskevassa tutkimuskirjallisuudessa, aluepoliittisessa lainsäädännössä sekä poliittisessa retoriikassa. Retorinen analyysi osoitti taloudellis-poliittisen kielen valta-aseman lisäksi sen, että *kilpailun*, joka esiintyy aluepoliittisen toiminnan motivaattorina, rinnalle on noussut *osaaminen*. Kilpailun pysytellessä edelleen tärkeimpänä alueellisen kehittämisen taustatekijänä, ”osaaminen” on noussut välineeksi, jolla toteutetaan kilpailun edellytyksiä.

Miten puheen tai kielenkäytön muutos tapahtuu? Yksi mahdollinen selitys puheen kielelliseen muutokseen löytyy Burken (1969) filosofisista lausumista. Aluepolitiikan kielioppiin alkuperäisesti talouden kieliopista lainattu kilpailukyky-termi on esimerkki burkelaisen näkemyksen mukaisesta filosofisten lausumien aikasidonnaisuudesta (Burke 1969, XVI GM). Kilpailukyky-termi saa aluepolitiikan kieliopin alaisessa filosofisessa lausumassa erilaisen merkityksen kuin esimerkiksi yritysmaailman kieliopin alla. Kilpailukyky on yhdistetty erilaisiin asiayhteyksiin ja -sisältöihin, jotka varioivat ajassa. Kilpailukyky 1990-lukulaisessa aluepolitiikan kontekstissa saa erilaisen merkityssisällön kuin 2000-luvulla. Retoriikan analysoimisessa onkin mielenkiintoista, miten puhujat pyrkivät tilanteen mukaan ”venyttämään” käsitteitä. Asettamalla oudolta tuntuvan sanan uuteen ympäristöön he kykenevät luomaan uusia diskurssin kehyksiä. Pohtimalla tutkimuksen analyysilukujen antia huomaamme, aluepoliittisessa retoriikassa esimerkiksi ”kilpailukyky” ovat juuri tällainen venytetty käsite. Se on otettu aluepoliittiseen diskurssiin toisaalta ja täytetty

merkityksillä, joita niissä ei aikaisemmin ole ollut. Tätä ilmiötä voidaan selittää Burken (emt) *metafora*-troopilla. Metaforilla voidaan tehdä kielellisiä laajennuksia ja siten venyttää/muokata sanojen ja käsitteiden saamia merkityksiä. Kilpailukyvyn kaltaisten termien käyttö ja niiden metaforiset laajennukset luovat omalta osaltaan uudenlaista aluepoliittista retoriikkaa.

Luvun 3 tulokset kertovat kilpailun viitekehyksen ja käsitteiden käytön muutoksesta aluepolitiikassa. Tutkimuskirjallisuutta koskevassa tarkastelussa osaamis- ja kilpailumetaforat loistavat poissaolollaan. Käyttämässäni tutkimuskirjallisuudessa painotuttiin tarkastelemaan aluepolitiikan kehitysvaiheita lähinnä 1960-luvulta 1990-luvulle. Tutkimuskirjallisuus siis tarkasteli aikaa, jolloin suomalaista aluepolitiikka aloitettiin harjoittamaan ja kehittämään systemaattisesti. On loogista, että osaaminen ja kilpailu esiintyivät tutkimuskirjallisuudessa enenevässä määrin 1990-luvulta 2000-luvulle siirryttäessä. Tuona aikana talouden avautumisesta ja globaalista talouskehityksestä tuli suomalaisten elämään ja yhteiskuntaan vaikuttavaa todellisuutta. Esimerkkinä tästä tutkimuskirjallisuudessa ilmenneestä kielellisestä muutoksesta toimivat Jauhiainen ja Niemenmaa (2006), jotka käyttivät teoksessaan kilpailumetaforia tarkastellessaan talouden avautumisen vaiheita ja vaikutusta suomalaiseen alueiden kehittämiseen. *Osaamis- ja kilpailusanaston* käyttö tutkimuskirjallisuudessa oli sidoksissa 1990- ja 2000-luvun aluepolitiikan tarkasteluun ja kuvaukseen. Havainto kertoo siitä, että sanaston ja puhettavan muutos toimi avaimena myös yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin.

Tutkimuksen luku 4 jatkaa ”kilpailun” ja ”osaamisen” käsitteiden tarkastelua suomalaisessa aluepolitiikassa. Tämän osion tavoitteena oli löytää vastaus siihen, miten osaamista ja kilpailua käytetään (alue-)poliittisessa päätöksenteossa sekä poliittisissa linjauksissa. Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma (2007) toimitti tutkimuksessa kansallisen poliittisen puheen indikaattorin virkaa ja uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvitys (2008) konkreettista sovellusta poliittisesta päätöksenteosta. Havaintojeni perusteella totean, että niin Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa kuin lääkealan keskuksen sijoittamisselvityksessä esiintyy runsaasti osaamis- ja kehityssanoja sekä sanapareja. Analyysissä esitetyt esimerkit tukevat myös sitä, että osaamis- ja *kehityssanasto* liittyvät läheisesti kilpailun viitekehykseen. Tutkimuksen taustaoletusten näkökulmasta juuri poliittisessa puheessa käytetty *kehitysretoriikka* oli yllättävää. ”Kehitystä” käytettiin ”kilpailun” ja ”osaamisen” tavalla poliittisten toimenpiteiden ja päätösten perusteena. Tutkimusaineistossa siis toteutetaan taloudellis-poliittista retoriikkaa tukeutumalla osaamisen, kilpailun ja kehityksen käsitteisiin. Havainto tukee oletuksia taloudellis-poliittisen puheen valta-asemasta sekä kielellisestä muutoksesta suomalaisessa aluepolitiikassa. Lisäksi Ohjelmasta toimeenpanoon -luvun analyysin anti viittaa siihen, että uudenlainen ”osaamista” painottava puhetapa on *tulossa*. Mahdollisuus

yhteiskunnalliseen muutokseen osaamispuheen jälkeen on olemassa: yksi Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman tavoitteista oli siirtyminen *osaamis- ja palveluyhteiskuntaan*.

Tutkimus kysyi myös, että 3) miten retoriikka siirtyy? Tutkimushavaintojeni mukaan aluepolitiikka on politiikkalohko, joka ottaa vaikutteita niin tutkimuskirjallisuudesta kuin yleisestä kielellis-poliittisesta ilmapiiristä. Aluepoliittinen tutkimus tapahtuu nykyisyyden ja tulevaisuuden rajapinnassa, jolloin tutkimuskirjallisuudessa esiintyvä puhetapa voi saada uudenlaisia vaikutteita. Tutkimuksen luvussa 4 esittelemäni Markku Sotaraudan &all. (2001) alueellisen kilpailukyvyn kahdeksan elementtiä ovat havaittavissa sekä Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmasta että Uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvityksestä. Tämä on kiinnostava havainto siinä mielessä, että hallitusohjelmassa ja etenkin sijoittamisselvityksessä Sotaraudan &all. ajatukset alueiden kilpailukyvyistä ovat selkeästi näkyvillä. Sotaraudan vuonna 2001 ilmestyneen tutkimuksen vaikutus on havaittavissa muun muassa hallitusohjelman alue- ja elinkeinopoliittisissa linjauksissa. Uuden lääkealan keskuksen sijoittamisselvityksen laatija Turakka puolestaan sovelsi alueiden kilpailukyvyn kahdeksaa elementtiä niin sisällöllisesti kuin käsitteistöltään arvioidessaan sijoittamispaikkakuntien ominaisuuksia ja edellytyksiä. Voidaankin päätellä, että 1)joko Sotaraudan tutkimusta arvostetaan kansallisella tasolla tai 2) Sotaraudan tutkimuksesta (2001) on ehtinyt kulu tarpeeksi aikaa (hallitusohjelma on laadittu vuonna 2007 ja uuden lääkealan sijoittamisselvitys vuonna 2008). Tuolla aikavälillä *alueiden kilpailukyvyn kahdeksan elementtiä* on sisältöineen sekä käsitteineen ehtinyt siirtyä poliittiseen puheeseen ja sulautua pysyväksi osaksi suomalaista aluepoliittista puhuntaa.

Poliittisen kielen muutosta voidaan kuvata kolmivaiheiseksi. Ensin 1) yritysmaailmaan nousi uudenlainen retoriikka, joka 2) siirtyi viiveellä valtiolliseen politiikkaan ja hallitusohjelmiin. Sen jälkeen 3) tämä kieli levisi muihin poliittisiin sektoreihin, myös alueiden kehittämiseen sekä aluepoliittiseen lainsäädäntöön. Havaintojeni perusteella poliittisen kielen muutokseen liittyy myös käsitteiden epäpolitisointi. Aluepoliittisia päätöksiä perustellaan vetoamalla kilpailun tai osaamisen kaltaisiin termeihin, ja näihin termeihin nojaavalla puheella oikeutetaan poliittisia toimenpiteitä. Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmasta löytyy juuri tällaista puhuntaa, jossa lukijalle luodaan mielikuvia *kilpailukyvyn, globaalin talouden tai talouskasvun* synnyttämisestä poliittisten toimenpiteiden vaatimuksesta. On syytä muistaa, että talouskasvu tai kilpailukyky eivät itse asiassa vaadi mitään. Ihmiset puheen takana ovat niitä, jotka vaativat toimenpiteitä.

Työni tarkoitus ei ollut pyrkiä antamaan täydellisen kattavaa kuvaa suomalaisessa aluepolitiikassa ja alueiden kehittämisessä käytetystä retoriikasta. Kilpailu- ja osaamissanat muodostavat vain pienen, mutta mielenkiintoisen osan puheesta, jolla aluepolitiikkaa toteutetaan. Tutkimukseni ansiona pidän sitä, että tutkimusaineistoni ja sen analyysi havainnollistavat suomalaisen aluepolitiikan harjoittamisen keskeisintä käsitteistöä, aluepolitiikan ilmiöitä sekä sen tavoitteita. Analyysi osoitti, että taloudellis-poliittisella puheella harjoitetaan 2000-luvun aluepolitiikkaa.

5.2 Suomalainen aluepolitiikka muutoksessa

Kuten edellä on todettu, tutkimus tarkasteli suomalaisessa aluepolitiikassa ja aluepoliittisessa kielessä tapahtuneita muutoksia. Kilpailu- ja osaamissanojen kautta tapahtunut tutkimuskirjallisuuden, aluepoliittisen lainsäädännön, ohjelma- ja toimeenpanoretoriikan tarkastelu osoitti, että taloudellis-poliittinen kieli on omaksuttu suomalainen aluepoliittinen puheeseen. Taloudellis-poliittisten käsitteiden omaksumisen lisäksi kyseisten käsitteiden ja termien merkityssisältöjä on laajennettu retorisin keinoin. Yrity maailmasta peräisin olevia käsitteitä on laajennettu kielellisesti muun muassa *metaforilla*. Aikaisemmin aluepoliittiselle puhetavalle vieraat käsitteet on mukautettu kielellisillä laajennuksilla aluepolitiikan kenttään sopiviksi. Uusilla termeillä, käsitteillä ja sanastolla luodaan uudenlaista aluepoliittista retoriikkaa.

Suomalaisessa aluepolitiikassa tapahtuneet muutokset ovat vuorovaikutteisessa suhteessa aluepoliittisiin lainmuutoksiin. Tutkimuskirjallisuuden analyysi osoitti, että suurimmat aluepoliittiset murrokset tai taitekohdat ovat ajoitettavissa lainsäädännön muutoksien kanssa. Merkittävimmät lainmuutokset suomalaisessa aluepolitiikassa ovat olleet lait yksi (1966), kolme (1975) ja kuusi (1993). Jauhaisen & Niemenmaan (2006, 97) mukaan ensimmäinen aluepoliittinen laki aloitti aktiivisen aluepolitiikan ajan ja kolmas laki laajensi aluepolitiikan kenttää, erityisesti teollisuuspolitiikan suuntaan. Kuudes aluepoliittinen laki puolestaan mahdollisti ohjelmaperusteisen aluepolitiikan harjoittamisen. Käytännössä kuudes aluepoliittinen laki sovitti suomalaisen aluepolitiikan yhtenäisemmäksi Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan tavoitteiden kanssa. Laki alueiden kehittämisestä 1135/1993 yhdistettynä talouden avautumiseen,

globalisaatiokehitykseen ja syvenevän integraatioon avasi Suomelle oven Euroopan unioniin. Vuoden 1993 lainmuutos oli käännteentekevä.

Alasuutari (2004) on sanonut, että uudenlainen puhetapa edeltää yhteiskunnallista siirtymää. 1980-luvun aikana Suomi siirtyi talouden avautumisen seurauksena suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen, joka toi mukanaan uudenlaisen taloudellis-poliittisen kielen ja puhetavan. Alun perin yritysmaailmasta omaksuttu puhetapa levisi politiikassa lohkolta toiselle, myös aluepolitiikkaan. Puhetavan muutos vaikutti suomalaisen yhteiskunnan muutokseen 1990-luvun alun laman vauhdittamana. Sanaston muutos toimi avaimena paradigman muutokseen hyvinvointiyhteiskunnasta kilpailuyhteiskuntaan. Ja tätä muutosta on ryhdytty ja vankistettu lainmuutoksilla. Aluepolitiikassa murrosvaihe osuu kuudenteen aluepoliittisen lain muutokseen.

Tutkimuskirjallisuuden analyysin perusteella suomalaisen aluepolitiikan erityispiirteisiin kuuluu sen lakiperusteisuus (ks. Jauhiainen ja Nimenmaa 2006). Lisäksi suomalaisen aluepolitiikalle erityistä ovat sen kaksi painopistettä, joista toinen keskittyy alueiden väliseen tasavertaisuuteen ja toinen kasvukeskuksien tukemiseen eli alueelliseen keskittymiseen. Nämä 1960-luvun puoluepoliittisista eroista alkunsa saaneet kaksi linjaa ovat säilyneet suomalaisessa aluepolitiikassa ja aluepoliittisessa puheessa. Havaintojeni mukaan EU-jäsenyyden ja lainmuutosten myötä aluepoliittinen painotus on siirtynyt alueellisen keskittymisen tukemiseen, mutta alueiden välisten kehityserojen tasaaminen ja tasa-arvo ovat edelleen vahvasti läsnä aluepoliittisessä diskurssissa.

Aluepoliittiset lainmuutokset ja suomalaisen aluepolitiikan tavoitteiden sovittaminen EU:n alue- ja rakennepoliittisiin linjauksiin ovat pirstaloittaneet suomalaista aluepolitiikkaa ja alueiden kehittämistä. Tutkimuskirjallisuuden (Esim. Linnamaa, 2004) mukaan alueiden kehittämistä ja aluepoliittisia toimenpiteitä toteutetaan muun muassa innovaatio- kaupunki- ja elinkeinopolitiikan alla. Aluepolitiikan muuttaminen ohjelmaperusteiseksi laajensi sen sferääriä erityisohjelmien kautta. Suomalaisen aluepolitiikan kuudennesta laista alkanut muutosten sarja ilmenee vanhojen ja uusien alueiden kehittämiskäytäntöjen rinnakkaiselona. Aluepolitiikassa pidetään yhä yllä tasavertaisuuden ja kasvukeskusten kehittämisen teemoja, mutta niiden tavoitteita toteutetaan muiden politiikkalohkojen kuin aluepolitiikan kautta. Suomalaisessa aluepolitiikassa eletään tässä mielessä transition aikaa.

Miten hyvin tutkimus vastasi tutkimuskysymyksiin ja tutkimukselle asetettuihin tavoitteisiin? Tutkimuskirjallisuutta analysoiva luku pystyi osoittamaan ja selvittämään suomalaisen aluepolitiikan merkittävimmät murroskohdat. Tutkimuskirjallisuuden tarkastelu havainnollisti myös

uudenlaisen puhettavan, yhteiskunnallisen siirtymän ja lainmuutosten välistä yhteyttä. Lisäksi analyysi huomioi aluepolitiikan sisällöllisiä muutoksia eli sen, miten aluepolitiikka on muuttunut. Tutkimuskirjallisuuden analyysin perusteella voidaan sanoa, että aluepolitiikan tavoitteena on 1970-luvun puolivälistä lähtien ollut *alueiden tasavertaisuus*. 1980-luvun loppupuolelta lähtien aluepolitiikassa korostui *alueiden omaehtoinen kehittäminen* ja 2000-luvulle tultaessa *alueiden kilpailukyvyyn edellytysten turvaaminen* nousi aluepoliittisten tavoitteiden keskiöön. Lainmuutokset ovat yhteinen nimittäjä kaikille näille aluepolitiikan painopisteiden muutoksille. Tärkeimpänä uudelleen ohjaavana lainmuutoksena toimi kuudes aluepoliittinen laki, Laki alueiden kehittämisestä 1135/1993. Se aloitti täysin uudenlaisen vaiheen Suomen aluepoliittisessa historiassa.

Tulevaisuusorientoituneisuus liittyy oleellisesti aluepolitiikkaan ja alueiden kehittämiseen. Kilpailun toimiessa aluepoliittista toimintaa ajavana voimana, samankaltaisia alueiden kehittämisen vaatimuksia esitetään *muutoksen* nimissä. Muutospuhetta voidaan tulkita muun muassa Burken (1969, XVii GM) *synekdokee* -troopin näkökulmasta. Kuten luvusta 2 muistamme, Burkelle synekdokee merkitsee tapaa kuvata asiaa kokonaisuuden osana tai liitöntää kahden eri asian välillä. Muutos toimii käsitteenä aluepoliittisessa retoriikassa tällä tavalla. Muutoksella kuvataan poliittista toimintakenttää sitä määrittelevänä tekijänä, muokaten sekä luoden uutta poliittista todellisuutta. Retorisena terminä muutos toimii liittäväenä tekijänä nykyhetken ja tulevaisuuden (sekä myös menneisyyden ja nykyhetken) välillä. Aluepoliittisessa retoriikassa toimijat pyrkivät hahmottamaan sekä kuvaamaan muuttuvaa poliittista kenttää muiden toimijoiden mukana. Esimerkki muutosretoriikasta toimintaa perustelevana motivaattorina löytyy hallitusohjelman (2007,73) työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaosiosta, jossa ”jatkuvasti muuttuvien olosuhteiden” vuoksi työmarkkinoille syntyy kohtaanto-ongelmia, joita hallitus pyrkii työmarkkina- ja aluepoliittisin keinoin ratkaisemaan.

Tutkimuksen syventämisen kannalta oleellista olisi ollut ottaa *muutos* mukaan tarkasteluun. Etenkin tutkimuskirjallisuudessa muutos esiintyi usein ja muutosta kuvattiin muun muassa *murroksen* ja *siirtymän* termeillä. Jauhiainen ja Niemenmaa (2006) liittivät *murros*-termin aluepoliittisen lainsäädännön muutoksiin, kuvaten uuden aluepoliittisen lain vaikutusta suomalaiseen yhteiskuntaan ja aluepolitiikan kehitykseen. En kuitenkaan lähtenyt syventämään muutoksen tarkastelua, sillä muutos on jo itsessään varsin monitahoinen käsite. Suomalaisen aluepolitiikan ja muutoksen välisessä tematiikassa riittäisi materiaalia omaan, itsenäiseen tutkimukseen. Teema olisi ollut erittäin mielenkiintoinen, mutta se olisi ollut liian laaja tämän tutkimuksen viitekehykseen sovitettavaksi.

Tutkimuksen kannalta retoriikka ja burkelainen retoriikkanäkemykset osoittautuivat hieman työlääksi näkökulmaksi. Myös tutkimusaineiston koostumus asetti haasteita sen retorille analyysille ja *kilpailu- ja osaamissanojen* tarkastelulle. Tällä tarkoitan sitä, että tutkimuskirjallisuuden kieli ei tarjonnut retorisen analyysin kannalta sellaisia herkkupaloja, mitä esimerkiksi mielipidekirjoitukset voivat tarjota. Tutkimus kuitenkin osoitti, että Burken retoriikkanäkemysten avulla suomalaisessa aluepolitiikassa vallitsevasta ”todellisuudesta” oli mahdollista tuottaa yksi kuvaus. Ja tässä mielessä burkelainen retoriikkanäkökulma palveli tutkimuksen tavoitetta.

5.3 Aluepolitiikan tulevaisuus

1990-luvun alun talouskriisin jälkeen suomalaisen hyvinvointivaltion legitimitettiin kyseenalaistettiin argumentein, joissa rakennettu hyvinvointivaltio koettiin liian kalliiksi ylläpitää. Tämän tyyppinen hyvinvointivaltiokritiikki ei ole ollut pelkästään suomalainen ilmiö, sillä hyvinvointivaltio-mallia on sekä kritisoitu että puolustettu myös muissa pohjoismaissa (Ks. Kosonen 1998). Yhteispohjoismaisen hyvinvointimallin kritiikki liittyy suuressa määrin yleismaailmalliseen keskusteluun, jota on käyty erityisesti teollisuusmaissa. Lisääntyneen kilpailun ja globalisaatiokehityksen myötä toimintaympäristö on muuttunut ja valtiot ovat joutuneet keskustelemaan tulevaisuuden suunnasta. Keskusteluun ovat vaikuttaneet maiden erilaiset historialliset taustat sekä ongelmaratkaisutavat. Tulevaisuuskeskustelua hahmottavat osaltaan myös valtioiden alueellinen sijainti ja vallitsevat olosuhteet. Valtioiden kilpailukyvyyn lisäämisen pyrkimyksen ja hyvinvointivaltion säilyttämisen välinen ongelma muodostuu tapauskohtaisesti historiallisille lähtökohdille sekä vallitseville olosuhteille. Hyvinvoinnin turvaamisen ja kilpailukyvyyn lisäämisen haasteisiin ei ole yhtä oikeaa ratkaisua.

Ennen 1990-luvun alun talouden avautumista, ulko- ja puolustuspolitiikka olivat tärkeitä sektoreita suomalaisessa politiikan harjoittamisessa. Talouden avautuminen, globaalien markkinatalouden edellytykset sekä kansallisen kilpailukyvyyn lisääminen siirsivät huomiota enenevässä määrin talouspolitiikkaan. 1990-luvun aikana talous lipui kilpailun viitekehysteeseen suomalaisen politiikan kovaan ytimeen. 2000-luvulla talouden kasvu huomioidaan ja sitä pyritään tukemaan jokaisella politiikkasektorilla. Vanhasen II hallitus pitää talouskasvun avaimina

työllisyyden ja kilpailukyvyn lisäämistä. Hallitusohjelman näkökulmasta aluepolitiikan tavoitteena on mahdollistaa yhdessä elinkeino- ja innovaatiopolitiikan kanssa sellainen alue- ja elinkeinorakenne, joka tulee talouskasvua ja jonka avulla Suomi pystyy kehittämään kilpailukykyään kokonaisvaltaisesti.

”Jos Suomi haluaa selviytyä, kehitystä ei voi tasapäistää aluepolitiikalla, vaikka valtion hallinto hajauttaakin eli alueellistaa toimintaansa eri puolille Suomea. Perinteisen aluepolitiikan turvin maamme reunoille levitetty aluerakenne kutistuu kohti ytimiä.” (Jauhiainen ja Niemenmaa 2006,113).

Kuten edellä olevassa lainauksessa Jauhiainen ja Niemenmaa (emt) toteavat, perinteisen aluepolitiikan harjoittamisen aikakausi alkaa olla ohitse. Uuden lääkealan keskuksen perustamisen kaltaiset alueellistamistoimet eivät riitä ylläpitämään alueiden välistä tasa-arvoa. Alueellistamisella on usein merkittävä vaikutus sijoituspaikkakunnan työllisyyskehitykseen joko suoraan tai välillisesti. Alueellistaminen vahvistaa sijoituspaikkakunnan *institutionaalista tiheyttä* (Ks. Sotarauta 2001), mikä puolestaan mahdollistaa tiiviimmän yhteistyöverkoston muodostumisen alueen toimijoiden kanssa. Käytännössä alueellistamisessa kuitenkin liikutellaan ostovoimaa ja sitä myötä verotuloja (mikä tosin ei toteutunut Lääkelaitoksen alueellistamisen yhteydessä henkilöstön siirtohaluttomuuden vuoksi), jolloin alueellinen työllisyysvaikutus jää pienemmäksi. Alueellistaminen onkin siten jossain muualla sijaitsevan ongelman seurausten hoitoa, kuin vastaus varsinaiseen ongelmaan. Alueellistamista tehokkaampaa olisi synnyttää alueille täysin uusia työpaikkoja. Uusien työpaikkojen työllistämisaikutukset ovat todennäköisesti suuremmat kuin alueellistamisen kautta ”keinotekoisesti” siirretyt työpaikat. Kalliisiin ja suuriin alueellistamisoperaatioihin käytetyt varat voitaisiinkin käyttää erilaisten rahoitusinstrumenttien avulla suoraan työllisyyden tukemiseen. Poliittinen tahtotila määrittää, millaista aluepolitiikkaa ja -kehittämistä harjoitetaan. Poliittisessa puheessa tämä ilmenee pyrkimyksinä nostaa alueellista kilpailukykyä, vaikka taustalla tiedostetaan alueellistamistoimista johtuva mahdollinen kansallisen kilpailukyvyn lasku.

”Konkreettisen alueen sisällä on kehityseroja: ytimiä ja reunoja. Tämä tuo haastetta hallintaan” (Jauhiainen & all. 2007,15).

Suomalainen hyvinvointivaltio on muutosten edessä. Sakari Taipaleen (2004, 225–226) mukaan vakiintuneet hyvinvointivaltion rakenteet hidastavat informaatioaikamme muutoksia. Saman aikaisesti markkinatalouden globaali kehitys tuottaa kansainvälistymiseen ja *kilpailukykyyn* liittyviä tehtäviä, jotka lankeavat hyvinvointivaltion hoidettaviksi. Hyvinvointivaltion tuottamia palveluita joudutaan tarkastelemaan ja pohtimaan muun muassa *kansainvälisen kilpailukyvyn* näkökulmasta. Valtiot ovat uudenlaisen *kilpailutilanteen* edessä, joka on seurausta globaalista taloudesta ja sen

reunaehdoista. Kansainvälisen kilpailukyvyn näkökulman korostuminen näkyy eri politiikkasektoreilla eri tavalla. Taipale (emt.) tarkastelee suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa sosiaalipolitiikan näkökulmasta, mutta hänen havaintojaan voidaan soveltaa myös muille politiikkalohkoille. Taipaleen käsittelemässä sosiaalipolitiikassa globaali talouskehitys ja uudenlainen valtioiden välinen kilpailutilanne pakottaa poliittiset päättäjät pohtimaan muun muassa verotuksen kehittämistä sekä sosiaaliturvan ja -palveluiden merkitystä yhteiskunnallemme. Aluepolitiikassa on perinteisesti pyritty lisäämään alueiden välistä tasa-arvoa vaikuttamalla joko suorilla aluepoliittisilla toimilla esimerkiksi rahoitusinstrumenttien kautta tai välillisillä aluepoliittisilla toimilla, kuten alueellistamisella. Suomessa alueiden välinen tasa-arvo on ollut tärkeä poliittista toimintaa määrittelevä arvo. Toimintaympäristön muutoksen ja globaalin kilpailun myötä alueellinen keskittäminen ja keskittyneisyys on lisääntynyt. Suomalaisen aluepolitiikan erityispiirteen, alueiden välisen tasavertaisuuden, yllä leijuu tumma pilvi.

Aluepoliittisten analyysien perusteella Suomi pyrkii ratkaisemaan hyvinvoinnin ja kilpailukyvyn lisäämisen ongelmia osaamisen ja innovaatioiden kautta. Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa käytettiin paljon kilpailu- ja osaamisanastoa, ja useassa tapauksessa ne toimivat poliittisten tavoitteiden avainkäsitteinä. Panostamalla osaamiseen ja innovatiivisuuteen aluekohtaisesti hallitus pyrkii synnyttämään uusia työpaikkoja lähinnä pienissä ja keskisuurissa yrityksissä. Hallitusohjelmaa tarkastellut analyysi osoitti, että osaamisen kehittäminen ja yritysten innovatiivisuus nähdään edellytyksenä kansainväliselle kilpailukyvyllä, talouskasvulle sekä Suomen hyvinvointivaltion turvaamiselle. Aluepoliittinen puhetapa viittaa siihen, että seuraava yhteiskunnallinen siirtymä tapahtuu *osaamis- ja palveluyhteiskunnan* suuntaan. Se, millaista aluepolitiikkaa Suomessa harjoitetaan tulevaisuudessa, on varsin riippuvainen Euroopan unionin alue- ja rakennepoliittisista tavoitteista.

LÄHTEET

- Ahokas, Jussi (2007) Suuri aluepolitiikka Suomessa. Julkisen talouden alueelliset vaikutukset vuosina 1994-2004. Sisäasiainministeriön julkaisuja 55/2007. Helsinki 2007.
- Burke, Kenneth (1969): A Grammar of Motives. University of California Press. Copyright 1945 by Prentice-Hall London, England.
- Burke, Kenneth (1969): A Rhetoric of Motives. University of California Press. Copyright 1945 by Prentice-Hall London, England.
- Haapanen, Pirkko (1998): Roomalaisten korkein taito. Johdanto antiikin retoriikkaan. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka: Pelkkää retoriikkaa. 2. painos, Vastapaino, s. 23–50. Tampere.
- Hart, Roderick P. (1997): Modern Rhetorical Criticism. Boston: Allyn and Bacon.
- Jauhiainen, Jussi S. & Niemenmaa, Vivi (2006) Alueellinen suunnittelu. Tampere: Vastapaino
- Jauhiainen, Jussi S., Harvio, Susanna, Luukkonen, Juho & Moilanen, Helka (2007) Kehittämisyöhykkeet aluekehittämisessä. Sisäasiainministeriön julkaisuja 22/2007. Edita Prima Oy, Helsinki 2007.
- Kangasharju, Aki; Kataja, Jukka-Pekka & Vihriälä, Vesa. (1999) Tarvitaanko aluepolitiikkaa? Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita. N:o 18 (maaliskuu 1999), Helsinki.
- Kantola, Anu (2006): Suomea trimmaamassa: suomalaisen kilpailuvaltion sanastot. Teoksessa Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva: Uusi Jako. Miten Suomesta tuli Kilpailukyky-yhteiskunta? Tampere: Gaudeamus, s. 156–178.
- Kautonen, Mika & Kolehmainen, Jari (2001) Näkökulmia oppivan talouden alueelliseen innovaatiopolitiikkaan. Julkaisussa Sotarauta, Markku & Mustikkamäki, Nina (toim.) Alueiden kilpailukyvyn kahdeksan elementtiä. ACTA nro. 137. Suomen kuntaliitto, s. 77–108. Helsinki 2001.
- Kirkinen, Heikki (1991) Maakuntien Eurooppa ja Suomi. Keuruu: Otava
- Koskinen, Seppo; Martelin, Tuija; Notkola, Irma-Leena; Notkola, Veijo; Pitkänen, Kari; Jalovaara, Marika; Mäenpää, Elina; Ruokolainen, Anne; Ryytänen, Markku ja Sörderling, Ismo

(2007) Suomen väestö. Gaudeamus Helsinki University Press. Tammer-Paino, Tampere 2007.

Kosonen, Kati-Jasmin (2001) Institutionaalinen kapasiteetti ja alueellinen innovaatiokyvykyys. Julkaisussa Sotarauta, Markku & Mustikkamäki, Nina (toim.) Alueiden kilpailukyvyyn kahdeksan elementtiä. ACTA nro. 137. Suomen kuntaliitto, s. 109–128. Helsinki 2001.

Korkiasaari, Jouni & Söderling, Ismo (2007) Muuttoliike. Teoksessa Suomen väestö. Toim. Koskinen, Seppo; Martelin, Tuija; Notkola, Irma-Leena; Notkola, Veijo; Pitkänen, Kari; Jalovaara, Marika; Mäenpää, Elina; Ruokolainen, Anne; Ryytänen, Markku ja Söderling, Ismo. Gaudeamus Helsinki University Press. Tammer – Paino, Tampere 2007.

Kulovaara, Kari (2007) Kilpailuvaltion kielioppi. Työmarkkinapoliittisen retoriikan analyysi. Pro gradu –tutkielma, Jyväskylän yliopisto

Linnamaa, Reija (2004) Verkostojen toimivuus ja alueen kilpailukyky. HAUS julkaisuja 1/2004. Cityoffset Oy, Tampere 2004.

Lumijärvi, Tarja (1983) Aluetaloustieteen perusteet. Tampereen yliopisto. Aluetiede, tutkimuksia. Sarja A, 5. Tampere 1983.

Nurmi, Timo; Rekiaro, Ilkka; Rekiaro, Päivi & Sorjanen, Timo (2004) Suuri sivistyssanakirja. Gummeruksen Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2004.

Palonen, Kari (1997): Kootut retoriikat. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 11, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän Yliopistopaino.

Palonen, Kari & Summa, Hilikka (1998): Johdanto: Retorinen käänne?. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka: Pelkkää retoriikkaa. 2. painos, Vastapaino, s. 7–19. Tampere.

Perelman, Chaïm (1982): The Realm of Rhetoric. University of Notre Dame Press. London.

Sotarauta, Markku (2001) Kehittämispelit ja alueiden kilpailukyvyyn kahdeksan elementtiä. Julkaisussa Sotarauta, Markku & Mustikkamäki, Nina (toim.) Alueiden kilpailukyvyyn kahdeksan elementtiä. ACTA nro. 137. Suomen kuntaliitto, s. 193–207. Helsinki 2001

Sotarauta, Markku & Mustikkamäki, Nina & Linnamaa, Reija (2001) Alueet uusien haasteiden edessä. Julkaisussa Sotarauta, Markku & Mustikkamäki, Nina (toim.) Alueiden

kilpailukyvyyn kahdeksan elementtiä. ACTA nro. 137. Suomen kuntaliitto, s. 13–20. Helsinki 2001.

Summa, Hilikka (1998): Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan – Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnian palautus. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka: Pelkkää retoriikkaa. 2. painos, Vastapaino, s.51–84. Tampere.

Taipale, Sakari (2005) Syöksykierrettä ja sosiaalipolitiikkaa –Manuel Castellsin näkemykset hyvinvointivaltiosta. Teoksessa Saari, Juho (toim.): Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa. Yliopistopaino, s. 205–227. Helsinki 2005.

Talvitie, Juha (2000) Kunta vai maakunta? Globalisaatio ja regionalismi. Kunnallisan alan kehittämissäätiön Polimia –sarjan julkaisu nro 36.Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.

Vartiainen, Perttu (1998) Suomalaisen aluepolitiikan kehitysvaiheita. Sisäasiainministeriön julkaisuja. Helsinki 27.2.1998.

Nettilähteet:

Alasuutari, Pertti (2004) Suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen: miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? Teoksessa Artikkelikokoelma tutkimushankkeesta sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumiskyky ja taloudellinen menestys. Tekijät: Helkama, K., Seppälä, T., Alasuutari, P., Kantola, A., Tainio, R., Tiihonen, S., Ilmonen, K., Wilenius, M., Luostarinen, H., Uskali, T., Lehtinen, E. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. Helsinki 2004. Ss. 34–80. Viitattu 25.11.2010. (<http://www.sitra.fi/julkaisut/Heiskala.pdf>)

Hallitusohjelma (2007) Matti Vanhasen II hallitusohjelma. Viitattu 07.06.2010. (<http://www.vn.fi/hallitus/hallitusohjelma/fi.jsp>)

KuopioInnovation Oy (2009) Viitattu 20.4.2009. (<http://www.kuopioinnovation.fi/>)

Laki alueiden kehittämisestä 1135/1993 (1993) (<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1993/19931135>)

Laki alueiden kehittämisestä 602/2002 (2002)

(<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020602>)

Laki alueiden kehittämislain muutoksesta 1402/2006 (2006)

(<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2006/20061402>)

Lemola, Tarmo (2006) Alueellisen innovaatiopolitiikan suunta. Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisuja 10/2006. Viitattu 18.4.2009

([http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/7AF69F78754FA259C225712C002E9307/\\$file/jul10elo_2006_netti.pdf](http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/7AF69F78754FA259C225712C002E9307/$file/jul10elo_2006_netti.pdf))

Lääkelaitos (2009) Viitattu 6.4.2009

(<http://www.laakelaitos.fi/>)

Osaamiskeskusohjelma, OSKE. Viitattu 15.4.2009

(<http://www.oske.net/>)

Sisäasianministeriö(2009) Aluekeskusohjelma.

(<http://www.intermin.fi/aluekeskusohjelma>)

Sosiaali- ja terveysministeriö (2008) Lääkealan keskuksen perustaminen. Muistio STM/4609/2008.

Viitattu 07.06.2010. (<http://www.vm.fi/>)

Turakka, Liisa (2008) Lääkealan keskuksen sijoittamisselvitys. Selvityshenkilön raportti. Marraskuu

2008. Viitattu 07.06.2010. (<http://www.vm.fi>)

Työ- ja elinkeinoministeriö (2009) Viitattu 15.4.2009

(<http://www.tem.fi/>)

Wikipedia, Jännite. Viitattu 18.5.2011 (<http://fi.wikipedia.org/>).